

ExA

N. M. s. vägledn.
Perm. avd.
Samtliga avd.
1928

NORDISKA MUSEET (Sv.)

Vägledning

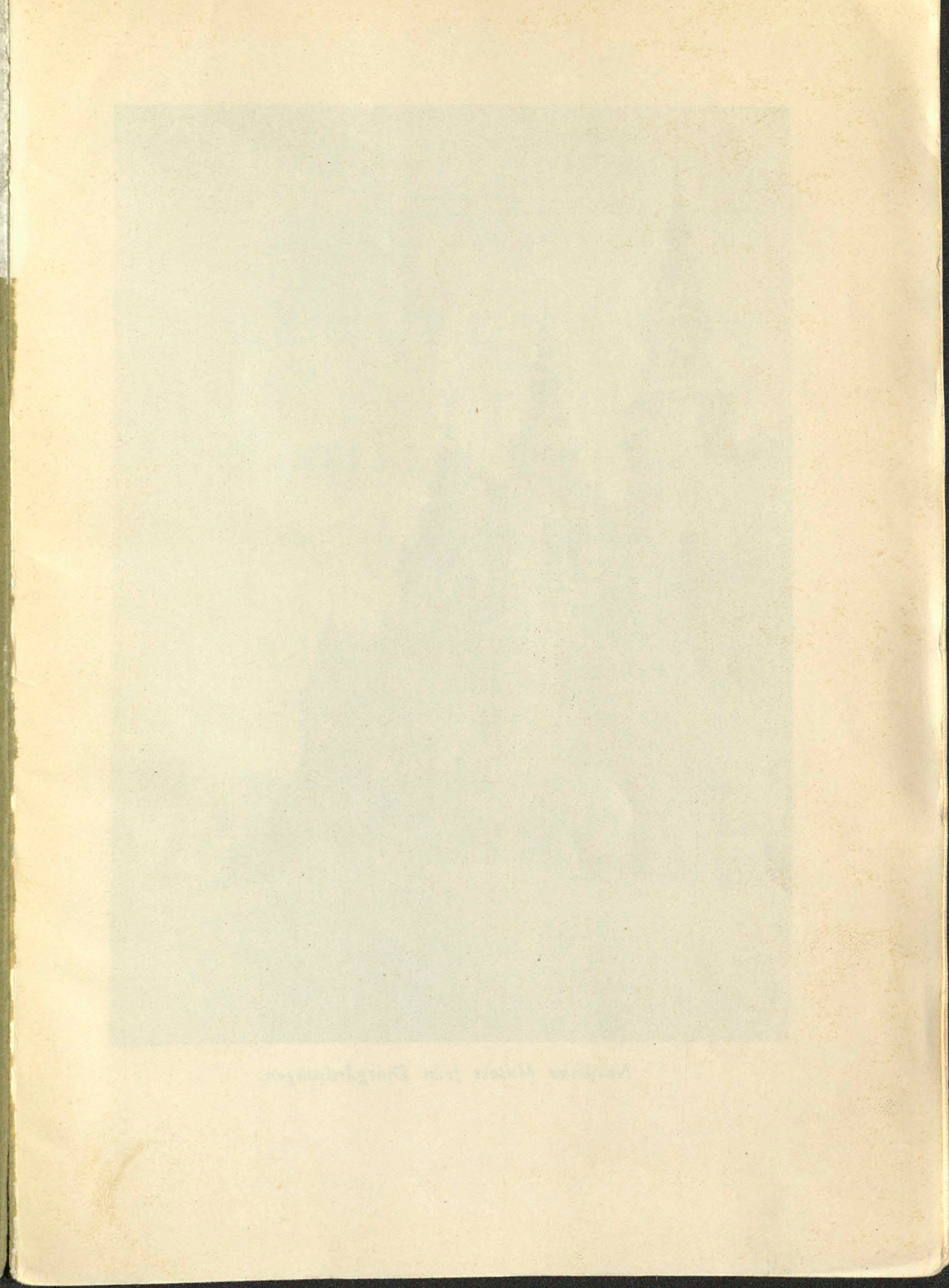
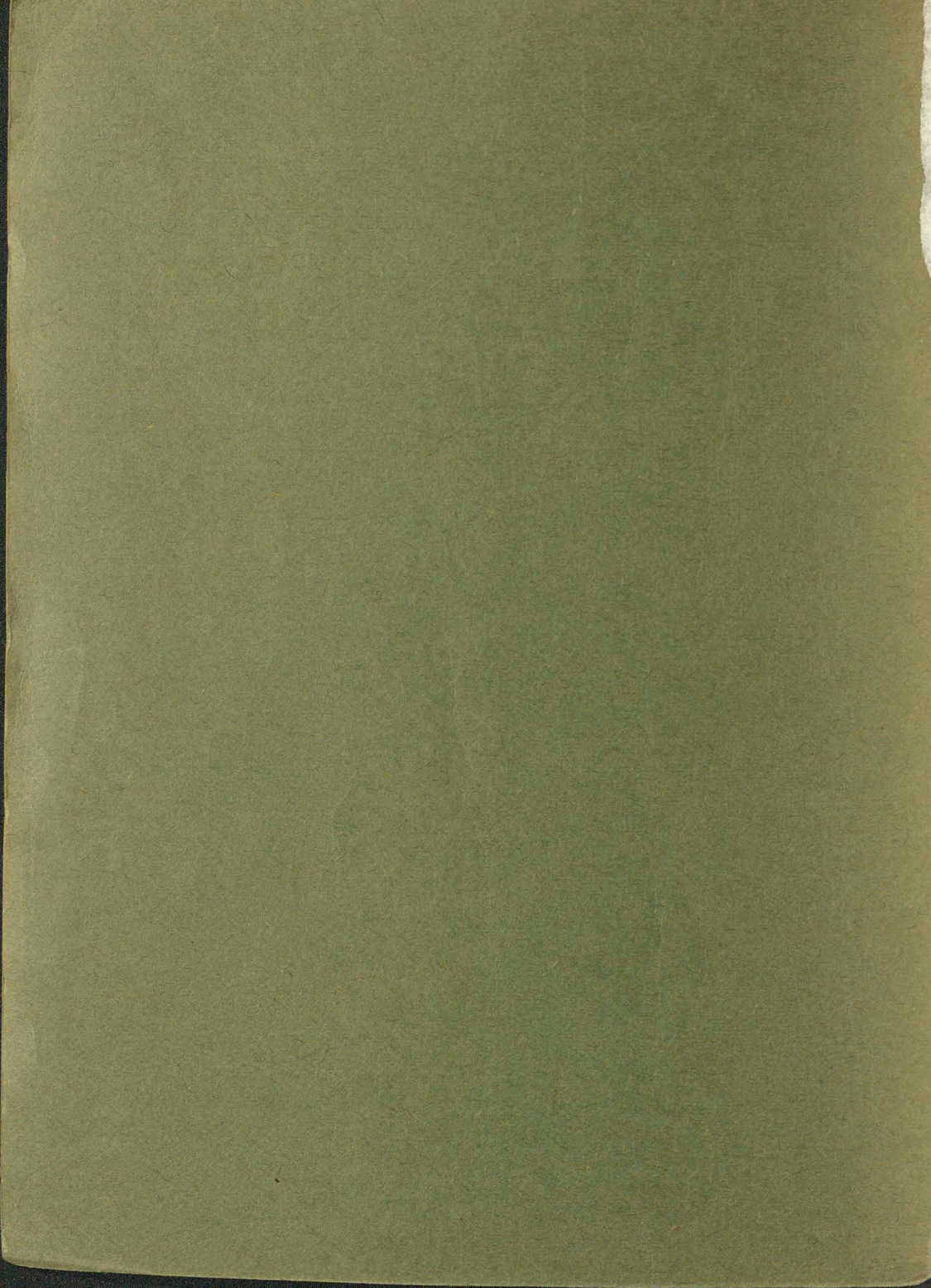
genom

NORDISKA MUSEETS

samtliga avdelningar

Pris kr. 1:50

Nordiska Museet från Djurgårdsvägen.

Nordiska Museet

V Ä G L E D N I N G
GENOM
N O R D I S K A M U S E E T S
S A M T L I G A A V D E L N I N G A R

S T O C K H O L M
1 9 2 8

*D*enna vägledning genom Nordiska Museets samtliga avdelningar är närmast att betrakta som en ny upplaga av den år 1920 utgivna (tredje). Den är utarbetad av museets tjänstemän. Endast smärre rättelser och kompletteringar ha företagits, varjämte vägledningen försetts med några bildsidor.

Ett bildhäfte, Sune Ambrosiani, Bilder av utställda föremål (1912), pris 1:50, omfattar avbildningar av c:a 300 föremål i museets samtliga avdelningar.

Anvisningar för besökande lämnas sid. 87.

I N N E H Å L L

	Sid.
Svenska allmogearvdelningen	7
Skåne, Blekinge och Östersjöarna	8
Småland, Halland, Bohuslän och Dalsland	13
Väster- och Östergötland, Södermanland, Närke, Uppland	18
Värmland, Västmanland, Dalarna	22
Svenskt skråväsen	29
Grannländernas allmogekultur	32
Norge	32
Island, Danmark, Schlesvig-Holstein	40
Östersjöprovinserna, Finland	42
Avdelningen för de högre stånden	44
Leksaksavdelningen	60
Musikavdelningen	61
Textil konst	63
Svenska allmogearvdelningen, Norrland	68
Lapska avdelningen	72
Jakt och fiske	73
Eldens ekonomiska användning	75
Fornetro och fornsed	76
Samfundsväsen	79
Farmaceutiska avdelningen	82
Yrkesavdelningarna	83
Strindbergstrummet	84
Publikationer	85
Anvisningar för besökande i Nordiska Museet	87

Det var under en resa i Dalarna år 1872 som Artur Hazelius, Nordiska Museets skapare, veterligen fick den avgörande impulsen till sin sedan så energiskt bedrivna samlingsverksamhet. Han varnade det nedbrytningsarbete som den gamla folkliga odlingen var utsatt för i samband med den maskinella kulturens segertåg. Det räddningsarbete, som Hazelius omedelbart igångsatte, kom att i främsta rummet inrikta sig på den kanske mest hotade punkten, bondekulturen, tillika den starkast nationellt särpräglade.

Denna verksamhetens läggning kom också, när en grundstomme till det blivande museet år 1873 kunde utställas för allmänheten, till uttryck i dess namn, den »skandinavisk-etnografiska samlingen». I de små paviljonger vid Drottninggatan, där samlingen fick sina äldsta lokaler, voro föremålen delvis sammanförda till interiörer av olika slag, ett slags tablåer med folkdräkterna burna av manekänger. Ur sådana museala anordningar var det som Skansen, Nordiska Museets friluftsavdelning, följdriktigt framgick.

Emellertid vidgade sig rätt snart Hazelius' samlingsprogram att omfatta även de andra samhällsklassernas odling. Under trägna och ytterst givande samlingsresor i landets olika delar fann han, att respekten för och omvårdnaden om de gamla minnena av fädernas liv och levnadssätt ej heller bland de övriga klasserna i samhället var vaken och så blev grunden lagd också till museets »högrestandsavdelning». Den mängd av rituellt brukade föremål, som genom skråväsendets upplösning kommit att förlora sitt rotfäste, blev likaledes sammanförd här och kom att bilda en av de

förnämligare kollektioner av detta slag som över huvud finnes i något museum i Europa. Nära till hands låg slutligen tillvaratagandet av kulturminnen förknippade med livet i huvudstaden, och här blev särskilt den avdelning, som belyser den borgerliga kulturen, mycket omfattande.

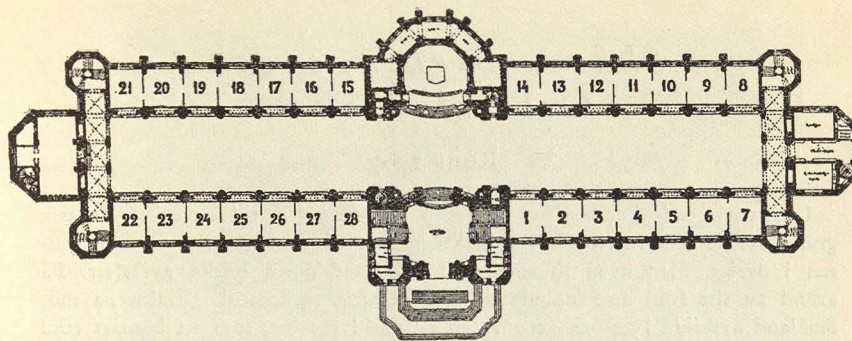
Jämsides härmed växte samlingarnas syftemål på en annan led. Hazelius var personligen engagerad i 1800-talets skandinaviska strävanden och för honom var det ej nog att kunna belysa svensk odling endast. Han ville här sida vid sida sammanföra resterna av alla de fyra nordiska ländernas folkkulturer, ja, han var icke ens främmande för tanken att här skapa ett museum för den nordeuropeiska kulturen i hela dess omfattning och alla dess skiftningar. Sådana planer var det som präglade namnet Nordiska Museet, såsom samlingen från och med år 1880 kallades. Efter Hazelius död 1901 har museet så småningom utvecklats till en av Europas största museala institutioner.

Den byggnad, i vilken Nordiska Museets samlingar nu äro inrymda, uppfördes efter ritningar av professor I. G. Clason. Med samlingarna installerade öppnades den år 1907 och sedermera har, bortsett från ett antal nyordnade smärre avdelningar, endast obetydliga förändringar kunnat göras i uppställningen av föremålen. Under tiden har emellertid museets karaktär av forskningsinstitut, given redan under dess första tid, kommit att bliva allt kraftigare markerad. I anknytning härtill ha mycket betydande arkivaliska samlingar sammanförts och ordnats inom institutionen.

*

Absiden i Nordiska Museets hall prydes av en i ek skuren bild av Gustav Vasa, den konung, som kan sägas tidigast ha väckt till liv den svenska nationalkänslan och som med hård hand bragte ordning och reda i Sveriges rike. Statyn är utförd av professor Carl Milles och avtäcktes år 1925.

I den stora hallen i museibyggnaden är Kungliga livrustkammaren inrymd. Dithörande samlingar äro icke upptagna i denna vägledning.

Plan av Första våningen (hallvåningen).

SVENSKA ALLMOGEAVDELNINGEN.

Rum 1—28.

Specialvägledning: Svenska allmogefdelningen. Götaland och Svealand, av P. G. Wistrand. Tredje uppl., omarbetad och utökad av N. E. Hammarstedt och S. Erixon. 1918. Pris 1 kr.

Större delen av vårt land har en rent svensk befolkning. I nordligaste Sverige utgöres den dock till en del av lappar och finnar och här och där i Värmland, Dalarna och de norrländska landskapen träffa vi finnar, som på de senare århundradena hit inflyttat. Dessa motsättningar göra sig kraftigt gällande i kulturformerna.

Också inom den svenska befolkningen måste emellertid i ett land, så stort som vårt, folklivet te sig olika på olika trakter. Redan klimatet har skapat olika betingelser för tillvaron. Härtill kommer, att lånen från kulturer på Europas fastland måste nå vissa delar av landet tidigare än andra, och därigenom giva upphov till olikheter i husgerädsformer, i olika sätt för dessas prydnade o. s. v. Svensk folklivsforskning har som en av sina främsta uppgifter att klarlägga i vad mån olika provinser på så vis knyts samman eller väsentligen skiljas från varandra. Vid uppställandet av museets samlingar har också hänsyn tagits härtill.

Skåne, Blekinge och Östersjöarna

Rum 1—7

I visst avseende kunna dessa landskap sammanställas till en enhet, av den grund att de alla förete flera skiljaktigheter med den svenska allmogekulturen i övrigt. Men även sinsemellan förete landskapen starka avikelser. På grund av sitt från angränsande delar av Sverige genom skogstrakterna mot Småland avskilda läge och genom den självmedvetenhet, som ett bördigt land och en burgen ställning skapa, kom Skånes kultur att gå sina egna vägar. Den knöt dock även förbindelser med andra områden, nämligen med de danska öarna och Nordtyskland.

Blekingen är kustbo. Om även till väsentliga delar besläktad med Väreidskulturen i Småland måste den blekingska kulturen i stor utsträckning bliva påverkad utifrån, särskilt från länderna söder om Östersjön. Det sistnämnda gäller även Gotland, vars allmogeinventarium på den grund också förete vissa likheter med Blekinges.

Öland åter är väl med starka band knutet vid angränsande delar av Småland och Östergötland, men förete samtidigt en viss släktskap med kulturen väster om Öresund.

Det är hos de nu nämnda landskapen mer än annorstädes det geografiska läget och de naturliga näringskällorna, som givit folkets odling dess särskilda fysionomi. Skånes jordmän skapar den orubbliga rotvuxenheten ur vissa givna förutsättningar. I de övriga, sjöfarande orterna åstadkommes det motsatta, och nymodigheterna utifrån tillföras stundom hemorten i så stor utsträckning att — såsom på Gotland — ett ytterst litet rum lämnas övrigt för inhemsk produktion.

Rum 1. SKÅNE.

Stuginteriör från Ingelstads hd. 1820-talet. Stugan tänkes sedd från ingångsdörren. Dörren i den mitt för åskådaren liggande gavelväggen tänkes leda in till »kistehuset», som var dels gästrum, dels förvaringsrum för husets ägodelar, framför allt i vävnader, smycken och kläder. Stugan är med konstvävda dukar smyckad till fest; i vardagslag voro väggarna nakna och vitmenade. Märk »gåsabänken» till vänster, där gåsen bodde under äggkläckningen.

Rum 2. SKÅNE.

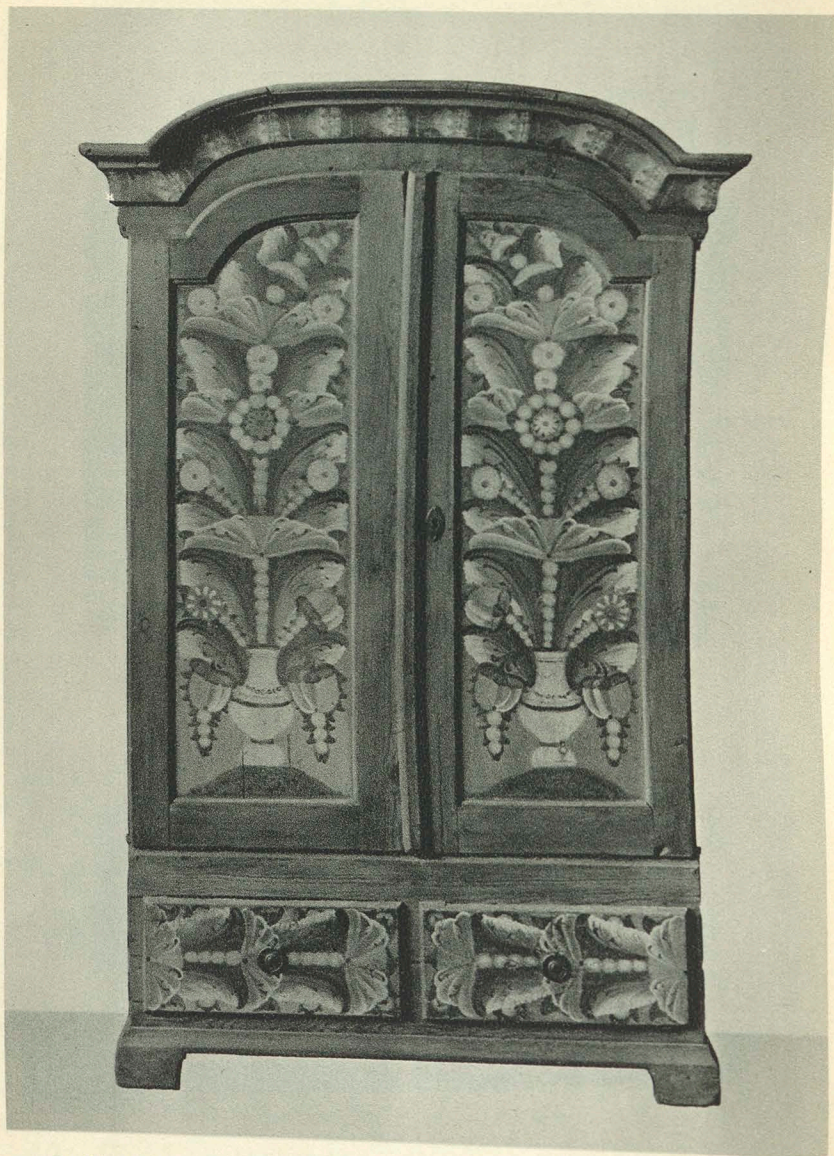
Bostadsinredning, Dräkt. Av möblerna märkas först det stora bordet med stenskiva mitt på golvet, en möbeltyp, som är för den skånska stugan känne-

Ullkorg med tidigt medeltida ornering.
Från Rättviks sn, Dalarna. (Rum 27.)

Ask med vridlock. Från Vaddö sn,
Uppland (Rum 20.)

Dubbelskåp, daterat 1797. Från Mora sn, Dalarna. (Rum 26.)

RUM 2-4

tecknande. En annan till sin form rent medeltida möbel är *sängen*, den är dock tillverkad så sent som 1734. *Stolarna* visa genom sin ornering liksom genom de halmflätade sitsarna släktskap med kontinenten. Hos de målade *skåpen* möta vi samma sinne för kraftiga färger som på landskapets vävnader, se t. ex. *stolsbyendena*.

Bland inredningen märkas vidare *sänghjälpare*, vägg II, för gamla och svaga att lyfta sig ur sängen med samt de på papper målade *gratulationerna* och *minnesskrifterna*.

Av *wävnaderna* hava endast ett fåtal exponerats här, då textilavdelningen i sin helhet är sammanförd i Rum 84-87. De här utställda *dräkterna* äro från häraderna mellan Ystad och Simrishamn.

Rum 3. SKÅNE.

Bostadsinredning, Dräkt, Bordskärl. Av möblerna lägga vi här märke till den praktfulla *sänggaveln* i barock, vägg III, den långa *gästsängen* i tre avdelningar (dat. 1811) samt *hängstolen* för småbarn, vägg II.

Dräkterna i detta rum härstamma från Kristianstads län, Landskronatrakten och Lundatrakten.

Bordskärlen äro utställda å vägg I och III. I äldre tider hade man inga tallrikar, man åt direkt på bordet eller serverade maten på avlånga träskivor, vilka då också tjänstgjorde som tallrikar, de s. k. *soveldiskarna*. Gav man var och en sin disk, gjordes denna kortare, antingen fyrsidig eller rund. På så sätt uppkom trätallriken, även den till en början endast bestående av en plan skiva eller disk. De målade *runda diskarna* i montern tillhöra brudbordet. Till gillesbordet höra dessutom de målade *sovelfaten* för kokt kött och *smörstolarna*. Bland dryckeskärlen, vägg III, märkas »*brännvinsgummorna*» och *gyckelstoppen*. De senare hava handtaget och den utsvällda mynningsbrädden ihåliga, så att vätskan i kärlet kan rinna igenom här och uppsugas genom de små öppningarna i kanten. Den som icke förstod detta fick naturligtvis hela drycken på sig genom krusets genombrutna hals, när han ålades att dricka vid gille. Märk även den lustiga *träskofiolen*.

Rum 4. SKÅNE.

Dräkt, Smycken, Matlagning, Textilt arbete, Lyse m. m. De två här utställda *dräkterna* härstamma från Vemmenhögs härad i landskapets södra del.

Inget landskap i Sverige kan i fråga om dräkternas yppighet mäta sig med Skåne. Det hörde till en förmögen mans eller kvinnas ordentliga klädsel att vara iförd nästan så många plagg, man orkade bära. Linné omtalar, att bönderna i Ljunits härad klädde sig i tre tröjor, »av vilka kanten på den inre städse lyser under den yttre», liksom de också hade flera par byxor utanpå

varandra. Likaledes buro kvinnorna utanpå den ludna skinnkjorteln ej säl- lan fem eller sex tygkjortlar, av vilka de inre hängde allt lägre, för att man skulle kunna räkna antalet. Praktfullast äro de sydsåkanska dräkterna; vackrast av de utställda äro Göinge- och Tornadräkterna. Under det att mansdräkterna visa stark påverkan från senare århundradens moderiktningar, hava kvinnodräkterna bevarat en mängd ålderdomligheter. En sådan är *kluten*, den vita duken kring huvudet, vilken knöts på olika sätt i olika härader.

Utom de vanliga dräkterna märkas också sådana, som endast vid vissa tillfällen kommo till användning. Hit hör naturligtvis i första hand brud- dräkten med sin *brudlist*, i *fönstermontern*, och sina rika silverprydnader. Bland Ingelstaddräkterna (rum 2) äro vidare utställda en dräkt för *änkesorg* samt en *skördedräkt* bestående endast av lintyget, den s. k. *hösta- särken*, med en röd gördel lindad kring livet.

Särskilt *smyckena*, i *mittmontern*, ge oss en förnimmelse av det rika Skåne. Även dessa förete ett flertal mycket ålderdomliga typer. Livstycket hos kvinnodräkten saknar knappar; i stället är det försett med påsydda ringar av silver, s. k. *maljor*, i flera olika former, vilka snöras samman med ett band eller en kedja, som löper igenom dem. Bland övriga prydnader må nämnas *halslås* och *knäppen* utförda i filigran med infattade olikfärgade glaspärlor, »*skörtasöllet*» av stora fyrsidiga silverplattor med pålödda akantus- blad i silverbleck, »*tröjspannen*», en sorts buckelformiga bröstprydnader, de kulformiga »*bjällerknapparna*» o. s. v. Till lyx- eller festutstyrelsen höra runda hängsmycken, s. k. »*trillekors*», de T-formiga »*striglakorsen*», silver- belagda *gördlar* samt med silver besatta lister, som buros kring pannan, s. k. *huvudsöll*. Sistnämnda prydnader hörde till bruddräkten.

Vid ingången märkas de stora flätade *korgarna* avsedda till *förning* av matvaror till gille; en del föremål tillhörande koherden såsom *vallhornet* och *ringstaven*.

Redskap tillhörande det textila arbetet äro utställda å vägg II och III. Sedan linet skördats och rötats, skulle det först bråkas med *brytan*, och där- efter skäktas för att befrias från skävorna. Linstjälkarna höllas därvid med vänstra handen över kanten på *skäktstolen* samt bearbetades med *skäktträet*, tills skävorna bortskalats.

Sedan det vidare häcklats på *häcklan*, är linet färdigt att spinnas. För att kunna spinnas upplindas det på en särskild i spinnrock fastsatt ställning, den s. k. *linrocken*. I äldre tider — innan spinnrocken införts hit — spann man med slända eller *spinnkrok*. Sedan garnet vindats, kunde väven sättas upp.

Vävning och flätning äro från början tekniskt detsamma. På grund av det textila råmaterialets beskaffenhet har den textila tillverkningens tek- nik emellertid utvecklats i mångfald egna former. — Den äldsta vävstolen hade hängande varp, ej såsom nu liggande, och en kvarleva härav äga vi,

ehuru med väsentliga förändringar i den ännu använda *vävstolen för flamsk- vävning*. För bandvävning användes i äldre tider en anordning med träbrickor, i vilkas fyra hörn varptrådarna voro fästade; genom vridning av brickorna snoddes varptrådarna kring varandra och kring inslagstråden. *Brickväven* var känd hos våra förfäder redan för 3,500 år sedan och hade med all säkerhet samma form då som nu. Senare har för bandvävning ett annat redskap införts med liggande varp, som löper genom en i trä *skuren vävsked*. Såväl i förra fallet som i det senare användes för inslagstrådens inpressande i varpen en kniv av trä, *bandkniven*, vilken sålunda är en föregångare till vävbommen.

Vid tvättningen bultas linnet med *klappträet*, och efter torkningen manglas det på så sätt att det lindas kring en rulle, som får rotera fram och tillbaka under en tung skiva av trä. I äldre tider var denna skiva ersatt av *mangel- brädet*, som fördes med händerna. För strykningen användes, innan stryk- järnet blev bekant, en träskiva, *gnidbrädet*, på vilken linnet utbreddes, varefter det glättades med en rund skiva, vanligen av glas, den s. k. *gnidstenen*.

I montern å vägg III visas några hithörande föremål såsom *brickväven*, *bandvävsleden*, *bandknivar*, *prylar* för sömnad, *krusbräden* för goffring m. m.

Till höger om dörren, vägg III, äro föremål tillhörande stugans *belysning* utställda.

Rum 5. BLEKINGE.

Folkdräkterna äro företrädda av en *mansdräkt* från Listers hd, *festdräkt* för ogift kvinna från Medelstads hd, och två *kyrkdiräkter* från Östra hd. På grund av sina glada färger och smakfulla mönster hava de blekingska folk- dräkterna räknats bland de vackraste i Sverige. Å vägg I och III, upptill i fönstermontern, äro några mera karakteristiska dräktdelar utställda. Bland dem märkas särskilt de till den kvinnliga huvudbonaden hörande »*valkorna*» och »*luvorna*», *svampdosor*, vilka jämte de silverbeslagna *psalmböckerna* tillhörde den ordinära kyrkdiräkten samt *fästepenningen*; vidare *brudkronor* samt *brud- lister*, vägg III, med årtalen 1747 och 1751.

Ett särskilt stort rum i den blekingska textilkonsten intaga linnenakerna. Förutom de från Skåne bekanta *linnedukarna* med *vävda* mönster finnas här även sådana med *broderade*. De sistnämnda torde icke förekomma utanför Blekings gränser. Att även andra textilarter övades framgår av det i fönster- montern utställda *röllakanstäcket* med sitt för Blekinge karakteristiska, förnäma färgval.

Om förbindelser med Nordtyskland tala särskilt de å vägg II utställda *faten* av fajans och bränd lera, nästan alla av tyskt och holländskt ursprung. Detsamma är förhållandet med de å samma vägg förekommande *ljusstöpnings- kärnorna* av lergods, delvis också med de i landskapet så vanliga *stolarna med intappade ben* och ryggstöd.

Det målade *grötspannet* och *grötformarna*, v ä g g III, visa återigen på södra Småland. Bland övriga föremål böra särskilt antecknas *hummeln*, ett musikinstrument, som spelades med en spetsig fjäderpenna.

Rum 6. ÖLAND och GOTLAND.

Särskilt inom träsnideriet, som på Öland nått en hög grad av fulländning, visar sig den ovan återopade släktskapen mellan detta landskap och länderna kring västra delen av Östersjön. Så visa de snidade *skäktstolarna* former, som annars icke träffas öster om Öresund; mangelbrädshandtagen i form av sadlade hästar träffas likaledes på närmaste håll i Danmark.

Till vänster om ingången äro uppsatta *runstav* av för Öland och östra Småland karakteristiska former. Runstaven är ett slags beständig almanacka. De sju första tecknen i runalfabetet utmärka de sju veckodagarna, och dessa upprepas därför oupphörligt, börjande med 1 januari och slutande med 31 december. De utskurna tecknen vid sidan av runstaven beteckna särskilda märkesdagar. Tydligast framgår anordningen av den *runkalender* av trä i bokform, som finnes utställd i fönstermontern. De uppslagna sidorna börja överst till vänster med $\frac{18}{6}$ och överst till höger med $\frac{20}{7}$. Lien betecknar Knutsdagen $\frac{20}{7}$, nu skall slåttern börja, yxan betecknar Olsmässan $\frac{20}{7}$, halstret Larsmässan $\frac{20}{8}$ och saxen Bartolomeusmässan $\frac{24}{8}$, nu skulle klippningen av lammen börja o. s. v.

Av de utställda *dräkterna* är kvinnodräkten från 1820-talet. Mansdräkten åter kan icke vara äldre än 1830-talet. Ett av den öländska kvinnodräkts mest karakteristiska plagg är »*iäpan*», den konstvävda långschalen, som bars över axlarna eller å ena armen. Smyckena förete icke samma överväldigande rikedom som de skånska. De flesta typerna, såsom *låskedjan* och *lövsöljan*, äro småländska, men betecknande nog träffa vi också ett annars icke i Sverige känt *buckelformigt* smycke, vilket har sina närmaste släktingar i Slesvig-Holstein.

I fråga om folklig konst intar Gotland numera det blygsammaste rummet bland Sveriges provinser. Från främmande länder införda saker synas här vara det mest normala. Detta märks på sådana saker som lergodset eller på det präktiga *målade fönstret* från 1609 med sin danska inskrift. Under danskt inflytande har emellertid smaken för målade fönster under 1600-talet utbildat sig till en egen tillverkning på ön. *Tappstolarna* åter peka i likhet med Blekinge på Tyskland.

De talrika sjöfärderna hava gjort, att Gotlands allmoge rönt ständigt inflytande från de borgerliga kulturerna runt Östersjön. Det blir därför också förklarligt, att öns befolkning saknar en karakteristisk folkdräkt, ett förhållande, som observerades redan 1683, då biskop Spegel skriver, att bönderna på

Gotland »hava ingen viss klädebonad såsom uti andra landskap, utan kläda sig mest på samma sätt som borgarna».

Bland mera anmärkningsvärda föremål kunna antecknas de karakteristiska *nattlådorna* mitt på golvet samt, v ä g g III, *vägglusbrädet*, som lades i sängen för att fånga vägglöss, *loggbrädet*, ett slags kompass, och »*sajgekorgen*» för uppläggning av den färdigkardade ullen. I fönstermontern märkas *eld-viftorna*, använda vid halstring av fisk, *svampdosorna* av för Gotland egenartade former, *muffen*, ett av de plagg, som äro för gotlandskvinnornas forna utstyrel karakteristiska, samt de bägge *brudkronorna*, den ena av pärlor, den andra av i tyg imiterat lingonris.

Rum 7. SKÅNE.

Stuginteriör från Håslöf, Skytts hd. 1620-talet. Stugan tänkes sedd så att ena långväggen och två gavlar äro synliga. Av dörrarna till vänster för den yttre till förstugan och den inre till »mjölkhuset», till höger för dörren hitom ugnen till »stugukammaren» och den bortom ugnen till köket.

I tvärgången *skåp* från olika svenska landskap.

Småland, Halland, Bohuslän och Dalsland

Den allmogekultur, vi här möta, har ett mera utpräglat svenskt skaplyne än den, vi gjort bekantskap med i den förra avdelningen. Våra fäder ha en gång i en grå forntid invandrat hit, och alltsedan dess ha kulturnyheterna i regel uppstått sydligare samt därifrån spritt sig till oss. Ett landskap, som haft en ganska stor betydelse som förmedlare av nya moder bland vår allmoge, är Halland. Dess sjöfarande folk fick se eller hemföra nymodigheterna. Hemma var jordbruket dåligt. Man blev nödsakad att genom hemslöjd skaffa sig en biförtjänst, och de stora älvorna, med samfärdslederna utefter dem, möjliggjorde en bekväm avsättning av varorna. Halland bildar därför också i vissa avseenden huvudlandet för den sydvästsvenska allmogekulturen. Denna omfattar ett relativt enhetligt område bestående av förutom Halland även västra och södra Småland med delar av Blekinge och östra Skåne, ävensom södra Västergötland.

Småland måste helt naturligt förete väsentliga skiljaktigheter inom olika trakter. Vi redogjorde nyss för det till Halland hörande området. Efter ett övergångsområde från detta över småländska höglandet träffa vi i det inre Kalmar län och östra Jönköpings län en kultur, som visar närmare frändskap med Östergötland. I kustbandet längst i öster finna vi slutligen föremål, vilkas

RUM 8-9

egentliga hemort numera ligger i de norrländska kustlandskapen från Roslagen och norrut.

Bohuslän och Dalsland äro genomskurna av flera olikartade kulturer. I södra Bohuslän träffa vi ännu spår av sydsvenska former. Längre uppåt antar landskapets kultur en mera med Dalsland och Vänerområdet besläktad karaktär. I de inre, nordliga delarna, i Bullarens härad i Bohuslän och i Nössemark i Dalsland, träffa vi kulturföreteelser, som i ålderdomlighet äro fullt jämbördiga med vad vi möta i Dalarna och inom andra delar av landet, där nya moder endast i mycket ringa grad gjort sig gällande. Dessutom visa en del föremål tydlig påverkan från den angränsande norska allmogekulturen.

Rum 8. SMÅLAND.

Stuginteriör från S. Vedbo hd. Före 1860. Stugan tänkes sedd från norra långväggen. Fönstret till vänster är östra gavelfönstret. Längst ut till höger ligger ingången från förstugan och hitom denna dörren till köket. Utanför sistnämnda dörr — till höger i den icke medtagna delen av stugan — låg spisen.

Rum 9. SMÅLAND.

Bostadsinredning, Matlagning, Bordskärl, Dräkt.

I likhet med bruket på andra håll stodo väggarna i vardagslag nakna. Vid högtid däremot behängdes de med vävda eller målade tapeter. Utom de från Skåne och Blekinge kända vävnader (se Rum 1-5), träffa vi här och i Halland i stort antal *målade bonader*. De tidigaste exemplaren från dessa trakter äro — i museets samlingar — från 1700-talets mitt, de yngsta från 1870-talet. Å v ä g g I och II se vi prov på den i södra Småland och Blekinge arbetande *Kinnevaldsskolan*; å v ä g g II är *Sunnerboskolan* i sydvästra Småland företrädd.

De småländska möblerna utmärka sig för god stil och många gånger schwungfulla former. Prov på den sydsvenska renässansens möbelstil träffa vi i det lilla *skänkskåpet* från 1646, v ä g g III, men ännu långt senare finna vi spår av 1600-talets snickeriarbete i det troligen omkring år 1800 tillverkade *skåpet*, v ä g g I, vars målning enligt en osäker tradition skall vara utförd av *Per Hörberg*. Till mera karakteristiska möbelformer kunna räknas de två *»bordsätena»*, v ä g g II, som vid högtid täcktes med kuddar, *hyenden*, samt *bordstolarna*, v ä g g I. De förra hava helt och hållet bevarat den väggfasta bänkens form. De senare brukades i vardagslag som bord; efter användningen fälldes skivan ihop, och av bordets fjärde ben erhöill man då ett ryggstöd.

Hos oss som hos alla andra folk har vid gästbudens förtäringen spelat förnämsta rollen. Denna skulle icke blott vara hederligt tilltagen, den skulle

RUM 9-10

också hederligt framsättas. Till kalasbordet hörde därför i ett förmöget hem en riklig uppsättning av alla slags bordskärl, och icke minst Småland kan i detta avseende uppvisa en stor rikedom på former, v ä g g II. I de stora laggade *stänkorna* med sin pip hämtades ölet ur källaren, i de mindre, de s. k. *strutakannorna*, serverades ölet, varvid man drack genom pipen. Vid sidan om de sistnämnda förekommo även *dryckeskannor* utan pip, endast med en snås i brädden. Vidare märkas de rödmålade *snibbskälarna*, ur vilka brännvin söps med sked, *bollar*, *bägare*, *kalkar*, *koppar* o. s. v.

Vid förtärandet av maten kom först i sen tid tallrikar i bruk. Soppan framsattes i stora fat, ur vilka gästerna åto gemensamt. Fisken upplades på ett fat av trä eller lera, vilket i mitten var försett med en ursvarvad skål för såsen, å bordet v ä g g I. Köttet upplades på träfat, *sovelfat*, med hög fot, hyllan v ä g g III, och smöret på liknande mindre fat eller i *smörkalkar*. I gillesmaten intog gröten en framskjuten plats; den ingick också alltid i de s. k. förningarna och förvarades därvid i prydligt skurna och målade *grötspann*, hyllan v ä g g II.

Materialet för bordskärlen var trä, tenn, lera och glas. Lergodset tillverkades mest i Halland och försålades av krukmakarna på de stora småländska marknaderna.

Gästerna medförde själva till gillet sitt *knivtyg*, bestående av kniv och gaffel.

Bland till matlagningen hörande föremål, v ä g g III, märkas träformar för äggost till gillesförning, s. k. *äggoststjärnor*, samt den rika samlingen av *stämplar för julbrödets utsirande*.

De här utställda *dräkterna* äro från Vista, Östra och Västbo härader, till vilket sistnämnda den bekanta *»unnarsbodräkten»* hör.

Rum 10. SMÅLAND.

Bonader, Dräkt, Smycken, Husgeråd m. m. De jämte *linnedrätterna*, *hängkläderna* m. m. här utställda *målade bonaderna* härstamma från Västbo härad. De tre stora bonaderna å v ä g g I tillhöra *Femsjöskolan*, de övriga äro utförda av klockaren *Anders Eriksson i Ås* och hans lärjungar. Den mitt i rummet hängande *pällen* uppsattes över matbordet vid julen.

I *fönstermontern* träffa vi dräktdelar såsom *»fälttecken»*, *nacklapp* till Sunnerbo brudpigedräkt, *brudkrona* samt s. k. *»målemössor»*, från Östra och Sevede hd, vilka i motsats till de vanliga, broderade bindmössorna äro målade.

I *mittmontern* äro utställda *doppåsar*, i vilka barnen buros till dopet, samt smycken såsom *lövsöljor*, *»dallrakedjor»*, *»låsakedjor»* o. s. v.

Här märkas även till tobakens bruk hörande föremål. Tobaken infördes hit vid början av 1600-talet och ansågs till en början hava sin huvudsakligaste uppgift om läkemedel. Snart övergick den här som annorstädes till ett njut-

ningsmedel, och redan på 1640-talet träffa vi i gamla handlingar förbud mot att »dricka tobak», som det på den tiden hette. Bland hithörande föremål märkas *kritpipfodral*, *snushus*, *tobakspung* med piprensare, *tobaksdosor* av holländsk, tysk och svensk tillverkning, de sistnämnda tillverkade vid Skultuna och å locket försedda med en beständig almanacka av samma slag som runstaven, men med runorna ersatta av latinska bokstäver.

Av de här utställda *dräkterna* erinrar den från Sunnerbo närmast om Blekinge, medan Värendsdräkten räknas till de ärevördigaste av de svenska landskapsdräkterna. Redan Linné beskriver den som den »götiska urgamla kvinno- dräkten». Dess röda silkesstickade brudlist kallades »fälttecken» och bars enligt sägen till minne av Blendas och Värendskvinnornas tapperhet.

I äldre tider, då vägarna voro dåliga, företogos alla längre resor sommartid på hästryggen; gods, som skulle medföras, fästes likaledes på hästryggen vid *klövjesadeln*, v ä g g I. På vintern färdades man i släde, och till slädspannet hörde då präktigt snidade *lokor* och *selkrokar* samt *selträn* av horn. Vagnar förekommo mycket sällan.

Det textila arbetets redskap äro utställda å v ä g g III. Här märkas mangeldon bestående av *kavel* och *bräde*; *skäketträn*, *linrockar* och *rockblad*. De sistnämnda hade samma uppgift som linrocken (sid. 10), men linet lindades här icke runt om utan bands fast vid ena sidan. Typen har sin egentliga utbredningsområde kring Bottniska viken samt förekommer i Småland endast i de östra kusttrakterna. Till redskap för sömnad räkna vi *svinbete för glättning* av sömmen, pryklar av horn samt *sykelämman*.

Rum 11. HALLAND.

Runstavarna å v ä g g II äro dels av den svärdformiga smålandstypen, dels av den *mångkantiga* östgötatypen samt dessutom en av *finsk* typ.

Linnedrätterna och de målade bonaderna följa oss fortfarande. Av de sistnämnda äro de å v ä g g II hemmahörande i *Drängsred* och ålderdomligast; till vänster å v ä g g III ses en *Knäredsmålning*. Övriga bonader härstamma från en målarsläkt i Gyltige by i *Breareds sn*.

Bland möblerna möter oss nu åter den i Skåne och Danmark förekommande *stolen* med *flätad balmsits*.

Dräkterna äro från Årstads härad. Märk de olika formerna för *kvinnolivstycken* i fönstermontern.

Den föremålsgrupp, som kraftigare än någon annan bland det halländska bohaget springer i ögonen, är *lergodset*. I Laholm, Halmstad och Varberg bedrevs redan vid slutet av 1600-talet en betydande tillverkning av dylika föremål. Något senare upptogs tillverkningen i Falkenberg, men här stod den ännu på 1860-talet i hög blomstring. Produkterna från de halländska »lergökastäderna» spriddes långt inåt landet, och de över stora områden av

västra Sverige förekommande lerfaten med tulipanmönster synas hava utgått härifrån. Kärlden med brun botten och gul dekor, såsom den år 1711 daterade skålen tillhöra den äldre, huvudsakligast under 1600-talet florerande smakerikningen. Fat med gul glasyr och dekor i rött och grönt tillhöra huvudsakligast 1700- och 1800-talen.

Utom lerkärl förekomma naturligtvis även träkärl och av sådana träffa vi mycket goda typer i *gyckelstopet*, *smörkalkarna*, *sovelfaten* och *grötspannen*.

Belysningsföremålen ge oss på nytt en känning av »lergökastädernas» verksamhet i de talrika *ljusstakarna* och *tranlamporna* av bränd lera.

Slutligen märka vi å v ä g g I *brännjärn* för ornering av träkärl, prov på halländskt träsnideri i *mangelbrädan* och *linrockar* samt *blypiskor*, använda vid de ökända halländska slagsmålen.

Rum 12. BOHUSLÄN.

Redan genom de kring väggarna upphängda textilerna är landskapets ovan åberopade mellanställning mellan olika kulturområden klar. Det *dubbelvävda täcket*, v ä g g II, tillhör de vävarter, vi annars träffa i Norrland. De präktiga *ryorna* däremot, v ä g g I, äro av för Bohuslän ensamt utmärkande typer.

Bland skrinen lägga vi märke till det *ovala matspannet*, även detta av en typ, som vi återfinna i hela det nordliga Sverige. *Mangelbräderna* visa en brokig samling av inhemskt och främmande; flera, särskilt de med sniderier i låg relief, äro med säkerhet danska. *Urställen*, v ä g g II, förete för Bohuslän karakteristiska former.

Bland bordskärlen falla de präktiga *tappskälarna*, *bollarna* och *kalkarna* lätt i ögonen. Särskilt inom denna grupp är närheten till Norge märkbar.

Liksom annars på västkusten spelade här i äldre tider *lampan*, v ä g g I, som belysningsredskap en stor roll vid sidan om spingstickan. Det ryktbara bohusländska fisket lämnade också god tillgång på tran. De från Halland bekanta lerpamporna äro emellertid här ersatta av *tranlampor av järn*. Särskild uppmärksamhet förtjänar den över bordet upphängda lampan med sin *flätade halmhu*.

Rum 13. DALSLAND.

Den ålderdomlighet, som på sina håll utmärker Dalslandskulturen, kan särskilt iakttagas i de runda, ur en hel trästubbe förfärdigade länstolarna, de s. k. *kubbstolarna*, samt i *sländorna*, v ä g g I, vilka sistnämnda ännu på 1890-talet voro i användning i Nössemark. Bland textilverktygen märkas vidare *bandvävskeदार*, *bandvävstolen*, det prydliga *vävbordet*, v ä g g II, samt *prässljärn* av täljsten.

I *bollarna* förräder sig närheten till Bohuslän. Märk även den stora *kalken*

(på skåpet), vilken lär hava använts som ölkärl vid begravning. Den snidade *dryckeskannan* är införd från Norge.

Bland belysningsredskapen, v ä g g III, äro de röda *lerljusstakarna* av en kring Väner spridd typ, vilken i sin ordning hänger samman med de halländska formerna. *Ljusstakarna av täljsten* och *trä* äro däremot mer ortstypiska. Märk *armstaken av trä* (ovanpå montern) med skruvbara armar för att ställa ljusen högre eller lägre. Sådana brukades på julbordet.

De prydliga smidda *gravkorsen*, *fönsterväggen*, hava sin vidare utbredning uppåt Värmland.

Rum 14. VÄSTERGÖTLAND.

Stuginteriör från Marks hd. Stugan tänkes sedd från norra långväggen. Dörren till vänster leder ut till förstugan, och dörren till höger till ett förrådsrum, »loftet». I förgrunden till vänster få vi tänka oss den murade spisen och till höger stora matbordet med högsätet.

Väster- och Östergötland, Södermanland, Närke, Uppland

De landskap, som rymmas inom denna avdelning, äro de som utgöra det egentliga Mellansverige. Vi ha redan tidigare träffat mellansvenska kulturföreteelser såväl i östra Småland som i Dalsland och Bohuslän, och även Öland visar en del orienteringar åt samma håll. Den stora riksvägen från Kalmar till Linköping har förmedlat täta förbindelser mellan den befolkning, som är bosatt utefter densamma, och Väner har underlättat trafiken mellan Västergötland, Dalsland och Värmland. Genom Närke har en viktig väg gått norrut. Det är häri, vi ha att söka anledningen till götakulturens förekomst även rätt långt utanför det egentliga götaområdets gränser.

Västergötland bildar — fränsett de delar, som ligga kring Ätrons och Viskans flöden, och som tillhöra Hallandskulturen — jämte Vänerkusten och delar av Närke en västligare avtonad krets av götakulturen.

Den motstarande östra bildar Östergötland, till vilket sedan ansluta sig delar av Småland, delar av Södermanland, framför allt inom dess västra trakter, samt delar av Närke.

I sistnämnda landskap mötas sålunda den västra och den östra götakulturen, men samtidigt få vi här för första gången kännning av det nordsvenska kustområdet. Ju längre vi komma mot öster, dess starkare betnad blir nu den bottniska karaktären — i norra Sörmland, i Västmanland och västra Uppland —, och när vi nå ut till Roslagen, ha vi lämnat götakulturen bakom oss och befinna oss inne i det nordsvenska kustområdet.

Rum 15. DALARNA.

Stuginteriör från Rättvik. Stugan tänkes sedd från södra långsidan. Genom dörren till höger kommer man från förstugan in i stugan. Till vänster befinnes sig gavelfönstret och mitt för, utefter norra långväggen de karakteristiska skåpsångarna.

Rum 16. VÄSTERGÖTLAND.

Textilt arbete, Träslöjd, Matberedning och Bordskärl. Å väggen »språngsparlakan», vilka liksom de sydligare förekommande linnedrätterna vid festliga tillfällen uppsattes som prydnad i stugan.

Västgötarna äro mer än någon annan landskapsbefolkning i Sverige kända som flitiga slöjdare, och detta framför allt, emedan de som »knallar» drogo land och rike omkring för att avyttra sina varor. Dessa farande köpmän voro huvudsakligast hemma i Älvsborgs län, och förutom textilier tillverkade de och försålde svarvade träkärl. Det är då också i sin ordning, att västgötasamlingen skall visa talrika prov på den gamla träslöjden, vilken ingalunda var inskränkt till de svarvade föremålen. De här utställda skrinen, mangelbräderna, linrockarna m. m. visa, att även träsnideriet stod högt.

Av *skrinen*, v ä g g II, höra de *rankornerade* huvudsakligast hemma i södra Västergötland, medan de *karvsnidade* till största delen härstamma från Skaralätten och Vänerkusten.

De textila verktygen visa samtliga prov på västgötarnas stora slöjdskicklighet. Här märkas *sländor*, *linrockar* av flera former, *bandknivar*, *bandvävs-skyttlar* o. s. v. Flera av *mangelbräderna* äro goda prov på nordvästgötsk karfsnidning.

Svarvarearbetet kommer särskilt till synes bland bordskärlen. I *bollarna*, v ä g g III, göra vi bekantskap med en ny och för landskapet karakteristisk form av dryckeskärl. Bland *snibbskålarna* är den s. k. *varaskålen* särskilt anmärkningsvärd. Enligt de gamles utsago var hålet i mitten avsett för att gästen, när han drack, skulle kunna ha ett vaksamt öga på sin granne. Bland matlagningsredskapen, v ä g g IV, lägger man märke till *äggoststjärnorna*, *julbrödsstämplarna* samt de stundom av bränd lera tillverkade *mortlarna*.

Rum 17. VÄSTERGÖTLAND.

Bostadsinredning, Dräkt, Bordskärl. Bland möblerna märkas *hörnskåpet*, daterat 1822, med sin blandning av 1600-tal och tidigt 1800-tal.

Till höger om ingången finna vi samlingen av belysningsföremål. Här möta vi dels de s. k. *häststakarna* av trä, vilka kunna sönderplockas och samman sättas på nytt och sålunda på visst sätt äro motsvarigheter till den art av leksaker, som vi kalla *tålomodsknutar*, dels de *fortangelformiga lerljusstakarna*, som vi tidigare träffat i södra Sverige och i Dalsland.

Till vänster om ingången äro tvenne *runstavar* uppsatta, den ena av dem, med egendomliga strecksiffror, av en typ, som uteslutande förekommer i södra Västergötland.

Dräkterna äro från *Toarp* i Äs hd samt *Bollebygd* och *Kind* i landskapets södra del samt från *Ale* och *Källand* längre norr ut. *Rackebydräkten* från Källands hd är värd särskild uppmärksamhet genom sin huvudbonad, en kombination mellan bindmössa och halmhatt; den sistnämnda utgjorde redan på 1700-talet ett karakteristiskt inslag i Skaratraktens kvinnodräkter.

I montern, v ä g g III, må observeras de *hjärtformade söljorna* med genombruten kant, särskilt karakteristiska för Boråstrakten, samt den till brudutstyrelsen hörande »*bröstsmäcken*» och den av silver utförda *käppen och kryckan*; sistnämnda föremål lämnades åt fästfolket i present på första lysningsdagen. Vidare märkes en *nötknäppare* visande en man i 1500-talsdräkt, samt den s. k. *kläkommissarien*, som användes att klia sig på ryggen med.

Bland bordskärlen av lera, glas o. s. v., märkes *lerskålen* från 1688, ett av museets få lerkärl från 1600-talet, samt *hornflaskan*.

Rum 18. ÖSTERGÖTLAND.

Duken i taket tillhör julstassen. Bland möblerna möter oss här för första gången den ålderdomliga *vändebänken*, v ä g g III, vars ryggstöd kan kastas om åt vilken sida man vill. Ensamtående i sin art är hörnskåpet i vinkeln mellan v ä g g III och IV genom sin karvsnittsdekor. I övrigt visa de östgötska möbelformerna ett påfallande starkt inflytande från senare tidens borgerliga odling. En för landskapet karakteristisk dekoration företer *hängskåpet* å v ä g g III. Dess plattskurna rankverk återfinnes på några av skrinen.

Bordskärlen, v ä g g II, förete som vanligt, såväl i trä som lera, en mångfald av former, och bland dem intar den ståtliga samlingen av *snibbskålar* ett särskilt framträdande rum.

Belysningsföremålen, v ä g g I, visa genom förekomsten av *lerljusstakar*, att vi ännu befinna oss i utkanten av den sydsvenska kulturen.

Å m i t t m o n t e r n äro utställda prov på träsnideri i form av *mangelbräden* och *selkrokar* m. m. samt *runstavar*, av vilka de mångkantiga tillverkats i Östergötland omkring år 1600.

Dräkterna äro från *Ydre* och *Finspångaläns* härad. Kännetecknande för männen äro de även till högtidsdräkten hörande förskinnen. Särdeles karakteristiskt är också *Skedevikvinnans* s. k. munkalivstykke med sin flikavslutning nertill.

Rum. 19. SÖDERMANLAND och NÄRKE.

De sörmländska föremålen utmärka sig särskilt genom sin målning i livliga färger. Goda prov förete de, v ä g g I, utställda *fästmöskrinen*, som med sin

rika och lekfulla färgbehandling omedvetet väcka till liv ordsättet om »det fagra Södermanland». Dessa skrin innehöllo fästmannens gåvor till sin utkorade, och sådana — i mittmontern — utgjordes av *silverbälte*, *tröjspanne*, *psalmbok*, *silkeduk*, *handskar* m. m.

Sparlakanssängen från den ålderdomliga socknen Sorunda och det präktigt målade skänkskåpet äro exempel på den sörmländske bondens bohag.

Dräkterna äro från *Sorunda*, *Österåker* och *Vingåker*. Bland dem tilldrar sig den sistnämnda vårt särskilda intresse såsom varande vår tidigast beskrivna folkdräkt — i anteckningar från omkr. år 1600. Bland dräktdetaljerna i m i t t m o n t e r n märka vi *lysareband* tillhörande fästepigornas huvudbonad, *broderade mössor* från Vingåker och *spetsmössor* från Österåker, båda tillhörande gift kvinnas dräkt, samt *pungtrossen*, av två silkespungar samt rum för sked, kniv och gaffel.

Närkesamlingen är inrymd i rummets bortre högra hörn. *Skäketträet* tillhör en hittills icke sedd typ, *rockbladet* visar mot Nordsverige.

I montern finna vi *brödstämplor* och *gjutformor* för smycken, anmärkningsvärda, emedan smycken eljest saknas inom landskapet. *Lerflaskan*, daterad 1682, hör till museets mera anmärkningsvärda krukmakareprodukter.

Å p a l l e n till vänster om dörren en *bordstol*, till sitt väsen besläktad med de småländska (sid. 14), men av helt annan form.

Folkdräkten företrädes av en kvinnodräkt från *Stora Mellösa*.

Rum 20. UPPLAND.

Bland möblerna märkas, v ä g g II, en *kista* och ett *skrin*, den förra med synnerligen ålderdomlig konstruktion, både med ålderdomlig ornering, samt, v ä g g I, de snidade *urställan* av former, som återfinnas i Norrland och egendomligt nog i Bohuslän.

Till vänster om ingången finna vi en samling *runstavar* med den för Uppland så karakteristiska valknutsorneringen.

Textilredskapen äro utställda till höger om ingången samt å mittmontern. *Mangelbrädena* förete ett flertal typer. Klappträformen är östeuropeisk, mangelbrädena med en sträng utefter ryggen tillhöra norra Skandinavien och de med hästhandtag södra Skandinavien och Nordvästtyskland. De breda *skäketträna* med rakt handtag äro uppenbarligen hemförda från norra Tyskland av sjöfolk; de spirformiga, genombrutna *linrockarna* åter äro typer, som träffas i Norrland och svenska Finland.

Särskilt å m i t t m o n t e r n kommer oss den uppländska träskärningskonsten till mötes i all sin rikedom. Nästan överallt, där man påträffar snidat och målat husgeråd, kan man vara förvissad om att föremålet tillkommit som fästfolkspresent. Så är fallet med skäketträna i Skåne, linrockarna i Västergötland, fästmannsskrinen i Sörmland, liksom med de här utställda rockbladen och väv-

lunorna. *Rockbladet*, som hos oss endast träffas på ostkusten, har införts från öster eller sydost och synes ha sitt ursprung i Balkanländerna. Märkligt är att det även här nere — i Albanien och Montenegro — har samma uppgift att vara fästmanspresent. Föremålet uppträder i ett flertal former, typiska för olika socknar. Även *våvolunorna*, som tjäna att hålla varpen uppe i vävstolen och lyfta den, hava sysselsatt slöjdarna och uppträda i en stor formrikedom.

Å v ä g g II möta vi de ålderdomligt ristnerade *träaskarna* från 1660- och 1700-talen, intressanta exempel på ålderdomligheten i den uppländska folkkonsten. Flera ornament gå här tillbaka på medeltida förebilder. Den lilla gruppen av *näverarbeten* ger oss nya prov på folklig slöjd i annat material.

Nyckelharporna, mitt på väggen, äro särskilt kännetecknande för Roslagen. Instrumentet har sannolikt införts till Sverige från Tyskland vid medeltidens slut.

Slutligen visa oss de mångfaldiga till *seltyget* hörande föremålen å v ä g g III den uppländska träslöjden från en helt ny sida, friskulpturens.

Dräkterna äro från *Häverö*, *Länna* och *Odensala*. Av *brudkronorna*, i f ö n s t e r m o n t e r n, är den ena av *halm med förgyllning*, en typ, som återfinnes i Hälsingland. — Vad som här mer än något annat fångar ögat är de *flossade vävnaderna*, tillhörande en grupp av flossor, som eljest träffas i Norrland och svenska Finland.

Rum 21. HÄLSINGLAND.

Stuginteriör från Delsbo. Interiören förvärvades redan 1874 genom dåvarande kyrkoherden i Delsbo, senare biskop Lars Landgren. Målningarna äro utförda av en i trakten ivrigt arbetande målare Gustaf Reuter vid 1700-talets mitt.

I tvärgången: *skåp*.

Värmland, Västmanland, Dalarna

Med de landskap, som rymmas inom denna avdelning, ha vi så att säga nått hjärterötterna i den svenska allmogekulturen. Framför allt gäller detta Dalarna. Genom landskapen närmast norröver gingo stora färdleder från Mälartrakterna utefter den nedre norrlandskusten och över de norrländska älvarna till Tröndelagen i Norge. Här uppstod sålunda en livlig omsättning såväl från väster som från öster.

Dalarna, som hade fjällen och ödebygderna vid sin västra gräns, blev åt detta håll stängt. Allt nytt, som flöt in från öster, dämades upp och blev stående vid sidan av det gamla. Vi träffa därför i Dalarna våra ålderdomli-

gaste kulturformer, och dessa höllos här vid så kraftigt liv, att de hindrade nyheterna att komma in i alltför stor utsträckning.

Nära samhörigt med Dalarna är övre Värmland. Landskapets sydligare delar behärras däremot av götakulturen kring Vänern. Dessutom göra sig, särskilt mot väster, norska inflytelser gällande samt här och var inom landskapet i övrigt, herrskapsinflytelser från bruken. Slutligen har Värmland genom de hit inflyttade finnarna emottagit ett starkt främmande inslag från dessa nordosteuropeiska folkstammar.

Västmanland hör till sin huvudsakligaste del samman med den Mälarkultur, som vi mött i Närke, norra Sörmland och västra Uppland, men i norr och väster blir redan närheten av den ålderdomliga dalakulturen skönjbar.

Rum 22. GÄSTRIKLAND.

Interiör av en nystuga från Valbo socken. Ny- eller herrstugan var de norrländska bondehemmens paradrum och användes endast vid gillen. Valbostugans målningar äro utförda 1783 av Hans och Johan Wikström från Hedesunda i Gästrikland.

Rum 23, VÄRMLAND.

Redan möblerna förete en rik blandning av olika angränsande trakters former. *Bordstolarna* äro av en typ, som vi förut träffat i Småland, medan *kubbstolen* åter, ehuru känd redan i Dalsland, har sin egentliga förekomst i landets nordligare delar. Det stora *skänkskåpet*, v ä g g II, har det burgna bergsmanshemmets karaktär, under det att *hörnskåpen*, i bortre hörnen, minna om Nord-Sverige och Norge.

Avdelningen för textilt arbete, v ä g g II, är synnerligen rikhaltig. Innan spinnrocken uppfanns, hade man två primitiva redskap för spånad, spinnkroken och sländan. Den förra hava vi gjort bekantskap med redan i Skåne. *Sländan* hade ett annat utseende. Den bestod av en smal sticka, i vars spets linet fästes; sattes stickan i en rundgående rörelse, tvinnades linet till garn. För att öka stickans tyngd och stärka balansen uppträdde på den en rund skiva, *sländtrissan*, av sten eller ben. Med spinnrockens uppfinnande lades sländan horisontalt i denna, och snodden från hjulet lades omkring den forna sländtrissan; på så sätt erhöles spinnstenen. — De båda *sländorna med trissan vid övre ändan* äro avsedda för skomakaregarn.

Då slända användes, fästes linet kring en lång käpp, *linrocken*, som instacks i gördeln; med spinnrocken erhöles man de nu vanliga linrockformerna. Vidare märkas redskap för *reptvinning* samt, till vänster om skåpet, *mangelbräden* i olika former.

Å mittmontern finna vi bland mat- och dryckeskärlen de ståtliga »*trebottnakannorna*», använda vid bröllop. *Kalkarna* och *bollarna* äro till form

och målning av samma slag, som vi funnit i Bohuslän och Dalsland. Även dessa voro gilleskärl. Av *dryckeskammorna* äro de svarvade av masur norska; den väldiga *skålen* i monterns tredje öppning användes att salta kött i.

Bordskärl av *glas* och *lera* finna vi i *fönstermontern*; till vänster i samma avdelning *barkbröd* från 1780-talet.

Dräktsamlingen är företrädd av dräkter från *Ny, Östervallskog* och *Dalby* samt av dräktdelar, bland vilka märkas de till Dalbydräkten hörande, rikt *utsydda vantarna*.

Väggen till vänster om ingången upptages av föremål, som avse att illustrera de till Värmland inflyttade finnarnas bohag. — Den karga jorden och det usla klimatet har tidigt tvungit finnarna att söka tillfällig arbetsanställning hos svenska bönder väster om Bottenhavet. Den direkta invandringen tar emellertid sin början först mot 1500-talets slut. För att öka den odlade bygdens areal hade Gustav Vasa infört lättnader för dem, som ville upptaga nyodlingar, och i samma riktning arbetade Karl IX vidare. Bland dylika nybyggare träffa vi redan 1583 finnar, och genom de olycksår, som nu följde för Finland av missväxt och inbördeskrig, blev antalet av dem, som drogo ut att vinna sin bärgning i främmande land, allt större.

I Sverige träffa vi finnar inom tre områden: 1) utefter kusten från Ångermanland till Kolmården samt till Orsa Finmark i väster (här rent sporadiskt); 2) Västmanlands bergslag och Västerdalarna; 3) Västra Värmland upptill Trysil i Norge, med de sista västligaste utlöparna i Kristianiatrakten. De flesta av dessa emigranter voro savolaxare.

Utforskandet av de svenska finnbygderna började omkring 1820, och samtidigt inleddes arbetet att till högre bildning och bättre levnadsvillkor höja de ditintills totalt försummade finnarna i Sverige. Frånsett ett par enstaka notiser i äldre bygdebeskrivningar kände man föga om dem, och den bildade svenska allmänheten hade så gott som ingen aning om deras existens. De hade därför också, då de vid nyssnämnda tidpunkt »upptäcktes», genom sin långvariga isolering bevarat språk, diktning, levnadsvanor o. s. v. i de ursprungligaste former, och flera av dessa särdrag ha fortlevat till vår tid.

Möblerna i stugan äro mestadels väggfasta, men bland det rörliga mobiliaret träffa vi så ålderdomliga former som *kubbstolen* och *krakstolen*, av en *självvuxen* gren försedd med tre ben, samt det ur en stock gjorda *hängskåpet*. Särdeles ålderdomliga äro även de bredvid kubbstolen utställda *härvträna*, vilka tjänstgjorde som garnvindor; typiskt finsk är den stora vinkelböjda *linrocken*, på vars nedre del man satt, då man spann.

Mer än något annat äro näverarbetena för den finska kulturen kännetecknande. Nävern insamlades under savtiden om våren och förvarades sedan, ofta klippt i remsor, för att användas vid slöjden nästa vinter. Å pallen finna vi *nystan* av dylika remsor. Av näver gjordes snart sagt allting: *flaskor*, *renslar*,

Rya, daterad 1735. Från Jämtland.

korgar, fodral av olika slag, *skor*, ja t. o. m. *hattar*. — Såsom hörande till en primitiv kulturs former, såväl i Europa som hos vilda folkslag, äro bärmesarna, här kallade bänner, förtjänta av uppmärksamhet. De användas som bärställning för tyngre ryggbördor.

Rum 24. VÄSTMANLAND.

Till vänster om ingången bohag från de i Västmanlands bergslags bosatta *finnarna*.

Västmanlandskulturen i övrigt företer, som nämnts, drag såväl från Mälarskapskapen som från landets nordligare delar. Till de märkligare möblerna kunna vi räkna *kiststolen* med skrin under sitsen, *karmstolen* av under medeltiden vanlig typ samt den, vägg III, utställda *korgsängen*. De bägge *skåpen* visa prov på huru i ena fallet *empirens* former, i det andra *rokokoens* måleri omsatts hos allmogen. Av *skrinen*, vägg III, pekar det karvsnidade med sneda väggar liksom de ovala *matspannen*, mitt i rummet, mot nordsvensk påverkning.

Ävägg III textilverktyg; däribland de *spirformiga linrockarna*, tillhörande typerna från Bottniska viken, samt *mangelbrädan*, varav det med en spiralvriden sträng utefter ryggen hör till de älderdomligaste formerna i vårt land med egentligt utbredningsområde i de övre Dalasocknarna.

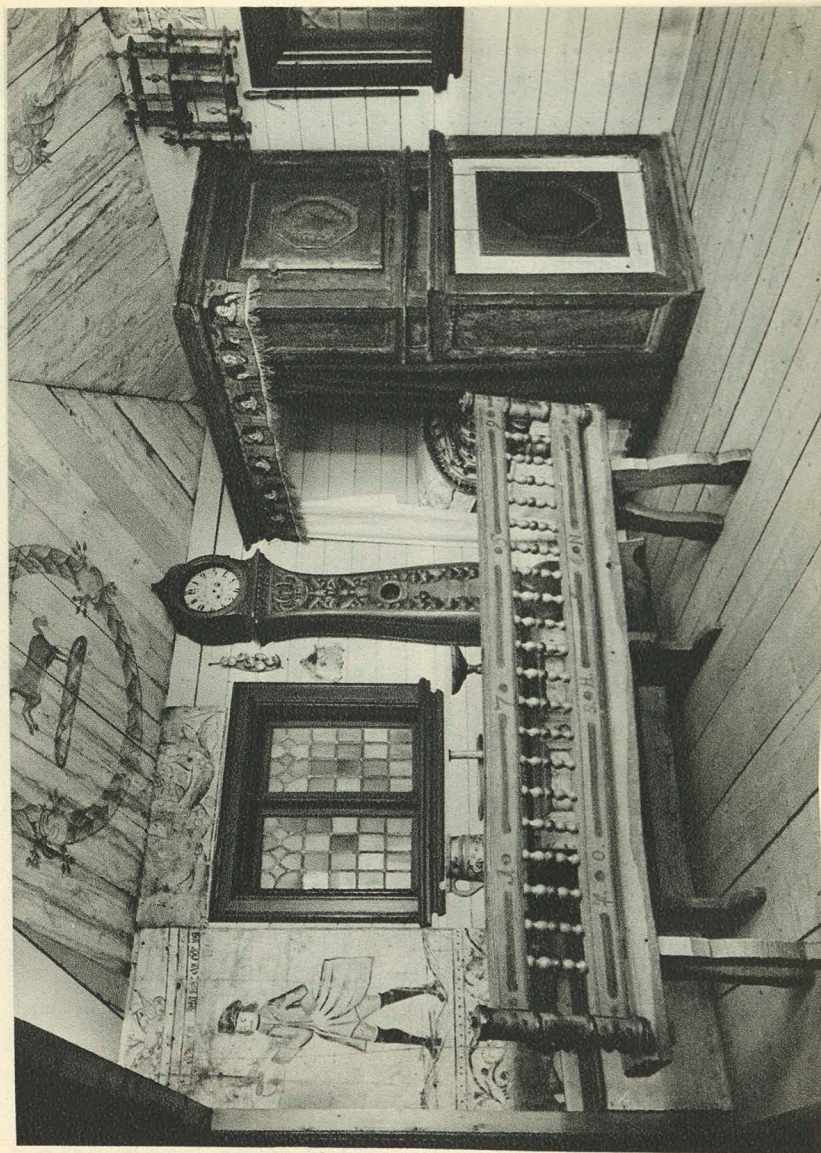
Dryckeskärlen äro utställda ävägg I och II. Vi återfinna här de stora *tvebottnakannorna*; *dryckeskannorna* hava en för landskapet karakteristisk målning i rött och blått; *kopparbägarna*, vägg II, äro typiska för bergslagshemmen; märk även serien av svarvade, stundom rödmålade *masurkannor*, vägg II, av en typ tillhörande 1500-talet.

Lergodssamlingen, i *fönstermontern*, innehåller flera av museets äldsta och bästa prov på äldre krukmakeri; särskild uppmärksamhet förtjäna de eljest rätt sällsynta *grönglaserade kärlen*. — Här finna vi även en samling mässingsaker, huvudsakligast tillverkade vid det inom landskapet belägna *Skultuna bruk*.

Slutligen märkes den bekanta *Fellingsbrodräkten*, vilken enligt en, dock oriktig, tradition skulle ha bevarats sedan Engelbrekts dagar. Vidare: dräktdelar, såsom broderade *halsdukar* och *väskeor*, det egendomliga *kvinnolivstycyket* med valk för att uppbära kjorteln samt vita *överärmar* att dragas över lintygsmarna, när dessa voro solkiga.

Rum 25. DALARNA.

Redskap för hemslöjd, Bordskärl, Lyse, Skrift, Fortskaffningsmedel, Dal-målningar. Till höger om ingången redskap för *skinnberedning*, varibland märkes *formstämpel för läderskärmar* till mansmössor.

Det inre av en helgdagsstuga från Delsbo med målningar av Gustaf Reuter, 1700-talets mitt (Rum 21.)

Kring ingången och å v ä g g I det textila arbetets redskap. I Skåne hade vi tillfälle att följa linets beredande till garn. Här kan samma procedur följas, men i ursprungligare former. Så fort linet torkats, repades det på *linrepan* för att befrias från fröhusen. Efter att sedan i vanlig ordning rötats, klubbades det med *linklubban*, varpå det skäktades med *skäketträet* över en *skäktstol*. Nu skulle det klyftas. Detta tillgick så att linet infördes mellan de järnskodda käftarna i *linklyftan*, kallad *gärma* eller *ratu*, samt drogs mellan dem för att befrias från de sista skävorna. Sedan det äntligen häcklats på *linhäcklan*, var det färdigt att spinna.

Intill senaste tider användes vid spinnandet *sländan* (sid. 23). Linet lindades kring *linrocken* och ombands med ett ålskinn försett med en ändskonning av trä, *rockstickan*. — I montern: *sländor*, *rockstickor*, *gnidstenar* av glas, s. k. *battskeedar* av trä, för glätning av kvinnomössorna, de karakteristiska *nålbusen*, *gjutformar* för smycken m. m. Under montern *mangelbräden*, varav ett par sällsynta former, den ena med ändhandtag, den andra utan handtag, endast bestående av en plan bräda. Den förra grundtypen har sin väsentligaste utbredning i mellersta och östra Europa, den andra i Holland och Frisland.

Samlingen av dryckeskärl, i *mittmontern*, är särdeles rik. Märkligast äro de snidade *kåsona* med ytterst ålderdomlig dekorerings. Å v ä g g III äro matkärlen utställda. Här finna vi *ostkear*, *saltflaskor* av horn och näver liknande de finska, samt den märkliga samlingen *barkbröd* från det stora hungeråret 1868. Bröden äro bakade av bark och agnar. Barkmjölet bereddes av den inre finare barken av unga tallar, vilken avfläddes med en särskild barkskrapa den s. k. *furutycklan*, av älghorn. Märk även *brödhyveln*, med vilken det hårda brödet hyvlades till »sull», en maträtt av brödsmulor och sur mjölk, samt de två *järnplattorna*, å golvet, för gräddning av kakor.

I montern till höger om utgången: *handskrifter* på näver samt den märkliga samlingen av föremål med *runskrift*. Långt efter det att kännedomen om runorna upphört att vara en levande kunskap hos största delen av vårt folk, har den levat kvar hos Dalarnas allmoge. Här utställda inskrifter äro från 1600-, 1700- och 1800-talen.

Å v ä g g II utställas *kass-stickor*, som nedstuckos i *barnkassen* — å *pallen* — vid barnens huvud, ett slags släkttavlor, på vilka familjens avkomlingar i tur och ordning antecknades, samt *runstavar* av ålderdomlig och för Dalarna karakteristisk art jämte *besman* och *almmått*.

Å *fönsterväggen* finna vi seltyget med de broderade *huvudlagen*, *selkrokarna*, *lokorna* och de snidade *klövjesadlarna*. Selkrokarna förete ett flertal typer från de ålderdomligaste, med de på hästens manke vilande kläpparna bundna fast vid bågans kropp, till yngre typer, dels snidade av trä — därav några norska — dels smidda av järn. Överst kring väggarna finna vi prov på

de bekanta *dalmålningarna*. Jämte det sydsvenska målningområdet har ett viktigt sådant utgjorts av Dalarna och södra Norrland.

Dalmålningarna kunna följas tillbaka till 1700-talets förra hälvt och visa under den äldsta perioden släktskap med motsvarande målningar från Helsingland och Gästrikland. Redan omkring år 1780 framträder dalmåleriet i hela sin originella egenart och når under de följande årtiondena en rik utveckling huvudsakligast knuten till Leksand och Rättvik. — De här utställda målningarna visa prov på dalmåleriet under perioden 1775—1800.

Rum 26. DALARNA.

Rumsinredning, Bordskärl, Dräkt. Här utställda målningar visa prov på olika sockenskolor, framför allt Rättvik samt en serie bilder ur folklivet målade av Stikå Erik Hansson i Risa, Mora sn.

De i taket upphängda *kronstängerna* voro anbragta på samma sätt i stugans tak. Stugan delades av de två kronstängerna i tre delar, av vilka den vid dörren var den simplaste och den vid bortre gavelväggen den förnämsta.

Bordskärlen företrädas här av lerkärl, varibland, i montern, v ä g g I, märkes museets *äldsta lerfat*, daterat 1644, med gul och grön dekor mot brun botten. I samma monter: *tobakspipor*, ej sällan gjorda av järn, *tuggkåda* m. m. Tuggkådan hopsamlades från granarna och tuggades av vallhjon, tills den blev vit och seg, varefter den bevarades och liksom vitlök tuggades av kvinnfolk i kyrkan. — Man observerar också belyningsföremålen, som delvis äro smidda av myrmalmsjärn och tillverkade i Älvdalen.

Dräkterna äro från de *övre dalsockenarna*. I montern, v ä g g I och III, samt i *mittmontern* finna vi *dräktdetaljer* och *smycken* tillhörande sockendrakter inom hela landskapet. — Såsom på sätt och vis tillhörande dräkten må här även påpekas de, v ä g g III, utställda *käppxor*. Från att från början hava varit ett vapen blev yxan, när fredligare tider kommo, ett värdighetstecken för besuttna bergsmän och bönder, varvid den alltmer erhåller formen av en käpp, vilkens yxliknande krycka utgör det enda minnet av dess ursprungliga bestämelse.

I södra Dalarna har bergsmanskulturen satt en mera stilpräglad karaktär på hemmens inredning och möbler. Som ett exempel härpå finnes här utställd en ståtlig *säng*, daterad 1693.

Rum 27. DALARNA.

Rumsinredning, Dräkt. Målningarna äro avsedda att giva en bild huvudsakligast av Leksandsmåleriet, knutet till Ullvi, Lima, Laknäs och Tibble byar, med namn sådana som Anders Ersson, Back Olof och Erik Andersson i Ullvi, Kers Erik Jönsson och Hjelt Per Persson i Lima samt den »siste dalmålaren»

RUM 27—28

Sämskar Lars Larsson i Tibble († 1905). — Möblerna visa ett flertal ålderdomliga former. De båda *skåpen* vid sidan om ingången hava en rent senmedeltida ornamentik. *Kubbstolarna*, *krakstolarna*, av en självvuxen trädgren med tre ben, samt de präktiga *skänkskåpen* tillhöra våra ålderdomligaste möbeltyper. Den förstnämnda fanns i samma form i södra Europa redan för 3,000 år sedan. Märk även de utomordentligt ståtliga *kronstängerna*.

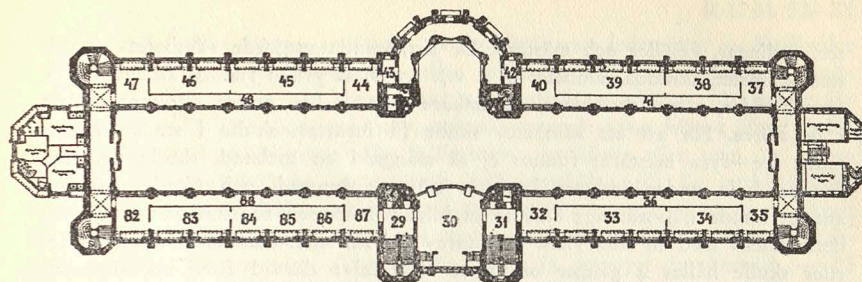
Det ståtliga skänkskåpet vid bortre väggen är signerat av en av de mera kända dalmålarna, Erik Eliasson, och daterat 1780. Ett par prov på den senare, mera stiliserade och fullt typiska dalska möbelmålningen äro utställda vid sidan.

Mitt i rummet står ett praktfullt *bockbord* och på detta ett av de märkligaste föremål, som finnas i museet, en *ullkorg* från Rättvik med ornering, som knappast kan vara yngre än från tidig medeltid.

De flesta här utställda dräkter äro från *Västerdalarna*. — Man använder ofta för folkdräkten namnet nationaldräkt, och de finnas, som tro, att en sådan dräkt bars av alla och vid alla tillfällen. Allmogens garderob innehåller emellertid en mängd olika former för samma plagg, avsedda att användas vid olika tillfällen och av olika åldersklasser.

Rum 28. DALARNA.

Stuginteriör från Backholn, Lima sn. Byggnaden bestod av förstuga med utbyggd svale, s. k. barfre, dagligstuga, kammare och nystuga. Den här uppsatta delen utgör vardagsstugan. Av de två dörrarna i bortre väggen leder den ena till förstugan och den andra till kammaren. Väggarna vid sidorna äro stugans långväggar.

Plan av Andra våningen (kolonnalleriet).

SVENSKT SKRÄVÄSEN.

Rum 32—33.

Specialvägledning: Afdelningen för svenskt skräväsen av Sune Ambrosiani. 1920. Pris 2 kr.

Den organisation av hantverken och deras utöware, som benämnes skräväsendet, infördes efter tyskt mönster i Sverige under den senare delen av medeltiden. De äldsta svenska skråstadgar vi känna, härstamma från förra delen av 1400-talet. Under detta och följande århundrade utfärdades en mängd skråstadgar för olika yrken, men först 1621—1622 utfärdade Kungl. Maj:ts skråordningar för de flesta hantverk, uppställda efter en gemensam plan, ehuru i form av privilegier för vart och ett hantverk för sig. — Den första allmänna skråordningen gällande alla yrken utfärdades och trycktes år 1669, och år 1720 utkom slutligen »Kungl. Maj:ts algemene ordning och skrå för alla hantverkare i Sverige och Finland», vilken, omtryckt i talrika upplagor förblev gällande ända till år 1846, då skräväsendet i Sverige avskaffades och näringsfrihet infördes.

Det svenska skräväsendet stod länge under tyskt inflytande, vilket bl. a. framgår därav, att tyskan förblev det officiella skråspråket, på samma sätt som latinnet var kyrkans och de lärdas, franskan diplomaternas språk. — Blomstringstiden i Sverige inföll under 1600—1700-talen, och det är också från dessa århundraden samt 1800-talets förra del som Nordiska Museets samlingar av skråföremål härstamma.

Angående skråorganisationen må här nämnas följande för de flesta yrken gemensamma huvuddrag. Utövarna av ett visst yrke utgjordes av tre klas-

ser, lärlingar, gesäller och mästare. De sistnämnda utgjorde »ämbetet» (guldsmedsämbetet, skräddareämbetet o. s. v.). Av vissa yrken funnos ämbeten i de flesta städer, t. ex. skräddare, skomakare o. s. v., av andra däremot endast i de större. För att ett »ämbete» skulle få inrättas, skulle i staden finnas minst tre—fyra mästare; funnos ej så många i en småstad, skulle de, som funnos, lyda under ämbetet i någon större grannstad, och ökades mästareantalet kunde självständigt ämbete få bildas. I spetsen för ämbetet stod »åldermannen» med en eller flera »bisittare» vid sin sida. Sammankomster höllos eller skulle hållas 4 gånger om året, »kvartal»; därvid förekom »inskrivning» av lärlingar, »utskrivning» av lärlingar, som då avlade gesällprov och blevo erkända som gesäller, samt antagande av nya mästare efter avlagda mästarprov; över allt detta fördes protokoll, och därjämte fördes räkenskapsböcker, journaler över in- och utskrivningar o. s. v. Gesällbrev och mästarbrev, ofta präntade eller tryckta på pergament, underskrevos av ålderman och bisittare samt försågos med ämbetets sigill.

Gesällerna av ett visst yrke i en stad bildade »gesällskapet» med »åltgesällen» i spetsen. På grund av gesällernas »vandringar» från stad till stad hade gesällskapen en mera interurban och internationell karaktär än »ämbetena» med sina bofasta ledamöter, mästarna. Även i gesällskapen höllos mer eller mindre regelbundna sammankomster samt fördes protokoll, räkenskaper och längder över gesäller, som tid efter annan passerade staden och mottogos i »gesällhärberget».

Lärlingarna stodo helt under sin mästares uppsikt, bodde i hans hus; de »inskrevos» vanligen vid 14—16 års ålder, och lärotiden utgjorde 3—6 år, varefter lärlingen kunde bliva gesäll.

De i skråavdelningen samlade föremålen bestå av de olika slag av föremål, som tillhört ämbetena och gesällskapen såsom sådana, och som begagnades vid sammankomsterna, såväl vid de egentliga förhandlingarna som vid de festliga samkväm med måltid och dryckeslag, som vanligen avslutade dessa. Dessa föremål voro desamma eller likartade inom alla yrken och likaså inom ämbetena och gesällskapen.

De manstarka ämbetena i Stockholm och de större städerna kunde givetvis bestå sig med finare dylika saker än de av några få mästare bestående ämbetena i småstäderna eller de vanligen mindre penningstarka gesällskapen. — Det förnämsta av dessa föremål var *lådan*, som på visst sätt representerade ämbetet eller gesällskapet. När dess vanligen trenne lås vid sammankomsten öppnats av ålderman och bisittare, skulle »inför öppen låda» en särskild frid råda och ämbetets helgd upprätthållas. I lådan förvarades ämbetets eller gesällskapets övriga tillhörigheter, penningar, protokoll och räkenskapsböcker etc.

Åldermannen eller åltgesällen förde som tecken på sin värdighet antingen »*åldermansklubba*» eller »*spira*», s. k. »*schafferholz*»; vid den senare hängdes

ofta band i olika färger, »stiftade» av nytillträdande ledamöter. — *Sigill* eller *stämpel* anbragtes under mästare- eller gesällbrev och under officiella handlingar. — På bordet vid sammankomsterna stodo *sparbössor* för kassor för olika ändamål, fattigbössor o. s. v. och där tronade även främst bland raden av dryckeskärl *välkommen* eller *välkomsten*, av silver eller tenn, ur vilken de högtidigare skälarna, framförallt välkomstskålen till de nytillträdande mästarna, druckos. Välkommorna voro ofta behängda med »*skyltar*» av silver, skänkta av nyblivna mästare; dessa skyltar nedsmältes, när de voro tillräckligt många, för att man därav skulle kunna få ett nytt dryckeskärl. — På bordet stodo också *vinkannor* av silver, stora *ölkannor* av koppar eller tenn, ur vilka drycken iskänktes, samt smärre dryckeskärl av olika material, silver, tenn, glas o. s. v.

Såväl ämbetena som gesällskapen ägde stundom, churu icke alltid, *fanor*, som buros i spetsen, när medlemmarna uppträdde som kår, eller hängdes utanför åldermannens hus, när sammankomst ägde rum. Utanför gesällhärbergena hängde även en mera permanent *skylt* till ledning för de vandrande gesällerna av yrket.

Rum 32.

Lådor och andra föremål, som tillhört ämbeten och gesällskap inom yrken, som arbetat i metaller eller i läder; smeder, klen- och pistolsmeder, kopparslagare, mässingsslagare, tenngjutare, guldsmeder samt garvare, sämskmakare m. fl. — se de vid lådorna anbragta etiketterna.

Rum 33: I.

Lådor och andra föremål, som tillhört ämbeten och gesällskap av skomakare-, skräddare-, handskmakare- och hattmakareyrkena. — I *mittmontern* välkommor, bågare, kannor m. m. av silver, som tillhört olika ämbeten och gesällskap (se etiketterna); de allra flesta utförda av guldsmeder i Stockholm. — I *fönstermontrerna* sigillstämplar och avtryck av dessa — Över *mittmontern* skomakareämbetets i Stockholm fana; ovan passagen till nästa avdelning skräddaregesällernas i Lund fana.

Rum 33: II.

Lådor och andra föremål, som tillhört ämbeten och gesällskap av flera olika yrken: vagnmakare, bokbindare, målare, repslagare, krukmakare, bagare, slaktare m. fl. — Skomakaregesällskapets i Stockholm fana, dat. 1714. — Å väggen porträtt av åldermän inom Stockholms bryggareämbete. Ovan passagen Snickargesällskapets i Stockholm fana, dat. 1746, och till vänster i skåp prov på protokollsböcker, skrårartiklar, mästare- och gesällbrev m. m. — Skråavdel-

ningens arkiv, som omfattar handlingar från över 300 svenska skråämbeten och gesällskap, förvaras i museets bibliotek.

Rum 33: III.

Lådor och andra föremål, som tillhört ämbeten och gesällskap av yrken, som arbetat i trä: snickare, timmermän, byggmästare, tunnbindare m. fl. — I mittmontern välkommer av tenn, som tillhört olika ämbeten och gesällskap (se etiketterna). — Över mittmontern fana, som tillhört skräddaregesällerna i Stockholm.

Rum 34.

I de båda avdelningarna av detta rum är anordnad en utställning av museets rika samlingar av i huvudsak *svenska järnsmiden* såsom portar, portöverstycken, port- och dörrbeslag, gångjärn, portklappar, olika slag av lås, hänglås, kistlås, dörrlås, nycklar samt kistor av järn med rikt arbetade konstlås; vidare gravkors, ljuskronor och skyltar.

Rum 35.

Upptages av tid efter annan växlande tillfälliga utställningar.

Rum 36. (Galleriet utanför rum 32—35.)

Utställning av *skidor* från olika delar av Skandinavien samt *snöskor*, *skarvågar*, *skridskor* m. m. — Specialvägledning: Skidsamlingen, fört. av E. Skerfe. 1912. Pris 60 öre.

GRANNLÄNDERNAS ALLMOGEKULTUR.

Norge.

Rum 37—45, 48.

»Det ha ikje vanta paa go jord aa gro i, og naar berre ho finnest, so kan konste arbeie se fram ette di vandaste vegjom um ei bygd ligg alder saa avstengd fraa hine verd'n» låter Ivar Kleiven en bonde i Gudbrandsdalen yttra, och det är visst, att dessa ord med särskild rätt kunna tillämpas på Norge, Intet land i Europa kan påvisa en så yppig folkkonst som Norge, trots landets avsides läge. Men det fanns god jord för konsten att gro i.

Nordiska Museets norska samlingar hava sammanbragts huvudsakligast under 1870- och 1880-talen. Det inhemska samlandet i Norge hade då ännu icke börjat. Ur landets präktiga skatter av folkligt bohag kunde det bästa hämtas. Det är ock-

så på denna grund som museets norska samlingar icke äro i strängare mening etnografiska utan fastmer hava karaktären av konstslöjdsamlingar. För de rikt snidade eller målade föremålen förbisågos de enklare. Av samma grund blev också insamlandet ojämnt, det var de rikaste trakterna i landet, i första hand Telemarken och Gudbrandsdalen, som fingo giva tributen från sig. Den karaktäristiska Sättersdalskulturen är däremot jämförelsevis fåtaligt representerad. Från västra liksom från norra Norge äro samlingarna likaledes ytterst ojämnt fördelade sedda i jämförelse med exempelvis Gudbrandsdalen.

Den norska samlingen kan av denna grund icke giva en instruktiv bild av landets allmogekultur i dess helhet. Det har därför också befunnits lämpligt att vid uppställandet icke följa landets av ålder vedertagna indelning efter dalarna utan att sammanföra föremålen efter den administrativa indelningen i amt. Och samlingen har till uppgift dels att, i den utsträckning detta kan ske, lämna ett jämförelsematerial till de svenska samlingarna, dels att visa hur långt i prakt och kraft och förfining den norska bondekonsten inom några av de mera kulturellt förtätade distrikten kunnat nå.

De närmast liggande delar av Europa, som kunnat vara för den norska folkkonsten befruktande, äro Danmark och Holland, och inom båda dessa områden har den folkliga konsten format sig väsentligt olika. I Holland och på frisiska kusten har karvsnittet, som under sengotiken nådde ett högt uppsving, tagit träslöjden helt i sitt våld. I närmaste östliga delar av Tyskland, från Hamburg upp till Holstein och Slesvig samt i vissa delar av Danmark, har barockens och efter denna rokokons rankverk den främsta platsen. På Norges Vestland, som står under närmaste inflytelse från Holland, företer träslöjden därför de holländska karaktärerna. Infallsporten för den tysk-danska bondbarocken blir Kristianiatrakten, och därifrån går spridningen genom Gudbrandsdalen upp till Södra Trøndelagen. Här möter denna av 1600- och 1700-talen fostrade ornamentik en annan kultur av helt annat och många gånger utomordentligt ålderdomligt kynne, en kultur, som har sitt spridningsområde över nordliga Norge, och som på vissa punkter synes visa sammanhang å ena sidan med nordligare delar av Sverige, å andra sidan med Island. Engelsk rokoko gör sig också tydligt gällande, speciellt i Trøndelagen.

I samlingen äro de olika landsdelarna ordnade från norr till söder.

Rum 37. NORDLANDS, NORRA och SÖDRA TRONDHJEMS AMT.

De föremål, museet förvärvat från förstnämnda amt, äro utställda strax till vänster om ingången. De äro icke många men giva i stället en typisk bild av allmogekonsten i dessa trakter. *Hörnskäpet* och *hängskäpet* med sitt maskverk hava, ehuru tillverkade på 1700-talets början, helt karaktären av den

slutande gotiken, och *hängskåpet* med de små snidade apostlfigurerna har bevarat minnen från renässanstidens snickarealster. — Den svarvade och omålade *stånkan* av samma form som vi funnit exempelvis i Västergötland, är en 1500-talstyp. *Mangelbrädet* i form nästan av en hyvel har medeltida traditioner med sina egentliga släktingar på Island, och det långa *väsvärdet* av ben har traditioner redan från förhistorisk tid.

Å den övriga delen av vägg II möta vi föremål från *Tröndelagen*. En grupp *mangelbräden* företer samma form som det nyss anförda nordlandska, en annan grupp bestående av en plan bräda pekar, genom sitt handtag såväl som genom sin ornering, mot söder. Vi befinna oss här i Opdal, inom ett område, där Gudbrandsdalens moderna kultur drabbar samman med landets gamla medeltida traditioner. De ovala *matspannen* beslagna med benskivor hava sina släktingar dels hos svenskarna på andra sidan Kölen, dels också i den lapska kulturen. *Selkrokarna*, vägg I och mittmontern, visa typer med genombrutet krön, dels av speciellt norska former, dels av former, som äro besläktade med »gallerbågarna» i Uppland, men samtidigt gör sig Gudbrandsdalskulturen påmint genom de rankdekorerade bågarna med en knopp mitt på. Gudbrandsdalens rankverk finna vi också på *knivskäpporna* och *grötspannen* å mittmontern.

Här möta vi dessutom två andra dekorationsgrupper. *Smörställen* visa prov på den över stora delar av Europa spridda *glödsticksorneringen*, ett slags glödritning utförd genom att mönstret anbragts i täta punkter medelst ett glödgat järn, nästan som vid en punsning i metall. *Askarna* åter visa en annan dekorationstyp. Träet har före orneringen färgats svart eller rött, och i den så färgade ytan har dekoren anbragts medelst *ristning* i trädets naturliga botten, så att denna står gulvit mot den omgivande färgade ytan. Mönstren äro dels geometriska, dels av vegetabil karaktär, i vilket senare fall dekoren ofta visar påfallande reminiscenser av medeltida arbeten i silver eller annan metall.

Rum 38. S. TRONDHJEMS AMT (forts.), VESTLANDET och NEDENAS AMT.

I ingången på högra sidan en samling *kalenderstavar* huvudsakligast från Tröndelagen. Samlingen företer en provkarta på de former för kalenderstavar, som vi träffa i hela det övriga Norge, med en form allmännare förekommande inom ett område, och en annan form mera spridd inom ett annat. Den genomgående skillnaden mellan de norska och de svenska kalenderstavarna är, förutom olikheter i form, att de förra hava dagarna angivna med raka streck och endast i enstaka undantagsfall hava dem utmärkta med runor som de svenska stavarna.

Å vägg I till vänster om ingången en samling *vägghyllor* av samma slag som i föregående rum, och såväl till form som ornering med det tunna, nästan plattskurna samt föga modellerade rankverket, typisk för denna del av landet. Å vägg II finna vi ett antal *möbler* från Norges västkust. Särskilt anmärkningsvärda äro de små prydliga *skrinen* å pallen, vilka företer samma dekorationstyper med färgade och ristade ytor som vi iakttago i föregående rum. Skrinen äro från Tröndelagen och Romsdals amt. Komma längre ner på kusten erhålla vi, genom de i geometriska mönster *karvsnidade stolarna*, i Stavanger en känning av det ovan påpekade sambandet mellan dessa landsdelar och Holland.

I fönstermontern möta vi prov på de för den norska bondekonsten karakteristiska *kruthornen*. De plana hornen med sin ristade rankdekor från Bergenstrakten tillhöra en typ, som har mycket stor spridning över olika delar av landet. Den ristade dekoren härstädes har uppstått under samma förutsättning som den ovan skildrade i färgat trä. Från Sättersdalen möta vi, *tredje montern*, en helt annan typ av kruthorn. Dessa äro runda och hava bevarat kohornets naturliga form. Till ornamentiken kunna de delas i två grupper, en äldre med rankornering samt en yngre med framställningar i relief av motiv ur folksagor och kämpvisor, särskilt omtyckta äro Holger Danske och Burman, Daniel och draken i Babylon, Vidrik Velandsson m. fl. De äldsta hithörande hornen äro daterade från 1690-talet, de yngsta från 1770-talet.

Å mittmontrerna möta oss de norska dryckeskärnen i all sin rikedom, som *bollar*, *snibbskålar*, *dryckeskannor*, *stånkor*, *kåsor*, *ölgäss* o. s. v. De målade *bollarna* och *snibbskålarna* från Tröndelagen, *första montern*, företer genom sin mera geometriska ornering starka skiljaktigheter från det lekande rankverk, som vi annars äro vana att träffa, och genom sitt färgval stå de ännu renässansens traditioner nära. Från Bergenstrakten, *andra montern*, träffa vi glödstick och ristornering samt karvsnitt. Särskilt anmärkningsvärda äro här de *laggade kåsorna*, de s. k. staupe, med sina närmaste släktingar inom den ålderdomliga Dalakulturen i Sverige. Från Nedenäs amt, Sättersdalen, *tredje mittmontern* och *hörnmontern*, möta vi *snidade* och *målade bollar*. De förra fördela sig liksom kruthornen i två grupper, den ena med vegetativ ornering, den andra med motiv ur visor och sagor. Bland de målade bollarna finnas flera med den för tiden omkring 1600 typiska dekoren såväl i färg som mönster, men så möta vi dessutom de senare, för Telemarken och Hallingdal särskilt karakteristiska rosmålningarna från 1700-talets slut och början av 1800-talet.

På pallen till *mittmontern* III möter oss slutligen på de här utställda *smörkannorna* glödsticket i den rika utbildning till rankverk och rosor, som

det, uppenbarligen under påverkning från rokokomåleriet, erhållit här och i Telemarken.

Rum 39. BRATSBERGS AMT.

Detta och följande rum upptagas huvudsakligast av de rika samlingar, museet äger från *Telemarken*. Vi befinna oss nu inom det område, varest under senare tider rokokomåleriet spelade den mest iögonfallande rollen. Här liksom i Sättersdalen behöll man ännu vid slutet av 1700-talet, då rokokon bryter in, en mängd ålderdomliga traditioner, delvis från den norska storhetstiden under den äldre medeltiden. Prov på en föremålsgrupp av särdeles ålderdomligt kynne utgöra de till vänster om ingången utställda *kubbstolarna*, bland vilka en genom sina figurer visar släktskap med den senare vikingatidens hantverk.

Mangelbrädena, vägg II, ha att uppvisa en karvsnidad grupp närmast ingången. I samlingen är dock *rankverket* vida rikare företrätt, men detta har icke här nått den nästan övermogna yppighet, som vi senare skola finna i Gudbrandsdalen. Det håller sig med sina gracilare former mera inom ramen av vad vi finna i Danmark, och inom former, som stå renässansens plattskärning närmare. Å *askar* och *äskor* träffa vi rankverk i plattskärning, ävensom karvsnittet och det från Sättersdalen bekanta rankverket i glödstick.

Till höger om ingången möter oss, med delvis mycket ålderdomlig dekore-ring, en samling dryckeskärl i fågelform, det är de allt efter huvudets form s. k. *ölhanarna*, *ölgässen* o. s. v., som vi träffa över stora delar av Norge.

I mittmontern visas prov på mindre dryckeskärl, *kalkar*, *ösor*, »*eiskildskoppar*» m. m. De sistnämnda användes som supkoppar, i dem upphölldes drycken ur bollen medelst ölhanen. I hörnet mot nästa avdelning möta oss de stora målade *stånkorna*.

Vidare visas prov på Telemarkens finare *korgarbeten*. Även märkas prov på den textila industrien såväl av *sömnad* som *vävnad*, samt *montern* i andra fönstret, på guldsmedsindustrien i den präktiga *smyckesamlingen*. Märk även de två *dryckeshornen*.

Framförallt är det dock de *målade bollarna*, som fånga vår uppmärksamhet. Dessa äro uppställda i två grupper, en yngre i rummets mellersta avdelning och en äldre i den bortre.

Ingenstädes har den norska allmogekonsten haft tillfälle att utveckla en sådan ståt och schwung som i den art av måleri, »*rosemalingen*» som norr-männen kalla den, varav museets samling här visar ypperliga prov. Teckningen är vanligen utförd i svart, men gjord med en så flott pensel, att den väcker både beundran och förvåning. Vid utförandet betjänade sig målaren av ett flertal penslar av olika grovlek, de finaste gjorda endast av tre hår ur en ekorrsvans. Det är också därför han kunnat erhålla denna stigande och fallande takt i teckningen, som ger den yppiga orneringen en så beundransvärd liv-

fullhet. Grunden är vanligen gul och dekoren i grönt, blått, rött och vitt. Mera sällan förekommer vit eller svart (stundom svartgrön) grund. I förra fallet har då sannolikt fajansens eller det gula lergodsets färgval föresvävat konstnären, i senare fallet synes en påverkan från det senare 1700-talets lackarbeten icke utesluten.

Ornamentalt förete typerna från det senare 1700-talet och från 1800-talet ett flertal varianter. I ett stort antal fall träffa vi ännu den *korsformiga rosett* i botten av skålen, som vi känna igen från Tröndelagen, men dessutom finna vi det i allmogekonsten så omtyckta *tulpanmönstret*, *kungens namnbjiffer*, figurgrupper av *ryttare* m. m. Särskilt på de senare bollarna tar dock den rokokobehandlade *rosenstjälken* det mesta intresset i anspråk. Ornamentet, som tidigare efter äldre traditioner var fördelat i två eller flera grupper med botten för sig och skålens vägg dekorerad med från bottendekoren fristående rankverk i en eller flera bårder, växer med tiden ut och fyller hela kärlets inre med en sammanhängande blomstervävnad.

Den äldre gruppen, *bortre avdelningen*, skiljer sig från den yngre framför allt genom att skålens väggar äro fördelade i flera bårder, var och en fylld med en särskild ranka. Grunden är rödare, och i dekoren intager den svarta färgen en mera framskjuten plats. Dessutom äro rött och blått vanliga färger. Det är renässansens röda färg, som har herraväldet över ögat. Flera av bollarna tillhöra också tiden omkring 1600. Hithörande typer torde dock icke kunna uppfattas som allmogesaker i egentlig mening, utan snarare såsom utgångna ur de högre klassernas bohag.

Rum 40. BRATSBERGS AMT. (huvudsakligast *Telemarken*).

Bollarna fortsätta, men det mesta i detta rum utställda materialet hänför sig dock till selyget. Till vänster om ingången snidade *sadlar*, å vägg II den rika samlingen av *selkrokar*, å vägg III och å mittmontern *lokor*. Prov på konstsmide äro *klavarna* och *bindslena* å vägg I.

Bland de i fönstermontern utställda föremålen märkas *kruthornen*. Vi möta här dels den grupp av plana horn med *ristornering*, som vi tidigare träffat på Vestlandet och i Tröndelagen, dels de runda hornen från Sättersdalen, med bägge de där förekommande typerna, den *slingornerade* och den *figurornerade*, företrädde. Dessutom möter, uppenbarligen som en mellanform mellan dessa båda grupper, en tredje med sin grundform lånad från de ristade hornen och sin ornering från de figurornerade. Märk även de bägge *votivskeppen*.

Rum 41. (Galleriet utanför rum 37—40.)

Snidade *poster* till staburar samt snidade sängstolpar, allt från Telemarken. Dessutom hava här utställts prov på *skåp* och *kistor* inom det område av landet, som rymmes i de nu genomgångna salarna.

Rum 42 och 43.

Norsk kyrklig träskulptur från medeltiden och renässansen.

Rum 44. JARLSBERGS och LAURVIKS AMT, SMÅLENENES, AKERSHUS och BUSKERUDS AMT.

Samlingen från de förstnämnda amten upptager endast ett fåtal föremål, *mangelbräden*, *seltyg*, ett par *kalenderstavar*, samt i fönstermontern *tobaksdosor*, *skedar* m. m.

Samlingen från Buskeruds amt, företrädesvis *Hallingdal*, är rikare. Bland *kubbstolarna* märkes den till vänster om ingången med snidad rygg. V ä g g II och III samt *mittmontern* upptagas av *seltyg* i en värdig motsvarighet till samlingen från Telemarken i rum 40. Märk särskilt de talrika *smidda selkerokarna* med sina skramlande löv och kläppar. I fönstermontern en samling snidade *stämplor för skinnpressning*.

Å hörnhyllorna visa *bollarna* prov på »rosemaling» från *Hallingdal*. Denna intager vid sidan om Telemarkens den främsta platsen i norsk bondemålning. Såväl i färgval som med avseende på mönster förete alstren av de bägge bygdernas konst likväl stora skillnader. Museets samling kan dock icke för *Hallingdal* giva samma representativa bild av denna kulturföreteelse som för Telemarken.

Rum 45. BUSKERUDS, KRISTIANS och HEDEMARKENS AMT.

De från förstnämnda amt utställda föremålen i rummets första avdelning tillhöra även här övervägande *Hallingdal*. Bland möblerna falla de bägge präktiga *karmstolarna* i ögonen. Den ena av dem är tydligen avsedd att kunna lämna plats för två, och är ett ursprungligen kyrkligt föremål. I *vägghyllorna*, v ä g g II, möter en möbeltyp, som vi redan gjort bekantskap med i Trøndelagen, och som visar, att vi nu börja närma oss Gudbrandsdalens kulturkrets.

Å *mangelbrädena* är *karvsnittet* övervägande, men dessutom finna vi barockens och rokokons *rankverk*, dels i de gracilare former, som känneteckna Telemarken å ena sidan och Danmark å den andra, dels behandlat med Gudbrandsdalens smak för den kraftfulla reliefen.

Dryckeskärnen förete de vanliga formerna. Bland *kannorna*, som dels äro svarvade och av masur, dels äro laggade, möta vi förutom ornering i *glödstick* och *målning* även *reliefrankorna*, genom vilka närheten till Gudbrandsdalen ånyo gör sig påmint. Märk även den präktiga serien av *stänkor* å fotstället under *textilmontern*. Bland dem har den rödmålade med vit dekor ännu 1500-tals karaktär, den bruna med dekor i gult och grönt synes på-

verkad från 1600-talets bruna lergods. Besläktat med dem är *masurkärlet* i textilmontern, med reliefframställningar ur den heliga historien, påtagligen ett 1500-tals arbete.

Kruthornen i fönstermontern visa redan kända typer, men det plana kruthornet med reliefornering visar mot Gudbrandsdalen.

På textilmonterns gavelsida möta oss prov på bygdens *smycken*. Det ypperliga *dryckeshornet* är värt särskild uppmärksamhet.

De nu följande avdelningarna av rum 45 upptagas till största delen av Kristians amt och huvudsakligast av Gudbrandsdalen. Redan å väggen till höger om passagen möter oss i den här utställda *spegeln* ett gott prov på Gudbrandsdalens snickararbete omkring 1800, och bland *bollarna* i *mittmontern*, mitt för passagen, tilldrar sig en med yttersidan prydd av en relief-ranka särskilt vår uppmärksamhet. I dessa föremål har egentligen redan diagnosen ställts på den träslöjd, som nu möter oss. Var *Telemarken* och *Hallingdal* målarnes hemland, är *Gudbrandsdalen* snickarnes och träsnidarnes.

Renässansen, som på 1600-talets början når den norska bygdekulturen, har spritt sig vitt över landet, och på den har man levt högt långt ner på 1700-talet. Det plattskurna *rankverket*, som här och var möter på skåp o. dyl., har sina rötter i detta tidevarv. Under första hälften av 1700-talet kom barocken med sina pompösare former och sin tunga, mogna prakt till några kyrkor i Gudbrandsdalen, och de snickare, som här arbetat med predikstolar och altarskåp, fortsatte med bondskåp och mangelbräden. Det är nu det yppiga gudbrandsdalska snideri grundlägges, vars alster, ehuru i sina ornamentala utgångspunkter barn av senare tider, väcka till liv minnen av den norska träarkitekturens storhetstid med den äldre medeltidens stavkyrkoskulpturer. Och barockens rankverk har förmåga att fästa sina rötter å snart sagt vart enda föremål i det gudbrandsdalska bohaget, skrin, mangelbräden, dryckeskannor, kruthorn, snusdosor, skedskaft, seldon, med ett ord överallt där något kan växa, där utbreda sig de yppiga rankorna i frodiga mattor.

Insprängda här och där bland denna tropiska växtlighet möta oss blygsammare dekorationsformer av äldre kynne, såsom *glödsticket*, *ristningen* och *karvsnittet*, men dylika typer härstamma då vanligen från Gudbrandsdalens parallellstråk i väster, från Valdres.

Av *mangelbrädena*, v ä g g III, visa några karvsnittsdekor och rankverk av de tunnare danska formerna. Det övervägande flertalet är dock äkta Gudbrandsdalskonst, där reliefen, ju mer tiden lider, växer till allt större yppighet, samtidigt som rokokons smak för de sönderdelade ornamenten och det allt vilsnare linjespelet gör sig allt mer och mer påmind.

Å v ä g g III märkes en liten grupp *saltkear* med delvis ålderdomlig ornering. Dessa buros i bältet, och ur dem gav man korna salt genom att sticka

ner fingret och sedan låta korna slicka fingret. Dylika föremål äro kända endast från Gudbrandsdalen.

I fönstermontern möta vi *kruthorn* dels av den runda formen och slingornerade, dels av den plana formen med ristad dekor, de sistnämnda huvudsakligast från Valdres. Men så möta oss nu de plana kruthornen med relief Frankor, desamma som varslades i Buskeruds amt, och som, med den kännedom vi nu äga om den gudbrandsdalska smaken, äro den konsekventa produkten av den.

I rummets bortre avdelning möter oss dalens träsnideri på *selkrokar* och *lokor*. Märk dock *selbågen från Lom* med sin rika figurornering, erinrande om vikingatidens träsnideri, och på grund av fastheten i de ornamentala detaljerna sannolikt tillverkad redan för 1,000 år sedan.

Å mittmontern återfinna vi samma snidade *grötspann* och *knivskäppor*, vi gjort bekantskap med i den med Gudbrandsdalen besläktade Tröndelagen. I fönstermontern finna vi ett antal *skedar* med skraft snidade i bygdens anda.

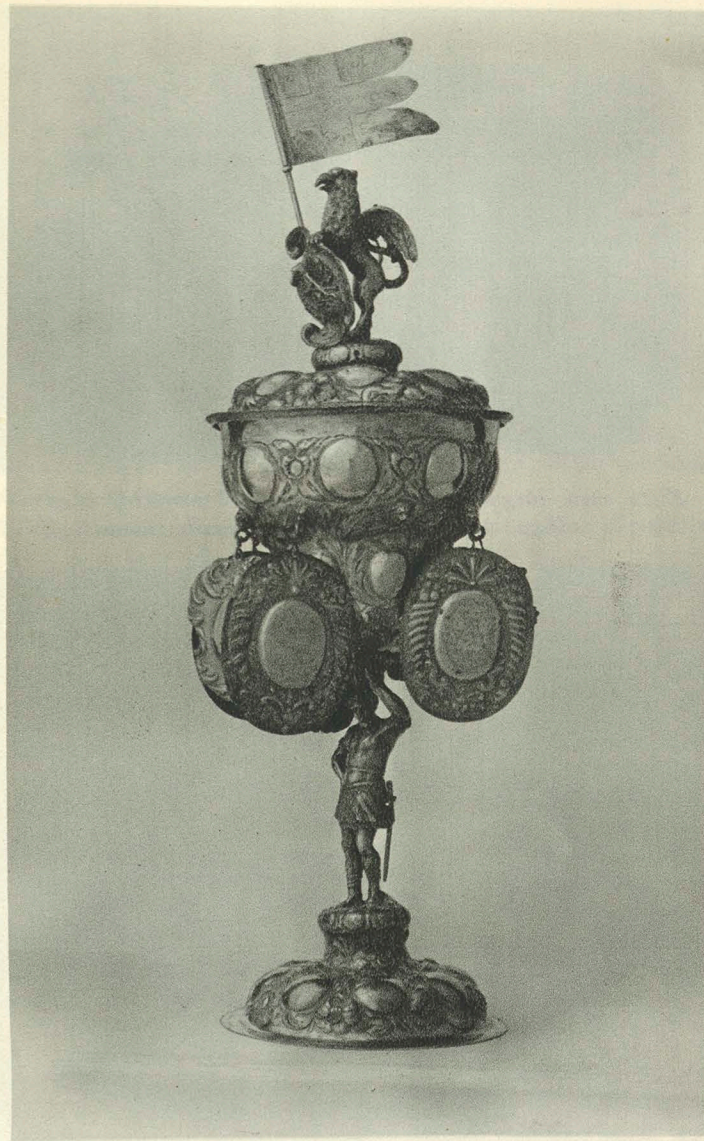
Å vägg VII äro slutligen utställda några föremål från Hedemarken, en *kalenderstav*, ett *hörnskåp*, en *näverlur*, en *linrock* m. m.

Island, Danmark, Slesvig-Holstein.

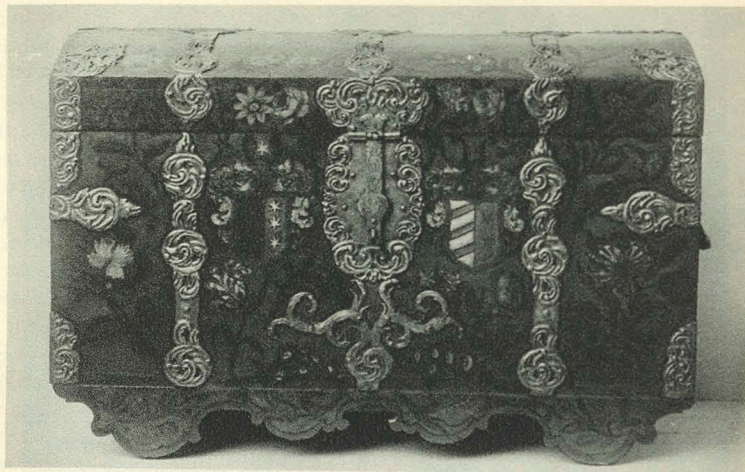
Rum 46. ISLAND.

Den lilla samlingen isländska föremål avser, liksom den norska, att i första hand belysa den isländska folkkonsten — i detta fall huvudsakligast träsnideriet. Den *isländska träornamentiken* gör vid första påseendet ett mycket ålderdomligt intryck, mångenstädes erinrande om den senare folkvandringstidens bandformiga djurslingor. Vid närmare eftersyn finner man emellertid, att många av de föremål, som göra det ålderdomligaste intrycket, äro de yngsta. Den romanska ornamentiken från tidig medeltid har uppenbarligen fortlevat ostörd tills renässansen kommer. Denna med sitt i många fall med den romanska konsten besläktade rankverk slår nu rot på de isländska träföremålen, en del beståndsdelar i den tidigare ornamentiken leva kvar, och samtidigt komponeras ungrenässansens minuskelskrift in i den nya renässansramen.

Till denna med renässansornamentiken besläktade grupp höra de föremål, som äro dekorerade med rankverk i plattskärning. Först in på 1700-talet synes man på Island ha gjort bekantskap med karvsnittet. Denna nya teknik medför en förändring i rankornamentiken så till vida, att rankans slingor icke längre utbreda sig över en plan bottenyta; bottenen åstadkommes genom en kilformig urgrävning i träets ursprungliga yta, och detta har i sin tur till följd att grenverket växer tätare samman. Denna yngre grupp är i museets samlingar tidigast känd från år 1751 och senast från år 1875.

Välkomma av silver för klen- och pistolsmedsämberet i Stockholm 1600-talets senare del. (Rum 33.)

Kista med förgyllda beslag och målad ornering med svenska adliga vapen; 1700-talets början. (Rum 53.)

Soppskål av silver, av guldsmeden Petter Erson Lund, Stockholm 1738. (Rum 55.)

Å väggen till vänster om ingången *mangelbräden* av former besläktade med dem, vi funnit i nordliga Norge. Å väggarna å ömse sidor om ingången *sängbräden*, att sticka ner i sängen för att hålla sängkläderna uppe. I hörnmontern *mataskar* i form av stop med sinnrik laggnig, samt runda *spånaskar* för kvinnomössorna.

I fönstermontern de *kruthornsliknande resflaskorna* av horn, *smycken* samt *sticknålsaskar* av trä, de senare rikt snidade och liksom sängbräderna försedda med inskrifter i minuskler (isl. hövdaletur).

Bland möblerna märka vi här dels de från Skåne och Halland kända *stolarna med balmsits*, dels den s. k. *vändbänken*. *Vägghyllorna*, också kallade *tavletter*, *v ä g g V*, vilka vi tidigare träffat mera spridda i Sverige och i södra Norge, bliva i Danmark och neråt kontinenten vanliga. En nyhet är *träfatet*, *v ä g g IV*, här använt att förvara *kvinnohuvorna* i. Typen kan från Danmark följas söderut åtminstone till Holland.

Det textila arbetet illustreras av *skäketträn*, *v ä g g V*, *mangelbräden* å *m i t t m o n t e r n*, *klappträn* å *f ö n s t e r v ä g g e n*, *nystpinnar* och *nålhus* m. m. i fönstermontern. Här finna vi även prov på textila produkter i de *broderade kvinnomössorna*.

Särskilt låta *mangelbräderna* oss erhålla en liten överblick över träsnideriet. Vi finna goda prov på 1600-talsformer med senrenässansens *rankverk*, vilket sedan kvarlever långt ner i tiden, synbarligen med sin huvudsakligaste utbredning på Jylland. På öarna däremot synes *karvsnittet* företrädesvis hava använts. En grupp *mangelbräden* med *figurframställningar* i plattskärning erinrar närmast om mellaneuropeiskt träsnideri i Donauländerna. Denna grupp synes hava sin huvudsakligaste hemort på Amager.

Slutligen finna vi *lergodset* företrätt av ett flertal typer. Nederst igenkänna vi från Halland de gula fiskfaten med polykrom dekor och fast såskopp i mitten. *Fajansen* representeras av tillverkningar från Store Kongens gade i Köpenhamn och från Kellinghusen i Slesvig. Det bruna lergodset med polykrom reliefdekor står det tyska s. k. *Marburger-godset* mycket nära. Överst finna vi prov på de svarta s. k. *jydepotterne*, vilka med mycket primitiva hjälpmedel ännu på 1800-talet tillverkades på den jydiska heden.

Slesvig-Holsteins kultur kan med samma rätt betraktas såsom den kontinentala odlingens utpost mot Skandinavien som den skandinaviska kulturens avslutning mot söder. Vi finna *stolen med balmsits*, *v ä g g h y l l a n* och det danska *träfatet för kvinnohuvorna*. En nyhet, sammanhängande med förändrade eldstadsformer, är *värmebehållaren* av mässing och den snidade *träställningen för klädtorkning*.

Slutligen låta oss *mangelbräderna* ännu en gång taga en överblick av de två kontinentala kulturer, som här mötas, och som i vissa avseenden varit bestämmande för kulturella grupperingar i Norden. Den övre raden med karv-

snittsornering tillhör västra Slesvig. Den andra med sin yppiga barockdekor tillhör huvudsakligast Holstein.

Karvsnittet synes inom dessa trakter börja redan i Ribetrakten i Danmark, kan sedan utefter hela frisiska kusten följas till Holland och därifrån vidare till Normandie. Med detta karvsnittsområde sammanhänger Norges Sörland och Vestland samt troligen även Island. Detta atlantiska område är nu skilt från det östligare området på danska öarna och i Sverige, men har uppenbarligen ännu för icke så länge sedan hängt samman med detta.

Den företeelse, som skiljer det atlantiska området från Östersjöområdet, är den *holsteinska barocken*. Vi träffa denna i Elbehertigdömena och norrut till Jylland och härifrån vidare över Oslotrakten upp till Guldbrandsdalen och Trøndelagen i Norge. I sengotisk tid har det nyss anförda området i Tyskland att uppvisa en träsnidarkonst rikare än någon annanstädes i Europa. Det är uppenbarligen dessa instinkter, som av den med sengotiken i många avseenden besläktade sena barocken, väckas till nytt liv och nu föras vidare mot norr.

Östesjöprovinserna, Finland.

Rum 47.

Liksom vi i föregående rum gjorde bekantskap med vår kontinentala gränskultur mot söder, så möta vi här vår gränskultur i öster, dels i form av den germanska kulturens sista utposter åt detta håll, dels i form av den nya civilisation, den finsk-ugriska, som vidtar i östra Finland och över Nordost-europa går vidare till Sibirien.

Rum 47. ESTLAND.

Svenskarna i Estland uppgå till omkring 7,500 själar. I äldre tider hava de varit betydligt talrikare, och på 1600-talet torde de hava uppgått till omkring 12,000. När den svenska befolkningen först kommit till dessa trakter känner man icke, men redan under medeltiden intog den här en privilegierad ställning.

Bland utställda föremål märkas till vänster om ingången kalenderstavar — *rimstainar* — av former, besläktade med dem, vi träffa i Dalarna och Norge. Till höger om ingången möta oss en del *bohagsting* samt i fönstermontern prov på *smycken*, de karakteristiska *skorna* av ett helt skinnstycke samt en *runkalender* i bokform.

Rum 47. FINLAND.

Rörande den svenska befolkningen i Finland hava olika meningar gjort sig gällande. Man har uppkastat spörsmålet: när kommo svenskarna till Finland?

— När Finland först befolkades av germanska stammar, fanns ingen politisk gräns över Ålands hav. De första svenskarna hava uppenbarligen successivt befolkat den övärld, som under stenåldern sträckte sig från Mälardalskapen i väster till de finska landskapen i öster, och redan för 4500 år sedan kan man i Finland följa en tydlig gräns mellan en västeuropeisk-germansk och en osteuropeisk civilisation, en gräns, som då ligger mera östlig än nu. Gränsen mellan den germanska och den ugriska civilisationen har under tidernas lopp förskjutits fram och tillbaka. Nu befinner den sig på återgång mot väster under trycket från de ugriska nationalitetssträvandena.

De här utställda föremålen från Finland äro till större delen insamlade inom landets ugriska områden, men de allra flesta formerna måste hava som lån från de högre civiliserade germanerna tillägnats av den rent finska stammen. Som rent finska typer torde de av näver tillverkade föremålen tills vidare få anses, men även för dessas vidkommande synas lån från väster icke uteslutna.

I fönstermontern möta vi *smyckeföremål*, bland vilka de buckelformiga söljorna tilldraga sig vår uppmärksamhet såsom närbesläktade med svenska smycken under den äldre medeltiden.

Till den typiskt finska kulturen höra stränginstrumenten, *kantelen* och *kanteleharpan*, v ä g g III, vilka användas vid utförandet av de finska s. k. runsångerna.

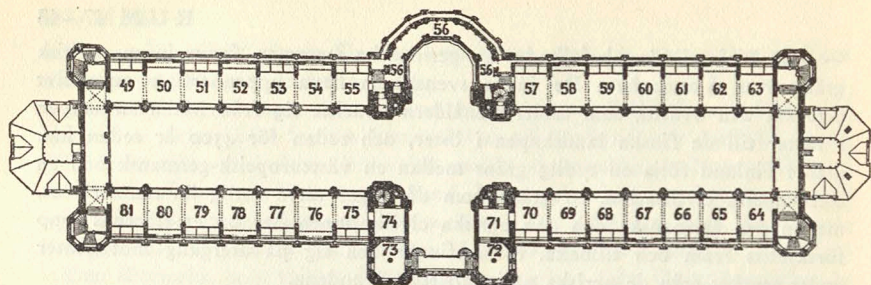
Av de till seldonet hörande föremålen, v ä g g II, är *selkroken* svensk, medan den stora bågböjda »*rankstolen*» tillhör Osteuropa.

Bland textilredskapen finna vi *rockbladet*, liksom *lintjugan*, *vävolunorna* och *mangelbräderna* av typer, som vi påträffa i östra Sverige. De två *vinkeböjda linrockarna* å pallen hava numera sin utbredning endast i östra Finland och i Ryssland. Ännu på 1600-talet funnos de emellertid i Uppland.

Å mittmontern finna vi prov på *näverarbeten* i fat, askar, skodon, renslar, rep o. s. v. Märk även de karakteristiska golvtvagorna av näver, vilka användes såsom ett slags skursvampar.

Rum 48. (Galleriet utanför rum 44—47.)

Snidade byggnadsdelar från Norge samt *kistor* från Danmark och Holstein.

Plan av Tredje våningen (översta våningen).

AVDELNINGEN FÖR DE HÖGRE STÄNDEN.

Rum 49—81.

Specialvägledning: Avdelningen för de högre stånden. 1923.

Pris kr. 1: 50.

Bilder från avdelningen för de högre stånden. 1924.

Pris kr. 1: —.

Avdelningen för de högre stånden innehåller föremål, som varit i bruk hos adelsmän, präster och borgare i Sverige under nyare tiden, och avser att giva en föreställning om bostadsrummen och deras fasta inredning, om möbler, husgeråd, prydnadsföremål och dräkter hos dessa samhällsklasser. Samlingarna äro kronologiskt uppställda och rummen omväxlande ordnade såsom museirum med monter och hyllor eller såsom interiör-rum med fast inredning och möblering från ett och samma tidevarv.

Den svenska högre-ståndskulturen har ett starkt internationellt inslag och avspeglar de stil- och moderiktningar, som tidevarv efter tidevarv avlöste varandra på kontinenten. Inslag av kontinental kultur hade väl funnits redan tidigt: herremän, liksom även präster och borgare, representerande en annan odling än den urgamla svenska folkulturen, hade väl funnits redan under medeltiden, men det är dock först under renässanstidevarvet som denna »högre-ståndskultur» förmår göra sig starkare och mera bestämt gällande. Vid sidan av den i stort sett enhetliga folkliga (allmoges-) kulturen framträder nu, även i bevarade föremål, en från Europas kontinent influerad kultur: de högre ståndens, adelns, prästernas och borgarnas.

Rum 49. ÄLDRE VASATIDEN, 1520—1600.

Den herremanskultur — högre-ståndskultur — som framträdde i Sverige under 1500-talet, uppbars till en början endast av konungafamiljen och några med denna befryndade stormansläkter. Genom de slottsbyggnader, Stockholms slott, Gripsholm, Kalmar, Vadstena m. fl., som Gustav Vasa († 1560) och hans söner, framför allt Johan III († 1592), läto uppföra och inreda, vann den från Italien härstammande nya tidens stil, renässansen, insteg i Sverige. Den medeltida stilen, gotiken, levde dock kvar långt in på 1500-talet.

Med undantag av de rester av fast inredning, som finnas kvar inom ett fåtal slott från detta tidevarv, äro föremål av olika slag, som varit i bruk i Sverige under 1500-talet, ganska sällsynta. — V ä g g II: *kista* av ek, med gotisk dekoration från slutet av medeltiden. V ä g g III: *skåp* av ek, gotiskt, dat. 1558, sidorna utan all dekoration, har varit inbyggt i en vägnisch och ingått i en panelning. — *Kabinettsskåp* med rika inläggningar i renässansstil, 1500-talets senare del, en för tiden karakteristisk praktmöbel (starkt restaurerad). V ä g g I: *vävd tapet*, framställande Kristus som uppenbarar sig för Maria, i övre bården återta Stenbocks och Leijonhufvuds vapen och årtal 1554 (Gustav Vasas svärfader, Gustaf Olofson Stenbock till Torpa, † 1571, och hans fru, Brita Eriksdotter Leijonhufvud, drottning Margaretas syster); trol, vävd av en svensk »guldvävare» vid Gustav Vasas hov. — *Kista*, engelsk; *koffert* spansk. Mitt i rummet: *dryckesbolle* med Ture Pedersson Bielkes († 1520) och hans frus, Karin Nilsdotters (två sparrar), 16 anvapen, förfärdigad till Ture Pederssons gravöl år 1520.

Hylla å v ä g g II: en samling *kåsar*, dryckeskärl, delvis med adliga vapen, från 1530—1590-talet. — Hylla å v ä g g III: ett par *mässingsfat* med gotisk dekoration, sydtyska arbeten, vanliga i norra Europa.

Fönsterväggen: porträtt av en förnäm dam, *Gustav Vasas syster*, fru Margareta Eriksdotter, gift med Joakim Brahe, efter original målat 1528.

Rum 50. TYNNELSÖ SLOTT, omkr. år 1600.

Tynnelsö, Strängnäs-biskoparnas fasta slott under medeltiden, innehades vid slutet av 1500-talet av hertig Karl av Södermanland, sedermera Karl IX, som här lät utföra ombyggnads- och inredningsarbeten, delvis ännu bevarade. — Från Tynnelsö härstammar taket och de båda ekdörrarna i detta rum; väggar, eldstad och fönster äro efterbildade. — På innerväggen *vävd tapet*, framställande Eleasars och Rebeckas möte med Isak, trol. sydtyskt arbete, 1500-talets slut. Tapeten till vänster framställer drottning Zenobia knäböjande framför kejsar Aurelianus, tyskt arbete, 1600-talets början. Till ett rum hörde ofta en hel följd (suite) av dylika vävda tapeter, täckande väggarna runt om. — Tvenne *kistor*, den för tiden utmärkande förvaringsmöbeln, den ena med

ätterna Posses och Stakes vapen, årtalet 1634 och ordet »silfwerkista», den andra rödmålad, med fyra skånsk-danska vapensköldar och årtalet 1650. — *Skåp*, rikt skulpterat, skånskt arbete från 1600-talets början, relieferna framställa scener ur Simsons historia. — *Linnepress*, inlagd med ebenholtz och lönn, holländsk typ. — Tvenne *stolar* med initialerna A. O. och A. Å. D. — Axel Oxenstierna och hans fru Anna Åkesdotter (Bååt), härstammande från Tidö i Västmanland, 1620-talet. — *Bord* med rik kryssfot av ek, 1600-talets mitt.

Rum 51. YNGRE VASATIDEN, 1600—1650.

Under detta tidevarv trädde Sverige i en allt livligare förbindelse, både krigisk — 30-åriga kriget — och fredlig, med det kontinentala Europa. Inom riket trädde adeln fram till den ledarställning, som den sedan länge bibehöll; i olika delar av landet uppfördes talrika slott och palats, som ordnades och möblerades under intryck av vad man sett utomlands; tidevarvets högre-ståndskultur, sådan vi känna den, är knuten till dessa herremanshem. — V ä g g I och v ä g g III: *tvenne skåp* av ek och svärtad björk, med de för tiden karakteristiska hopp-listerna kring alla fyllningar. V ä g g III nära fönsterväggen *kabinettskåp* av svärtat trä med tenninläggningar. Därintill å f ö n s t e r v ä g g e n litet *kabinett* med graverade benplattor framställande scener ur lapparnas liv, svenskt arbete.

Stolar — jfr stolarna i rum 50 — och *länstolar* voro avsedda att beläggas med dynor, hyenden; å fönsterväggen under glas ett dylikt *stolshyende* av rött kläde med broderi med riksrådet Mattias Soops († 1653) och hans frus, Elisabeth Oxenstiernas vapensköldar och årtalet 1644. — Den stora *bordduken*, broderad på rött kläde, med riksrådet Carl Bondes och hans frus, Beata Sparres vapen, är daterad 1633; Danzigarbete.

V ä g g II: fyra målningar framställande »*de fyra temperamenten*» i form av fyra herrar i eleganta modedräkter från tiden omkring 1650; *porträtt* av Sigrid Oxenstierna (f. 1612) vid åtta månaders ålder. Dräktens *liv* är utställt nedanför porträttet. I den stora väggmontern *kerus av stengods* från olika tyska fabriksorter; *dryckeskärl* av svarvat trä, svenska arbeten; fyra st. s. k. *polska ur*; tre i vax utförda små *porträtt av Gustav II Adolf* († 1632); *dryckeskanna* av silver med svenska och preussiska mynt, tillverkad i Elbing omkring 1640; *bokband*, brunt skinn med guldpresningar, av Georg Hornbein (verksam i Stockholm 1624—1649).

Rum 52. ULVSUNDA SLOTT, 1680-talet.

Det karolinska tidevarvet, Sveriges stormaktstid under 1600-talets senare del, var en glansperiod för den svenska konsten. Som bärare av en glänsande högre-ståndskultur gingo konungafamiljen och adeln i spetsen; de talrika slott och

palats, som under de båda arkitekterna Tessins och deras samtidas ledning uppfördes, utstyrdes med en prakt, som imponerade t. o. m. på vittberesta utlänningar. Jämte det inflytande på svensk högre-ståndskultur, som Tyskland och Nederländerna tidigare utövat gör sig nu en stark påverkan gällande från den allsmåktiga franska barocken, Frankrikes »style Louis XIV».

Ulvunda slott invid Stockholm hade uppförts på 1640-talet av Lennart Torstensson († 1651), och det var hans sonhustru, vilken sedan hon blivit änka (1686) lät inreda den sängkammare, vars betydelsefullaste delar pryda detta rum; *alkovfasaden* delar rummet i två delar, och innanför dess balustrad har man att tänka sig praktsängen. *Spisen* med ägarinnans monogram, C. S. B. G. O. D. (= Christina Sten-Bock Gustaf Ottos Dotter). Väggar klädda med *gyllenläder*. — Det för helhetsintrycket av ett rum från denna tid viktiga, rikt dekorerade taket saknas här.

Efter fransk förebild voro möblerna i praktrum vanligen rikt skulpterade och förgyllda: se *spiegel* och *bord* mellan fönstren, *gueridoner* (ljusbord) och *stolar*. — Bredvid alkoven några *stolar* av engelsk-holländsk karaktär, ek med rotting; en av dem med Karl XII:s namnchiffer i ryggkrönet. — Intill spisen *porträtt* av hertig Karl Fredrik av Holstein som barn, målat av David von Krafft. På spisen hänga tre *sängvärmare* av mässing.

Rum 53. KAROLINSKA TIDEN, 1680—1720.

Inom det svenska konsthantverket kan man under detta tidevarv urskilja tvenne huvudströmningar: den ena, den praktfullare, av fransk härkomst, den andra och enklare med traditioner från föregående tidevarv och med sina förebilder från Tyskland samt Holland-England, med vilka länder Sverige alltjämt stod i livlig handelsförbindelse. — Fönsterväggen: *väggbord* och ett par *gueridoner*, rikt snidade ramar, den stora spegeln med ornament av gjutet och *petter* med rikt snidade ramar, den stora spegeln med ornament av gjutet och förgyllt bly, Stockholms-arbete, trol. Burchard Prechts verkstad. — Fönsterväggen och v ä g g III: *stolar* av ek samt med läderklädsel, *skåp* av ek, valnöt m. m. Skåpen efterträdde nu som förvaringsmöbler mera allmänt de förr brukade kistorna, vilka dock fortfarande voro i användning (se vägg I). *Porträttavla*, målad på koppar, framställande några förnåma herrar i eleganta modedräkter: fältmarskalken Lorenz v. d. Linde († 1671) och hans officerare.

V ä g g I: väggmontern upptill ett par *kåsar* (jfr rum 49) med ländshövdingen Gabriel Kurcks († 1712) och hans frus, Beata Kaggs vapen och årtalet 1681; — stor samling *dryckeskålar*, *snibbskålar* av rödmålat trä samt en enkel *trätallrik* (disk), som enligt en år 1685 åsatt inskrift begagnats både av Kristoffer Johansson Ekeblad († 1664) och hans son Johan Ekeblad till Stola († 1697). — Nedtill arbeten av silver: två *dryckeskannor*, Stockholmsarbeten

från 1695 och 1702; rikt drivet fat, Nyköpingsarbete 1698; *bägare*, graverad, Stockholmsarbete 1694, *filigranbägare*, svenskt arbete; tvenne *solur*. — Vid sidorna å väggen: tvenne s. k. *tallriksur* (*Telleruhr*) av i Stockholm verksamma urmakare. — Fönsterväggen: monter med *servisföremål av tenn*, däribland flera med drottning Hedvig Eleonoras namnchiffer: H. E. R. S.

V ä g g II: föremål av *driven koppar och mässing*, bland vilka märkas tre stora vattenbehållare av koppar, den vänstra daterad 1684, till höger *skänkskåp* av trä från källarsalen i rådhuset i Kalmar, dessutom två skulpterade bottenar till *vinfat*.

I mitten av rummet: monter med bl. a. en praktfull *barndräkt* för flicka 1660—70-talet; hängande en vadderad *fallhatt* för barn.

Rum 54. STOCKHOLM, omkring 1730.

Rummets fasta inredning härstammar från det numera rivna huset *Högbergsgatan 56 å Södermalm* i Stockholm och utgör ett väl bevarat prov på borgerlig bostad från frihetstidens början. — Jämte adeln framträdde nu från och med detta tidevarv även de borgerliga kretsarna i samhället mera bestämt såsom bärare av en egen, till de högre stånden hörande kultur, inom vilken ett samband med nordeuropeisk — tysk, holländsk, engelsk — odling är tydligt märkbart, under det att det franska inflytandet inom dessa samhällslager synes vara mindre framträdande. Väggarna med *holländska stofftapeter* (s. k. *veleoutébehangsels*), fönster och dörrar med karakteristisk indelning och profiler; golv med kalkstensfris och tak troget efterbildade. Eldstaden, en *kakelugn* av fajans, troligen från Rörstrand. Möbleringen: *byrå*, från denna tid den vanliga förvaringsmöbelen, karakteristisk form, därovan *spegel*, som tillhörde Carl v. Linné; *klavikord*, målat i mahognyimitation, sign. av Dan. Strähle, Stockholm 1738; *skåp*, målat i lackimitation efter mönster av i Holland och England tillverkade dylika, vilka i sin ordning återgingo på kinesiska förebilder; *golvur*, i lackerat foder, urverket från den av Christoffer Polhem grundade fabriken på Stjärnsund; *spelbord*, engelsk form (s. k. Queen Anne); *biblioteksstol*, klädd med grönt skinn, tillhört Samuel Ihre.

Rum 55. TIDEVARVET 1720—1750.

Karl XI:s reduktion och det stora nordiska kriget medförde en stagnation i den högadliga svenska högre-ståndskulturens förbindelser med Frankrike, vilka visserligen under 1720—30-talen började återknytas i samband med att Stockholms kungliga slott fullbordades och inreddes; men ett mera bestämt och allmänt franskt stilinflytande märkes dock icke i Sverige förrän efter 1750. I stället dominera under 1700-talets andra fjärdedel inflytelserna från holländsk-engelsk kultur.

V ä g g I: *skåp* av ek med lackerad ornering i kinesisk stil, engelskt arbete; *stolar*, engelska.

V ä g g II: *skåp* fanerat med alrot och med symmetriska, försilvrade beslag av karakteristisk form; *stolar* av holländsk-engelska typer i svängda former av förebådande rokokotiden, och med s. k. kryss. *Serveringsbord* med skiva av fajans från Rörstrand, dat. 1745. V ä g g III: *skåp* med fanér av valnöt och alrot, inredning med lådor och fack, engelskt arbete.

Mittmontern med föremål av *fajans*, tillverkade vid *Rörstrand*, vars fajansfabrik grundades år 1726 och under dessa årtionden nära anslöt sig till holländska förebilder (fabrikerna i Delfft), med dekorationsmotiv av kinesisk karaktär. — Å skåpet vid v ä g g II stå några *holländska fajanser*. — I mittmontern vidare en stor *soppskål* av silver, gjord av Petter Ersson Lund i Stockholm 1738, ett par *dryckeskannor*, *bägare* av silver med Karl XII:s nödmünt, *skedar* samt ett ovalt *sockerskrin* från 1722 och en balusterformig sockerbössa 1733, de båda senare Jönköpingsarbeten.

I fönstermontern: *bordduke*, vävd i flamskteknik, småländskt arbete 1730-talet. — Ett rikt broderat *sängombhänge* samt *dräktdelar*, bl. a. kofta av venetiansk spets. Därovan *porträtt*, som giva en föreställning om dräktskicket.

Rum 56. GLAS från 1600—1700-talen, FAJANS och PORSLIN från 1700-talet.

Skåp I: GLAS: fabrikationen härav i Sverige är föga studerad. Ett glasbruk fanns i *Stockholm* från 1641, och 100 år senare, 1741, inrättades glasbruket i *Kosta* i Småland. — I montern till höger och i mitten, föremål från 1600-talets slut—1700-talets början, somliga med Karl XII:s eller Ulrika Eleonoras namnchiffer, från *Kungsholms glasbruk* i Stockholm; till vänster slipade pokaler med Adolf Fredriks namnchiffer, troligen från *Kosta*.

Skåp II: FAJANS: rokokoformerna vunno småningom insteg i fajansens dekoration vid *Rörstrand* och undanträngde de äldre delffterformerna: praktfulla skålar och fat med den för tiden karakteristiska inskriften:

»Lycklig fart för Sveriges Flaggor
Ständig gång för Svenska Waggor.»

Servis med elegant rokokodekorering, ritad för Rörstrandsfabriken av arkitekten *Jean Eric Rehn*.

Skåp III: År 1758 grundades fajansfabriken å *Marieberg* vid Stockholm; konkurrensen mellan denna fabrik och Rörstrand bragte den svenska fajans-tillverkningen till en hög grad av fulländning i konstnärligt avseende. — Se etiketterna, som angiva fabrik och tillverkningsår enligt de å föremålen anbragta noggranna signaturerna och dateringarna.

Skåp IV: föremål från *Marieberg*, helvita, samt föremål med dekoration tryckt i svart; — ang. tillverkningsort se etiketterna.

Skåp V: KINESISKT PORSLIN: Genom det år 1731 stiftade Ostindiska kompaniet, som var i verksamhet ända in på 1800-talet, importerades milliontals föremål av kinesiskt porslin och spriddes i de svenska hemmen; detta kinesiska porslin var dels dekorerat i *kinesisk stil*, dels i *europaisk rokoko*, och man beställde även dylikt med svenska inskrifter eller svenska adliga vapen, monogram o. dyl.

Rum 57. ROKOKOTIDEN, 1750—1775.

Ur Ludvig XIV-stilen, den franska barocken, utvecklade sig under 1700-talets förra del i Frankrike rokokostilen, Ludvig XV:s stil. När man under 1730—40-talen var sysselsatt med inredandet av rummen i det kungliga slottet i Stockholm, skedde detta i nära anslutning till denna då moderna franska stil. Stockholms slott var plantskolan, från vilken stilformerna spreda sig för att under 1750—1760-talen sätta sin prägel på den svenska hemkonsten.

Vägg I: skulpterad *pannå*, avsedd för någon rumsinredning å Stockholms slott och utförd av någon av de inkallade franska hantverkarna; med Fredrik I:s († 1751) namnchiffer.; *sekretär* av Lars Nordin, Stockholm.

Vägg II: *skåp* av J. Hultstén, Stockholm, mästestycke 1773; *byrå*, sign. J. H. Reimers, Stockholm; *byrå* av Chr. Linning, Stockholm (till höger), där-
ovan *spegel*, dat. 1761.

Vägg III: *skrivbyrå* av Nils Köhler, Stockholm; förgylld *länstol*, svenskt arbete; *länstol* av valnöt av Fr. Revze, Paris; *porträtt* av konung Adolf Fredrik.

Mittmontern innehåller samlingar av de många olika slag av småföremål, som man under rokokotiden älskade: *dosor*, *svampdosor*, *necessärer*, *fickur* etc. samt prydnadssaker, statyetter m. m. av *Mariebergsporslin*, ljusstakar av *Rörstrandsfajans*. — Montern å *fönsterväggen*: *dräkter* och dräktdelar, att jämföra med i rummet utställda *porträtt*. *Mansdräkten* i mitten har tillhört Jonas Alströmer.

Rum 58. STOCKHOLM, 1750-talet.

Den fasta inredningen från ett gammalt hus i Stockholm, *Karduansmakaregatan 8*, troligen utförd efter anvisningar av överintendenten C. F. Adelcrantz; det hela är, ehuru enklare, nära besläktat med de eleganta rumsinredningarna i Stockholms slott. — *Kakelugn* av Stockholmstillverkning.

Möbleringen, *soffa*, *länstolar* och *taburetter*, svenskt arbete efter franska modeller med klädsel av fransk s. k. tapissérie de Beauvais. — Ovan soffan *kon-*

solur, sign. Petter Malm, Stockholm. — *Byråar* sign. av Chr. Linning, Stockholm, 1760-talet. — *Ljuskrona* av en typ, som förekom redan under föregående tidevarv.

Rum 59. STOCKHOLM, 1760-talet.

Väggarna beklädda med i olja på duk målade tapeter, insatta i ramverk, en anordning, som förekom talrikt både i Stockholm och på slott och herrgårdar. — *Kakelugn* med upprepningsmönster i flera färger. — Golv av gammal ekparkett.

Möblerna av fransk karaktär, tillverkade i Sverige. Mitt emot kakelugnen *skrivbord*, sign. L. Nordin, Stockholm; uppgives hava tillhört hertig Fredrik Adolf. *Byrån* närmast fönsterväggen är likaledes sign. av Nordin. — Mitt på golvet *ritbord* för barn, av elegant karakteristisk rokokoform, skivan höjbar, tillhört möblemanget å Drottningholms slott under drottning Lovisa Ulrikas tid. — *Länstolar* och *stolar* av björk, franska typer med helt stoppad rygg och utan kryss. — Å innerväggen *väggur* i foder av skulpterat och förgyllt trä i rikaste rokokostil, Stockholmsarbete.

Rum 60. STOCKHOLM, 1760-talet.

Den fasta inredningen härstammar från ett borgerligt hem i huset *Järntorget nr 83* i Stockholm och utgöres liksom i föregående rum av i olja på duk målade tapeter, insatta i ramverk, tavlorna framställa här landskap med figur-scener. — *Kakelugn* med mönster målat över hela fasaden. Golv av gammal furuparkett.

Till höger två *länstolar* och en *taburett*, rikt skulpterade, bilda sammanställda en vilsäng, svenskt arbete av fransk typ. Till vänster två *länstolar*, den ena närmast fönstret, fransk, sign. Fr. Revze, den andra Stockholmsarbete; mellan länstolarna ett *dockskåp* med inredning och möbler från 1700-talets mitt. Fajanserna i »porslinsköket» av Rörstrands tillverkning. — Två *byråar* signerade av snickare i Stockholm, M. Engström och N. Köhler 1760-talet; *sekretär*, sign. av Per Gyllenberg, Stockholm, 1760-talet; *spelbord*, signerat av Chr. Linning.

Rum 61. ROKOKOTIDEN, 1750—1775.

De i rum 57 utställda föremålen tillhöra förnämligare hem; i rum 61 finna vi möbler av enklare, mera borgerlig härkomst. De franska stilinflytelserna äro här starkt uppblandade med holländsk-engelska (jfr rum 54—55).

Stolar av holländsk-engelsk typ med karakteristiskt utbildad rygg samt kryss mellan benen, av björk, målade i vitt eller andra ljusa färger, blågrönt, ljusrött, gult o. s. v. — Å väggarna *dörröverstycken* från hus i Stockholm.

V ä g g I: *serveringsbord* med skiva av *Rörstrandsfajans*. V ä g g III: *skrivbyrå*, båda möblerna enl. uppgift tillhört Carl v. Linné († 1778).

Mittmontern samt hyllor å vägg I och II: *servisföremål* av olika material, fajans, glas, tenn, silver, i rokokostilens karakteristiska svängda former.

I fönstermontern *dräkter* och *dräktdelar*, nedtill till höger korsetter och s. k. pocher, som av damerna buros å höfterna för att kjolen skulle föras åt sidorna såsom modet fordrade. — *Porträtten* giva en föreställning om huru dräkterna buros.

Rum 62. GRIPSHOLM, 1770-talet.

Konung Gustav III uppehöll sig gärna på den gamla Vasaborgen Gripsholm och lät där utföra en mängd rumsinredningar i den stilriktning, Ludvig XVI:s stil, som nu i Frankrike hade efterträtt rokokon; i Sverige kallas denna stil gustaviansk stil. — Detta rum är en efterbildning efter ett dylikt rum å Gripsholm. Väggarna äro klädda med i olja på duk målade tapeter, vilkas dekoration med rätliniga ramverk och enklare former angivna inflytelser från den nya franska, av antiken påverkade stilriktningen.

I möblerna märkas rokokodetaljer sida om sida med inflytelser från den nya stilen. Å inre väggen *soffa* och *stolar* av *fransk* typ med helstoppade ryggar och utan kryss. Övriga stolar ansluta sig till de *holländsk-engelska* traditionerna från föregående tidevarv; jfr ryggarna och kryssen. — Till höger *byrå* med inlagda kinesiska figurer, *holländskt* arbete med prinsessan Sofia Albertinas, Gustav III:s systers, ägarmärke; till vänster *byrå*, *Stockholmsarbete*, i raka former med de för 1770-talet karakteristiska rokokosvängda benen. — Mellan fönstren *skrivbord* i sen rokokokostil, målat i »bensvart» med gustavianska beslag. — *Sekretär* i rokokoformer, med rundad klaff, signerad av Stockholmsnickaren Jöns Efverberg 1774. — *Serveringsbord* med gustavianskt underrede och skiva av *Rörstrandsfajans*. — Över soffan porträtt av *Emanuel Swedenborg* († 1772) av Fr. Brander 1768. — *Speglar* med Stockholms hallstämpel 1770. — Mellan fönstren *väggur* i foder av skulpterat och förgyllt trä.

Rum 63. GUSTAVIANSKA TIDEN, 1770-talet.

Detta årtionde utgör övergångstiden från rokokon med dess svängda, osymmetriska former till den gustavianska tidens nyktrare rätliniga, av den romerska antiken präglade formgivning. Denna stil kan kallas »tidig gustaviansk».

V ä g g I: närmast fönstret *byrå*, rätlinig överkropp med inlagda regelbundna guirlander och svängda ben, sign. av Gustav III:s berömda »hovebenist» *Georg*

Haupt († 1784) år 1779. — På andra sidan dörren större *byrå* i Haupts stil. Jfr byråar vid vägg II, Stockholmsarbeten. — Invid byråarna stolar av franska typer; vid fönsterväggen stolar av holländsk-engelska typer; jfr föregående rum. V ä g g II: *golvur*, fodret med målad dekoration i gustaviansk stil; *bordskiva*, inlagd med Gustav III:s monogram. V ä g g III: *vilsäng* av skulpterat och förgyllt trä med övre delen i rokoko, benen gustavianska, med prinsessan Sofia Albertinas, Gustav III:s systers, ägarmärke; därovan *barometer* och *speglar*, de senare Stockholmsarbeten, 1770-talet.

Mittmontern med *servis-* och *prydnadsföremål* av olika slag och material, alla daterade på 1770-talet, och utvisande rokokons och den gustavianska stilens förekomst bredvid varandra; upptill soppskål av s. k. *stengods*, rokokoform, *Marieberg* 1770-talet.

Å väggarna *dörröverstycken* och *porträtt*. Över den stora byrån å vägg I porträtt framställande *Georg Haupt* (se ovan), möjligen av Elias Martin, å vägg III *pastellporträtt* av Gustav III.

I GALLERIET utmed hallens norra kortända mellan rum 63 och rum 64 samt i tornrummen, där hörntrapporna utmynna, äro uppställda möbler, som sammanhöra med de angränsande tidsavdelningarna.

Rum 64. GUSTAVIANSKA TIDEN, 1780—1790-talet.

Med 1780-talets ingång försvinna i allmänhet reminiscenserna från rokokostilen, och den gustavianska stilriktningen, den svenska formen av Frankrikes Ludvig XVI:s stil, är nu allena härskande; man kan kalla denna tid »den höggustavianska».

V ä g g I: till vänster *byrå* av Jonas Hultstén, Stockholm; till höger *byrå* av okänd Stockholmsmästare, 1780-talet; rätlinighet och regelbunden symmetri präglade såväl huvudformen som dekorationen.

V ä g g II: till höger *sekretär* på höga ben, signerad av Georg Haupt år 1780; till vänster *sekretär*, Stockholmsarbete med inläggningar av sengustaviansk karaktär.

V ä g g III: *skrivskåp*, signerat av Nils Petter Stenström, Stockholm, mästestycke 1782.

V ä g g II och III: *stolar* och *taburett* i utpräglad gustaviansk stil; *speglar* och *lampetter* med gustaviansk dekoration. V ä g g III, närmast fönstermontern *spegel*, daterad 1787.

Mittmontern: *prydnadsurnor* av *Mariebergs* tillverkning samt olika slag av smärre föremål, *dosor*, *etuier*, *glas*, *fickur*, *smycken* m. m. — I fönstermontern *dräkter* och *dräktdelar*: mansdräkten liknar rokokodräkten men är mera åtsittande och försedd med en liten uppstående krage. Kvinnoindräkten bäres ännu över pocher. — *Porträtt* visande dräkternas utseende.

Rum 65. STOCKHOLM, 1780-talet.

Den gustavianska rätlinigheten med sina från den romerska antiken hämtade dekorationsmotiv satte sin prägel på den fasta rumsinredningen. — Paneler, dörrar m. m. i detta rum härstamma från det gamla *Brabeska palatset, Drottninggatan n:r 31* i Stockholm, väggtapeterna målade i olja på duk, från drottning *Sofia Magdalenas salong* i det gamla, numera rivna *Operahuset* i Stockholm, från 1780-talets början. Tidstypiska äro särskilt de vertikala målade pilastrarna med sina groteskornament mot vinröd botten. — *Kakelugn* med dekoration i »novantik» stil. Golvet med gammal ekparkett.

Möblemanget visar samma rätliniga, från antiken påverkade former: mitt emot kakelugnen *byrå* i tunga arkitektoniska former, av Nils Petter Stenström, Stockholm, 1780-talet (jfr föreg. rum), och enl. traditionen tillverkad för prinsessan Sofia Albertina. — *Framför soffan brädspelsbord* signerat av Nils Dahlin, Stockholm, 1780-talet. Bredvid byrån en s. k. *trefot*, prydnadsmöbel efterbildande ett antikt romerskt offerbord. — *Eldskärm*, vars broderi framställer en kvinna i antik dräkt, offerande på en trefot.

Ur och *kandelabrar* av mörk och förgylld brons av fransk tillverkning.

Porträtt av drottning *Sofia Magdalena*, målat av Per Krafft d. ä. 1782; porträtt av *hertig Karl*, sedermera Karl XIII, iklädd uniform med den till minne av 1772 års statsvälvning burna vita bindeln om vänstra armen, pastell av Gustaf Lundberg. — Mellan fönstren porträttbyst av bronserad gips, framställande prinsessan *Sofia Albertina* av Joh. Tob. Sergel, omkr. 1780.

Rum 66. SENGUSTAVIANSKA TIDEN, 1790—1810.

Det sengustavianska tidevarvet var i Sverige överflödsförordningarnas period med en karg och nykter prägel, jämfört med den egentliga gustavianska tidens mera glansfulla skaplynne. — De från Frankrike inspirerade stilformerna levde kvar, men förenklade, och mot tidevarvets slut gjorde sig även ett starkt engelskt inflytande gällande, delvis anknytande till äldre traditioner. Slät mahogny blev modern och flitigt använd; den ersatte den föregående periodens rika inläggningar.

V ä g g I: två *serveringsbord* med skivor av Rörstrandsfajans och flintporslin; *sybord*, som tillhört Anna Maria Lenngren. V ä g g II: *säng* med gardiner av tryckt bomullstyg; *speglar* och *dörröverstycken*. V ä g g III: *skrivbyrå* av mahogny med mässingsbeslag, sign. *Gottlieb Iwersson*, Stockholm, 1792; *skrivbord* av mahogny, sign. av Gottlieb Iwersson; *möbelen* visar, liksom *stolarna* i detta rum, starka engelska stilinflytanden.

M i t t m o n t e r n: *servis*-, *belysnings*- och *prydnadsföremål* av olika material, utvisande samma enkla oftast i novantik stil utförda former. — Hyllor å vägg I: *ljusstakar* av tenn m. m. samt *tobaksburkar* av gjutjärn från Hellefors m. fl. bruk.

Fönstermontern med *dräcker* och *dräktdelar*: mansdräkt av ljusblått siden, hovdräkt i den s. k. *svenska dräktens* snitt. — Bland tavlor å vägg III stor målning av *Per Hilleström* framställande konung Gustav IV Adolf på besök i Konstakademien, kavaljererna delvis klädda i »svenska dräcker» i svart och rött. De på siden *broderade tavlorna* äro karakteristiska för tiden.

Rum 67. KRUSENBERG, 1790-talet.

Väggbeklädnaderna, målade i olja på duk och inspända i ramverk, härstamma från ett rum i en flygel å egendomen *Krusenberg* i *Uppland*. Samtida *kakelugn* av fajans. — Det målade ramverket å tapeterna avser att imitera reliefskulptur.

Möblerna, *skrivbord*, *sekretär*, *byrå* och ett par *små bord* m. m. av mörk mahogny med mässingslister och beslag av den för 1790-talet utmärkande karakteristiska typen; flera av möblerna daterade på 1790-talet. — *Stolar* dels av franska, dels av engelska typer.

Porträtt av herre och dam i »svenska dräkten». — *Charlotta Ulrika Hilleström* vid sybågen, målat av fadern *Per Hilleström*. *Spåscen*, likaledes av Hilleström.

Rum 68. EMPIRETIDEN (Karl Johans-tiden), 1810—1830.

Den praktfulla empirestilen, uppkallad efter det franska Napoleonska kejsardömet (empire), vann insteg i Sverige först under 1800-talets andra årtionde efter det att marskalk Bernadotte år 1810 såsom svensk kronprins anlänt till vårt land. *Stilen kan därför med en viss rätt kallas Karl Johans stil*.

Dess former äro efter fransk förebild hämtade från den romerska antikens stenarkitektur, som fick sätta sin prägel icke blott på den moderna byggnadskonsten utan även på rums- och möbelkonsten; materialet var vanligen mahogny. Därjämte förekommo även elegantare och lättare möbler i skulpterat och förgyllt trä.

V ä g g I: *toalettbord* av mahogny i karakteristiska arkitekturformer; *byrå*, sign. av snickaren Karl Henrik Blom, Stockholm; ett par *gueridoner* av skulpterat och förgyllt trä. V ä g g II: *soffa* med originalklädsel av siden; ett par *gueridoner* av mahogny och förgyllt trä med kandelabrar av brons, glas och marmor av samma form som de samtida ljuskronorna. — *Blomsterbord* i form av en antik trefot (jfr rum 65). — *Speglar* med ornament i pastellage, förgyllda. — *Ljusstakar* av brons och marmor. V ä g g III: *chiffonnier*, tidens mest karakteristiska möbelform. — *Länstol* av skulpterat och förgyllt trä. — *Tobaksburkar* av gjutjärn, *ljusstakar* av tenn, de pyramidformigt smalnande skaften typiska för tiden.

M i t t m o n t e r n: *servis*-, *belysnings*- och *prydnadsföremål* av olika material; *pendyler* m. m. av brons och marmor, en för tiden karakteristisk ma-

RUM 68-71

terialkombination; *bordsur* med »Tiden i sin båt» grupp av *Ulvundasafajans*, dat. 1814.

Fönstermontern: *dräkter* och *dräktdelar*: mansdräkten visar ännu vissa likheter med den föregående tidens; kvinnodräkten är däremot helt olika formad, med den antika kvinnodräkten som förebild; skorna sakna helt och hållet klackar. — Å väggarna *porträtt*, de stora porträtten under fönstret av C. F. von Breda och Fr. Westin(?)

Rum 69. ÖRÅKER, 1810-talet.

Rummets fasta inredning är en efterbildning av en salong å egendomen *Öråker i Uppland* och utgör med sina gustavianska traditioner och sin kyliga färgskala ett karakteristiskt prov på empiridevarvets rumsinredningskonst i Sverige. Den samtida *kakelugnen* är av Stockholmstillverkning. Mellan fönstren väggfast *spiegel* med akantusornament. *Väggbordet* nedanför spegeln med skiva av *svensk porfyr*, ett material som tiden älskade. Framför fönstren två *sybord*, båda av mahogny.

Till höger om ingångsdörren hylla, s. k. *athénienne*, av mahogny i tunga arkitektoniska stenformer. *Gruppen* av bränd lera framställer Gustav IV Adolfs byst buren av tre dygder; sign. av A. Linning 1807. — *Skrivbord* med pilastrar av marmor och brons. — *Klavérharpa* gjord i Paris 1821; *harpa*, tidens modeinstrument. — Sittmöblerna, *soffa* och *stolar*, i smäckrare, om den sen-gustavianska stilen erinrande former. Framför soffan *bord* av mahogny med skulpterade och förgyllda sfinxhuvuden. — Å det runda *matbordet* i rummets mitt en s. k. *platå* av brons och spegelglas. — I taket elegant *ljuskrona*. — Över soffan *porträtt* av greve Philip Fr. von Schwerin med grevinna, målade av C. F. von Breda 1803 och 1804.

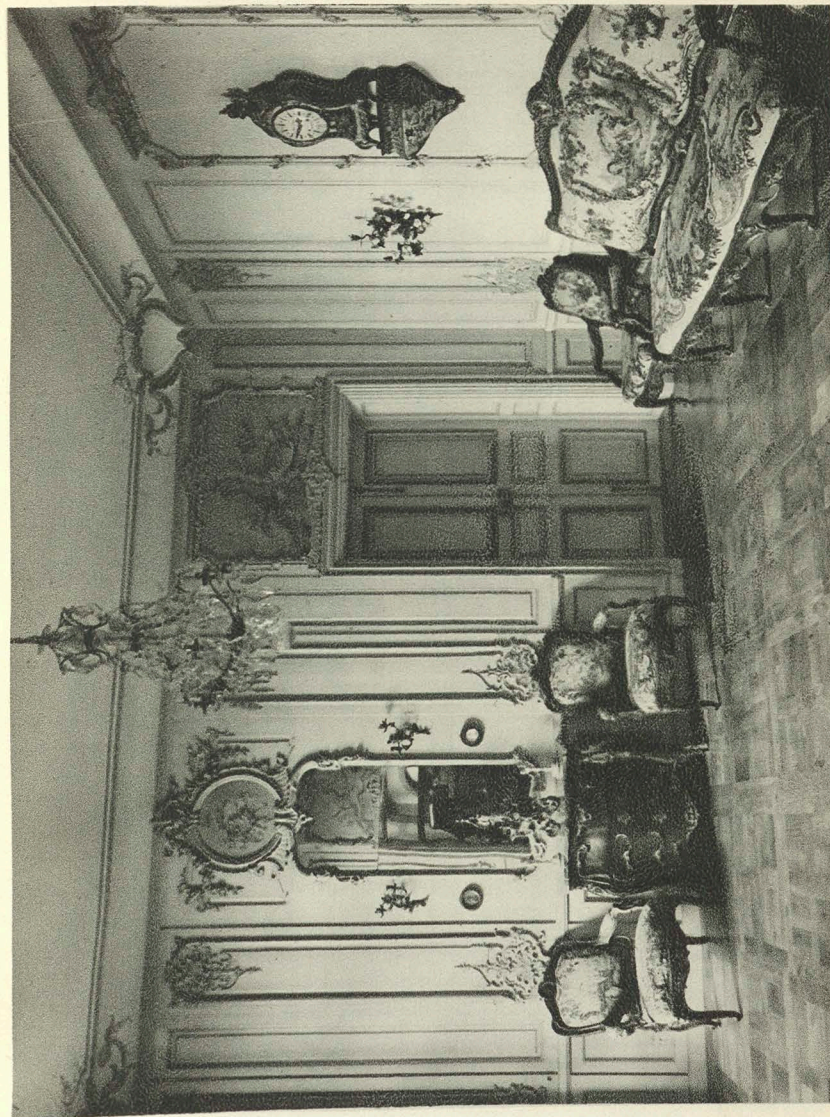
Rum 70. YSTAD, 1830-talet.

Den fasta inredningen i detta rum härstammar från ett omkring år 1830 inrett *hus i Ystad*. Tapeterna och den med schablon målade dekorationen äro i detalj kopierade efter originalen. Det hela ansluter sig till empiretidens arkitektoniska formgivning och kyliga färgskala.

De flesta av möblerna äro av en typ, som är vanlig i södra Sverige och Danmark. Till höger *chiffonnier* av mahogny, tillverkad av den danskfödde snickaren I. A. Udbye i Stockholm. — *Soffa* av björk med inläggningar av lönn, med för senempiren karakteristisk form. *Länstolar* i s. k. *biedermeier*-stil; *taburet* av björk. Vid det ena fönstret *sybord* med rik inredning.

Rum 71. EMPIRE.

På långväggen: till höger *sekretär* med marmorkolonneter, nedtill innehållande spelverk, som utför *ouvertyren till Mozarts år 1785 komponerade »Fi-*

Rum i rokokostil från huset Karduanmakargatan 8 B, Stockholm, 1750-talet. (Rum 58).

garos bröllop»; i mitten *chiffonnier* i typisk empirestil, mästestycke år 1831 av A. F. Kanft i Stockholm; till vänster *sekretär* av mahogny i nygotik (se nedan), mästestycke 1833 av Fr. Rambach, Stockholm. — För övrigt äro i rummet utställda: en kolonnprydd *chiffonnier* av mahogny, utförd som mästestycke år 1802 av J. L. Fårsmän i Stockholm, karakteristisk sengustaviansk möbel på övergången till empiren; *sekretär* av ovanlig form, vars framsida kan skjutas upp, så att inredningen med fällklaff blir synlig; *säng* av mahogny, empire.

Rum 72. EMPIRE.

Säng i empirestil; *soffor* med tillhörande *stolar*, 1800-talets början. Broderad *eldskärm* av mahogny med bronsbeslag, empire. Vid pelaren »Ceres sökande Prosepsina», dekorativ staty av Joh. Tob. Sergel, utförd 1785 och ofta förekommande som ljushållare. I den borte avdelningen en *väggspegel* med tillhörande bord i starkt arkitektoniska former med målad marmoring och förgyllda ornament; bordskiva av Älvdalsporfyr.

Rum 73. SENEMPIRE.

Till vänster *soffa* och *stolar* i sydkandinavisk stil, av mahogny, från 1800-talets början. Mitt emot ingångsdörren *soffa* och *stolar* av mahogny med originalklädsel av gult siden, 1830-talet; *alrotsbordet* sign. av Carl Hollst, Eskilstuna.

Rum 74. SENEMPIRE.

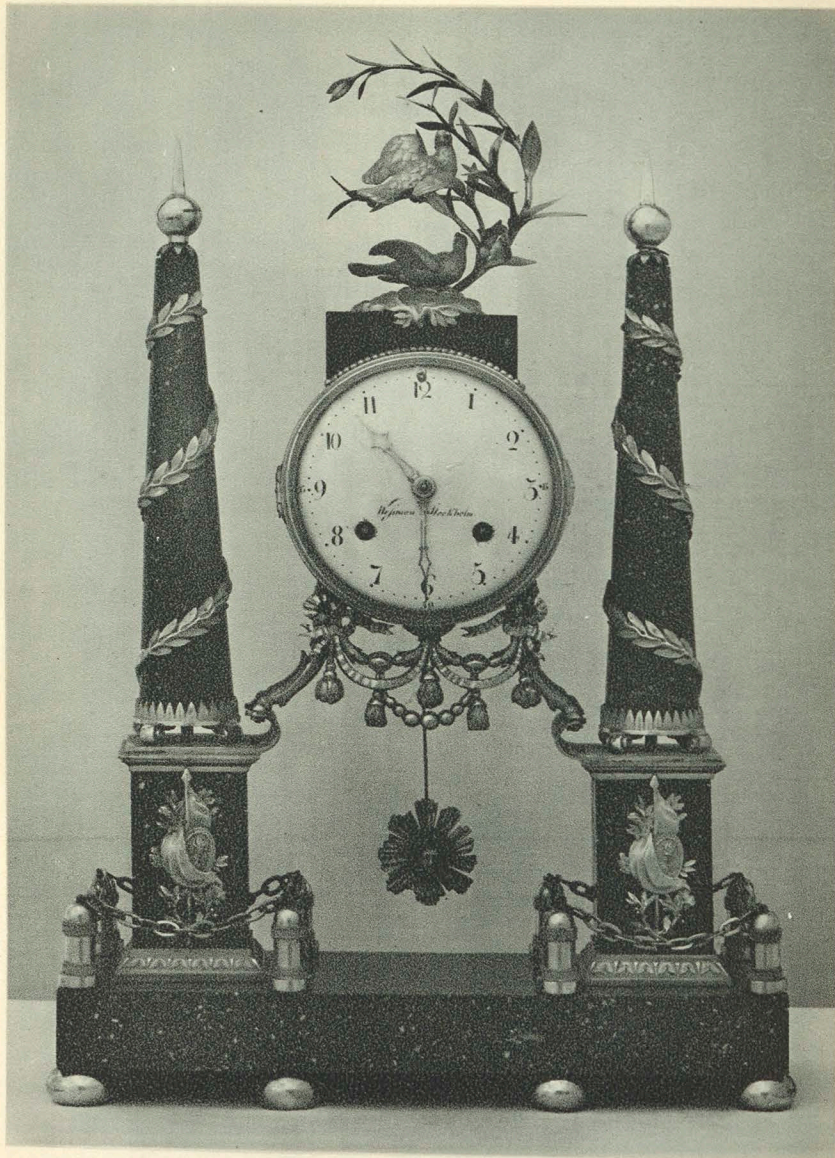
Hörnsoffa, *bord* och *stolar* samt *säng* av *polerad björk* från 1830-talet. Detta träslag hade väl i stor utsträckning använts för möbler även tidigare, men då alltid avsett att målas. Flera av *stolarna* äro signerade av stelmakare i Stockholm. — *Sekretär* av björk i form av en *eldskärm*.

Rum 75. SENEMPIREN, 1830—1850.

Möbelformerna visa traditioner från närmast föregående tidevarv, empire-tiden, som inledde det kopierande eller upptagande av äldre stilformer, som blev utmärkande för hela 1800-talet. — När empirens, från den romerska antiken lånade former voro utnyttjade, vände man sig en tid under 1830—40-talen till den medeltida gotiken (Oscar I:s gotik).

V ä g g II: *soffa* och *stolar* av mahogny med originalklädsel i gult, senempire. V ä g g III: *skrivbord*, sign. av G. A. Falén, Stockholm, har tillhört Fredrika Bremer; *soffa*, senempire; närmast fönsterväggen en *sybaron*, sign. av K. Theilland, Stockholm. V ä g g I: *bokskåp* samt i hörnet mellan vägg I och vägg II litet *nyckelskåp* i karakteristisk gotisk form.

V ä g g II: skåp med diverse föremål, varibland *urställ* m. m. av gjutjärn i gotiska former; *ljusstakar* av silver från 1840-talet i utpräglad 1800-tals rokoko.

Bordsur av urmakaren Hans Wessman, Stockholm; ställ av porfyr och förgylld brons; omkr. år 1800.

I mittmontern: *servis*-, *belysnings*- och *prydnadsföremål* av olika material, däribland föremål av *fajans* från den år 1827 grundade fabriken vid *Gustavsberg*. — Två stora s. k. *sinumbralampor* med kolonnskåft.

Fönstermontern: *dräkter* och *dräktdelar*: damdräkter med vida kjolar förebådande krinolin. Den manliga högtidsdräkten, föregångare till fracken; till v. samling av väldiga *prydnadskammar* av sköldpadd, 1830—40-talen.

Porträtt visande tidens dräktskick; å vägg III porträtt av skalden *Carl Jonas Love Almqvist* († 1866), målat av C. P. Mazér 1836; på andra sidan dörren en målning av Kilian Zoll, föreställande en borgerlig familj (1849).

Rum 76. STOCKHOLM, 1850-talet.

Rummet är en salong i ett borgerligt Stockholmshem, och den fasta inredningen härstammar från huset *Lilla Vattugatan 19 B*. Karakteristisk är panelen med sin vita färg i motsats till dörrarnas ockra-gula; kakelugnsfrisen med götiska former.

Under detta tidevarv upptog man 1700-tals-rokokons stilformer samt ombildade den till den stil, som kallas 1800-tals-rokoko. Möblemanget i detta rum, *soffor*, *länstolar*, *stolar* och *divansbord*, är utfört i utpräglad 1800-tals-rokoko, sittmöblerna med klädsel i korsstyngsbroderi, det hela utfört i Stockholm samt år 1855 utställt på världsutställningen i Paris, där det belönades med medalj av andra klassen. I hörnet till höger *athénienne*, avsedd för smärre prydnadsaker. Mellan fönstren *trymå*; *ljuskrona* av brons och glas. *Tavlorna* å väggarna dels i broderi, dels ett par målade familjeporträtt.

Rum 77. 1800-TALS-ROKOKO, 1850—1875.

Vägg II: ett par *gueridoner*, stor *väggspegel*, *stolar* m. m. i utpräglad 1800-tals-rokoko. *Sängen*, från 1860-talet, visar prov på ännu en stilart, Louis-XVI, som upptogs samtidigt och delvis efter rokokon. — Vägg III: *länstol* med kronprins Karls (XV) monogram, klädseln utförd av kronprinsessan Lovisa, 1850-talet; *byrå*, därå garnityr av *pendyl* och ett par *kandelabrar*, Pariserarbete från omkr. 1850. Vägg I: *soffa* i typisk 1800-tals-rokoko; *rullgardin*.

Mittmontern innehåller diverse *belysnings*-, *servis*- och *prydnadsföremål* av *porcelain*, *glas*, *silver*, *tenn* m. m. av svensk och utländsk tillverkning visande det genomförda upptagandet och förvanskandet av rokokostilens former.

Fönstermontern: *dräkter* och *dräktdelar*; i mitten en frack samt damdräkter med krinolin.

Rum 78. STOCKHOLM, 1880-talet.

Paneler, dörrar och fönster härstamma från ett numera rivet hus vid *Norrtullsgatan i Stockholm*, tapeterna från ett gammalt lager hos en bosättningsaffär i Stockholm; golvet är s. k. japansk parkett, härstammande från ett likaledes numera rivet hus i Stockholm. Karakteristisk för tiden är takmålningens överensstämmelse i färgen med tapeterna.

Möbleman i rikt skulpterat svart päronträ i den *moderna Louis XVI-stil*, som redan på 1860-talet började efterträda 1800-tals-rokokon, och som satte sin prägel på förmak och salonger från detta och följande årtionden. *Prydnadsbord*, vaser m. m. gjutna av järn och zink, flera i renässansstil. Bland *tavlorna landskap* av Alfr. Thörne, tuschlaveringar av Anders Zorn, Carl Larsson m. fl.

Rum 79. TIDEN 1875—1900.

Jämte den från Frankrike utgångna moderna efterbildningen av Louis XVI-stilen förmärkes under dessa årtionden en stark påverkan från samtida tysk smak i avseende på möbler och dylikt, vilka utfördes i ett slags renässansstil oftast av ek i tunga former.

Vägg II: *salongsskåp*, utfört 1881 av en snickare i Norrköping. Vägg III: *matsalsskåp*, s. k. *buffet*, av ek i tysk renässansstil, svenskt arbete 1893. — Mittmontern med diverse prydnadsföremål: ett par *skålar*, *koppar* m. m. visa försök att upptaga s. k. fornordiska former, *minnespjäser från 1897 års Stockholms-utställning*.

Fönstermontern med *dräkter* m. m.: den under närmast föregående tidevarv brukliga krinolin efterträddes under 1880-talet av tournyren.

Rum 80. OSCAR II:s RUM, omkr. 1900.

Rummet är i sin helhet utfört efter ritningar av arkitekten *Ferdinand Boberg*; kakelugn från *Rörstrand*; väggsiden från *Almgrenska sidenväveriet* i Stockholm. Vävd tapet från »*Handarbetets vännen*» i Stockholm.

Möblemanget utfördes likaledes efter Ferdinand Bobergs ritningar för att representera svensk möbelkonst på *världsutställningen i Paris år 1900*.

Porträtt av konung *Oscar II* († 1907), målat av Emil Österman; porträtt av fröken Elisabeth Norlund, målat av Emil Österman.

Rum 81.

Här är utställd en av framlidna professorskan Thérèse Kjellberg bildad samling av föremål av *silver*, *smycken*, *brudkronor*, *bägare* m. m. samt, i

montern vid vägg II, en utomordentligt rik samling av *silverskedar* från slutet av medeltiden till början av 1800-talet.

I rummet utställs även en samling *oljemålningar* av *August Strindberg*.

GALLERIET vid hallens södra kortända mellan rum 81 och rum 94.

Här äro utställda möbler, som sammanhöra med angränsande tidsavdelningar, företrädesvis 1600-talet och 1700-tales förra hälft, tillhörande utställningarna i rummen 49—55.

LEKSAKSAVDELNINGEN.

Rum 82, 88.

Rum 82. LEKSAKER, SPEL.

Leksaker äro icke en produkt av barnfantasi utan hava uppfunnits av de vuxna till barnens förströelse. De hava därför sitt främsta värde däri genom att de så att säga i Lilleputt-format illustrera de vuxnas liv och göra det möjligt att inom ett begränsat utrymme samla detta liksom i en brännspiegel. Leksaker för barn hava funnits sedan människans tidigaste historia. Dockor äro kända från det gamla Egypten liksom från Assyrien och Babylonien.

Vägg II. Bland de här utställda dockorna märkas museets äldsta, två dockor från 1600-talet. Vägg I, dockskåp från 1800-talet, jämte dockor i tidsdräkter.

I fönstermontern, dockan *Julies dräkter* från år 1820—1833, en ypperlig illustration till modets utveckling under denna tidsrymd. Till vänster om montern en dockteater, målad omkr. 1790 av C. F. v. Breda. — Å vägg III märkes en dockteater, efter gamla *Kungl. Operans scen*. — Å mittmontern, ett *lappläger* förfärdigat av en lapp, som en sommar bodde i Skansens lappkäta.

I anslutning till leksakerna hava å vägg II utställts några till de vuxna lekar — till spelet — hörande föremål, såsom spelkort för vanliga *kortspel*, *kille* och andra *sällskapsspel*, *bräd-* och *schackspel*, *skrapnos*, *tålmodsknutar* m. m.

Rum 88. (Galleriet utanför rum 83—86.)

En representativ samling dockor från 1800-talet, några dockskåp, däribland ett stort med inredning från 1800-talets början, en samling *segelbåtar* samt *tennsoldater* från 1800-talets mitt. Bredvid ett litet skåp med *pappersklipp* från 1909, ett större skåp innehållande bl. a. ett antal *allmogeleksaker*.

MUSIKAVDELNINGEN.

Rum 83 a och b.

Specialvägledning: Musikavdelningen af Hedvig Boivie. 1911.

Pris 25 öre.

Musikavdelningen avser att visa de olika instrumentgruppernas tekniska utformning under nyare tid. Instrument av lokalt eller etnologiskt intresse återfinnas även i allmogeavdelningen, stilhistoriska instrument i högreståndsavdelningen. I musikavdelningens båda rum äro föremålen uppställda i de fyra huvudgrupper, vari instrumenten efter sättet för tonens frambringande kunna uppdelas: självklingande instrument, trum-instrument, stränginstrument och blåsinstrument.

Självklingande instrument: de tekniskt enklaste äro de s. k. slagsjälvklingande, till vilka bl. a. *kastanjetter*, *stämgaffel*, *klockspele* och *klocka* höra. Till de s. k. knäppsjälvklingande höra *speldosan* och *mungigan*; den senare är synnerligen primitiv och utgöres av en vibrerande metalltunga i en järnram. *Spikharmonikan* eller *spikeharpan*, som räknas till de stråksjälvklingande, består av en resonansbotten med kromatiskt stämda spikar, ljudet frambringas med en stråke; *glasharmonikan* slutligen har kromatiskt stämda, halvsfäriska skålar, fästade på en horisontal mittaxel; skålarna bringas att rotera och anstrykas med fuktade fingertoppar.

Truminstrument: *pukan* utgöres av en halvsfärisk skål, täckt av ett trumskinn, medan den vanliga *trumman* har cylindrisk stomme och två skinn. Pukan, som göres av metall eller i sällsynta fall glas, är stämbar, medan den vanliga trumman endast kan spännas.

Stränginstrumenten äro av naturliga skäl rikast representerade. Hit höra både stråk-, klaver- och knäppinstrument. Det vanliga folkinstrumentet, *psalmonikonet*, som uppträder i flera typer, består av en avlång resonanslåda med en sträng, löpande över ett stall och en kromatisk graderad skala, mot vilken strängen tryckes med fingret. Tonen frambringas medelst stråke. *Langleik* är ett med psalmonikonet besläktat instrument. Av liggande cittror förekomma flera typer, vilka liksom *hackbrädet*, bestå av flera strängar med stall på en resonansbotten. Av dessa instrument är det finska folkinstrumentet *kantelen* en primitivare form. En mera egenartad cittraform är *eolsharpan*, vars strängar, stämda i ackord på en resonanslåda, bringas till toning genom vinden. Till denna avdelning hör även *klaverinstrumenten*, av vilka *klavikord*, *klavecine*, *spinet*, *hammarklaver* och *hammarflygel* äro rikt representerade. Klavikordet, klavecinen och spinetten äro instrument, som redan uppträdde under medeltiden. Klavikordets mekanik utgöres av ett med tangenten förenat metallstift, som trycker strängen, då däremot hos klavecinen en med tangenten förenad liten docka knäpper strängen. Spinetten är en mindre form av kla-

vecin. Hammarklaver och hammarflygel ha hammarmekanik och uppträda först under 1700-talets början och förra del. Av signerade instrument märkas: klavikord, signerat Pehr Lindholm, Stockholm, 1785, klavecin, signerad Johannes Broman, Stockholm, 1756, spinett av en ganska sällsynt typ, signerad Benjamin Slade, London, 1700-talet, hammarklaver, signerat Pehr Lindholm, Stockholm, 1782. Den stora hammarflygeln har tillhört kompositören J. A. Lindblad (f. 1801, d. 1878).

Därjämte finnas instrument såsom *vielle*, som förekommer redan under tidig medeltid och hos vilken strängen bringas att ljuda medelst ett roterande friktionshjul; strängförkortningen sker medelst en tangentmekanism. *Nyckelharpan*, det allmänbekanta folkinstrumentet, grundar sig på ungefär samma princip men äger flera strängar, som strykas med stråke. Av *stråkinstrument* märkes *marintrumpet*, ett ensträngt avlångt instrument med trumpetliknande ton. Vidare hela den äldre stråkinstrumentgruppen, gambafamiljen med specialformer: flera strängar, bredare former och mörkare klang i motsats till den yngre stråkinstrumentgruppen, violinfamiljen med specialformer: färre antal strängar, smidigare former och ljusare klang. Bland violinfamiljens specialformer märkes den norska *hardangerviolen* med underliggande resonanssträngar. En större samling *allmogeviolen* komplettera stråkinstrumenten. *Pochetten* eller *dansmästarviolen*, en violin i fickformat och specialtyp för 1700-talet avslutar avdelningen stråkinstrument. En av museets märkligare violiner har tillhört Kristina Nilsson och är signerad av tyrolaren Jacobus Steiner 1727. Bland knäppinstrumenten äger museet en större samling *halscitrar* med specialformer; däribland en liten i solfjädersform s. k. *cithrinchen* jämte *mandolin*, *balalaika*; *guitarrer* med speciellare former såsom *chitarra a battente* med välvd rygg, signerad Andreas Oth in Prag, 1700-talet.

De flesta av de utställda *lutorna* äro av svenskt ursprung. Flera instrument äro signerade av cittra- och lutmakaren Peter Kraft, verksam i Stockholm under 1700-talets senare del. Bland *harpinstrumenten* märkas dels den åldriga, enkla harpan, dels pedalharpan, empirtidens specialinstrument, hos vilken strängförkortningen sker medelst en hakmekanism. Pedalarpan uppstod under förra delen av 1700-talet; de här utställda äro från början av 1800-talet. Stränginstrumentavdelningen upptager dessutom några speciellare folktyper såsom *tallharpan*, ett stråkinstrument samt en annan instrumenttyp, möjligen en avart av den medeltida fideln (en medeltidsviolin).

Blåsinstrumentens grupp omfattar *trumpetinstrument*, hos vilka tonen frambringas genom läppens vibrerande mot ett munstycke: *lurar*, *horninstrument* och *trumpeter*; — *flöjtinstrument*: *lergöke*, *okarina* jämte den uråldriga *panflöjten*; av nyare tiders flöjtinstrument: *blockflöjt*, äldre form, jämte *tvärflöjt*, yngre form. Hos flöjtinstrumenten frambringas tonen genom

luftens vibration mot en läpp. Av *tunginstrument*, hos vilka tonen frambringas genom att luften sätter en tunga i rörelse, märkas: *skalmesja*, av hög ålder, *oboe* och *fagott* m. fl. med dubbeltunga, *klarinet* och *basettborn* med enkeltunga. Ett prydligt litet instrument äger museet i en liten *konzertina*, ett dragspelsliknande instrument. Bland orgelinstrumenten förekomma små *orgelpositiv*, s. k. *flöjtorglar*, jämte större *kyrkorglar*, däribland en 1600-talsorgel och en gammal kyrkorgel, som tillhört Sabbatsbergs kapell (den senare uppställd å översta norra läktaren i stora hallen). Denna orgel är spelbar, äger fem stämmor, en manual och pedal. I samtliga större orgelinstrument frambringas tonen dels genom läppipan och dels genom tungpipan.

Instrumentsamlingen fullständigas med en mindre samling utomeuropeiska instrument, vartill också komma musikalier och musiktilbehör.

Musikavdelningens båda rum prydas av på väv målade tak från slutet av 1600-talet. Båda avse att efterbilda de under barocktiden moderna, skulpterade stucktaken. Det i rum 83 a härstammar från Häringe säteri i Södermanland, det andra är från ett hus på S:t Paulsgatan, Stockholm.

TEXTIL KONST.

Rum 84—87.

Rum 84. TEXTILT ARBETE.

För linets beredning till garn har förut (sid. 6 och sid. 21) redogjorts. Ullen dels rycktes av fåren för hand dels klipptes med sax. Därefter skulle den skrubbkardas på *skrubbstolen* för att därefter finkardas.— Å *fönsterväggen*, *ullsaxar*, *kardor*. Å vägg I, *linklubb*, *linrepor*, *linklyftor*, *linbrytor*, *skäketstolar* och *skäketträ* i olika landskapstyper, *linhäcklor*.

De äldsta spinnredskapen äro spinnrocken och sländan (jfr sid. 10 och sid. 23). Den sistnämnda hängde under arbetet rakt ned och sattes med handen i roterande rörelse. Det för spinning avsedda materialet hölls instoppat under armen eller uppfäst t. ex. kring en käpp, den s. k. linrocken. Vägg I till höger om ingången *spinnrockar* och *sländor* samt *linrockar* av olika landskapstyper.

På sina håll fastsattes linrocken i en ställning, antingen i form av en rund skiva på tre ben eller i form av en bänk, på vilken man satt, då man spann. Redan under medeltiden hade man upfunnit att medelst ett snöre, som leddes kring skivan på sländstaven, och ett större hjul, som vreds runt, sätta sländan i hastigare rotation. Anbragtes denna mekanism på själva ställningen för linrocken uppstod *spinnrocken*. Denna var uppfunnen redan år 1480. — Sedan garnet är spunnet, upptages det på *garnvindan*, varigenom

härvarna erhållas. Härefter *bobinas* det för att slutligen på *varpan* ordnas till ränning. Nu kan väven uppsättas och bomningen ske.

Den nuvarande *vävstolen med liggande ränning* är hos oss av jämförelsevis ungt datum. Den äldsta vävstolen hade hängande varp, och garnet inslogs med ett »vävsvärd», se *den norska vävstolen vägg III*.

Vägg III vid utgången, *solvstolar* för solvbindning, *redkammar* för varpens redning under bomningen, *vävskedar*, *skedkrokar* för varpens trädning genom skeden, *vävlnor* för skaftens uppbindning, *skottspolar* för inslagets förande genom skälet, i sina äldsta former utvecklade ur den vid nätbinding använda nätnålen.

Å fönsterväggen *redskap för bandvävning*, (jfr sid. 11). — I fönstermontern *färgväxter* och *färgprov*, *mönsterböcker* för vävnad och sömnad.

Rum 85. VÄVNAD, SÖMNAD.

För enklare vävslag användas olika »bindningar». Dessa äro *lärfts-*, *kyper-* och *atlasbindning*. För mönstervävnaderna användas ett flertal tekniker, vilka var och en för sig ger vävnaden sin karaktär. Prov på olika slags konstvävnader och sömnader äro utställda i *fönstermontern*. — I utdragskärmarna utmed väggarna samlingen av konstvävnader. *Snärjöv*, till vänster om ingången, är det moderna namnet på en här för länge sedan utdöd teknik, känd genom de berömda bonaderna från Skog och Överhogdal.

Flamskvävnad, vägg I, till höger om ingången, är den s. k. gobelinens motsvarighet hos allmogen. Den väves i upprätt vävstol (jfr sid. 11) med början nedtill. Mönsterpartierna inplockas i den lodrätt spända varpen med tillhjälp av pinnar, på vilka garnet lindats. Tekniken medger stor frihet för figurala framställningar. I Blekinge vävdes flamskt på liggande ränning, varigenom mönstren erhöilo en stelare karaktär.

Röllakan, vägg II, — ursprungligen rygg- eller röghlakan, på grund av dess användning som kläde å bänk- eller stolsryggar — är liksom flamskt en ripsvävnad, vilkens mönster bildas av botteninslag utan särskilt mönsterinslag. Skillnaden består i att röllakan, liksom alla följande vävnadsslag, väves på liggande ränning, varvid väften slås eller plockas in efter en rak linje och slås till med skeden. Mönstren bliva härav också mera geometriska.

Dubbelvävnad, vägg II, även kallad *finnvävnad*, vävdes, som namnet anger, i två skikt av olika färg och stundom även olika material. Två skaft och två trampor användes för vart skikt, och resultatet blev två lärftsbottnar, sammanhängande i mönsterkonturerna, där färgen skiftade. Mönsterbildningen tillgick så att det nedre varpskiktet trampades upp och skildes från det andra skiktet med en käpp, varefter mönstret plockades upp med en spjåla.

Ryor, vägg III, äro flossade vävnader. Bottenväven är lärft eller rips, någon gång kypert eller dräll. Nopporna knyts med s. k. Smyrnaknut kring varptrådarna och fästas ytterligare med skottat inslag, vanligen av ull. De här utställda åk- och stolsdynorna äro i s. k. halvflossa, å vilka flossningen endast delvis täcker bottenväven.

Korsstygn och *twistsöm*, till höger om fönstermontern, har synbarligen jämsides med röllakansvävnad använts för stols- och åkdynor m. m. Motiven äro dock rätt artschilda från röllakansmotiven samt hava troligen en annan härstamning än dessa. Den olika tekniken medger också en rikare formgivning.

Bottensöm, *knutsöm*, *flätsöm*, *läggsöm*, *rutsöm* och *sticksöm* vid utgången. Av dessa sömnadsarter ha särskilt flätsömmen, läggsömmen och rutsömmen — även kallad Vingåkerssöm eller Holbeinssöm — erhållit en flitig användning i vår folkliga slöjd, stundom med en tendens att företrädesvis knyta sig till vissa bestämda plagg. Så uppträder flätsömmen ofta på livstycken och handskar, läggsömmen å väskor, rutsömmen på halskläden och »bokkläden», de senare lindade kring psalmboken vid kyrkbesök.

Rum 86. VÄVNAD, SÖMNAD.

Prov på olika slags vävnader och sömnader i fönstermontern. I utdragskärmerna den egentliga huvudsamlingen. *Bandvävnadstekniken*, vägg I. Utom de sid. 11 nämnda *vävda banden* och *brickbanden* förekomma även *flätband*, vilka såsom namnet anger äro flätade och sålunda i motsats till de föregående bandtyperna sakna inslag.

Rosengång, vägg I, företer små enkla bård- eller ruttmönster och väves i 2-, 3- eller 4-skaft. Rättsidan blir antingen ripsliknande med fasta trådar eller ligga trådarna mera löst, i vilket fall ett särskilt botteninslag kan tillkomma. Mönsterrutorna bli mycket små och fortlöpa i rosiga ränder och bårder.

Halvkrabba, vägg I, intar en mellanställning mellan krabbasnåret och dukagången. Mönsterinslaget tar formen av kvadrater, som i omväxling med bottenväven bilda små schackrutor, vilka med hörnen gränsa till varandra.

Krabbasnår, vägg II, skiljer sig, liksom halvkrabban och närmast följande vävnadsslag, ifrån de föregående genom att vävnaden har särskilt mönsterinslag, som ligger i kraftigt förhöjda ytor över botteninslaget, s. k. broschering. Mönsterskälet upplockas på nytt för var rutrad, varpå mönster-garnet »snärjes» eller trädes in mellan bottenrädarna, som skyttlas in. Då färgen ofta brytes, företer avigsidan så gott som intet mönsterinslag. — Krabbasnår räknas jämte röllakan med rätta till våra förnämligaste konstvävnader.

Skälblad eller opphämta, v ä g g II. Mönstergarnet ligger som hos föregående vävnader fritt över bottenväven. Det kan vara inslaget över vävens hela bredd (skottat skälblad) eller inträtt bitvis, då färgombyten skola ske (trätt skälblad). Det mesta mönstergarnet bör ligga på rätsidan, men mönstret framträder, i motsats till vad fallet är hos krabbasnåret, fullt tydligt även på avigsidan. Skälet erhöles medelst en spetsig trästikka, 2 breda s. k. skälblad — härav namnet — och stundom käppar att bibehålla skälen med.

Dukagång, v ä g g II. Mönstertrådarna gå här alltid över samma varptrådar och under vissa andra, varigenom mönsterpartierna bli randiga i varprikningen, dock så att garnet huvudsakligen ligger på rätsidan.

Munkabälte, v ä g g II, är närmast besläktat med skälbladet, men mönsterskälet fås genom solvning på två särskilda skaft. Den mest iögonfallande skillnaden är, att mönstret är bildat av stjärnfigurer sammansatta av flera kvadratiske rutor, av samma färg över vävens hela bredd om inslaget är skottat, eller av olika färg då det är inplockat.

Dräll, v ä g g III, är den gemensamma benämningen på enklare vävnader i linne och halvlinne för handdukar, dräktdelar o. s. v. med bindning i kypert eller atlas. Hit höra gåsögons-, korn-, fattigmansdräll m. fl. arter. Bl. a. i Östergötland vävdes täcken i bomull och ylle i drällteknik.

Damast, v ä g g III, visar rikare ornamentik och vävdes, i allmänhet av yrkesmän, i atlasbindning.

Vid sidorna om fönstermontern *plattsömsbroderier* samt *kedjesöm* och *stjälksöm*.

Plattsömmen hör till våra allra vanligaste sömnadsslag. Den uppträder dels såsom *rätlinig* plattsöm, vilken följer vävnadens trådar och därigenom erhåller en mera geometrisk stilisering, dels såsom *fri* plattsöm. Den sistnämnda är särskilt vanlig på ylle till stolsdynor m. m.; på linne har den erhållit karakteristiska utformningar i Hälsingland (»Delsbo-söm») samt i Blekinge.

Kedjesömmen har erhållit en rik användning som prydnad å dräkter, livstycken, bindmössor, handskar o. s. v.

Stjälksömmen, besläktad med den ovannämnda snärjväven, har i vår folkliga slöjd huvudsakligast kommit till användning å kläden och kuddar.

RUM 87. ÖVRIGA TEXTILA KONSTARTER.

Bland linnebroderierna intar vid sidan om plattsömmen *hålsömmen* den främsta platsen. Trådarna kunna vara utdragna i ena eller båda riktningarna. Till vanlig hålsöm ansluta sig dessutom den *trädde hålsömmen*, *näversömmen*, som sys på uppspänd näver, *utskårsömmen* och den *runda hålsömmen*, ofta kallad engelskt broderi.

Andra sätt att erhålla en genombruten botten voro knytning som nät, sprängning och flätning.

Nätknytning var känd hos oss redan under tidig stenålder. En nätbotten kunde även, såsom vid hålsömmen, erhållas genom att i varpens och inslagets riktning *utdraga vissa trådar*. På båda de så erhållna nätbottarna kunde figurmönster anbringas genom inträtt garn, vitt eller mångfärgat.

Sprängning tillgick så att ett antal trådar fästes mellan två käppar, varefter ett skäl upptogs med en pinne invid vardera käppen; med nya pinnar upptogs därpå nya skäl, varefter de första pinnarna oupphörligt utdrogos. På detta sätt fortsatte man, tills ett helt nätverk åstadkommits. — Ett sprängat kläde kunde även erhållas genom att ett antal *inslagstrådar utdrogos* ur ett färdigt stycke väv, varefter trådarna vanligen syddes samman. Förfaringssättet är besläktat med hålsömmen; ur samma arbetssätt har även den s. k. reticellaspetsen utvecklats.

Flätning användes för de kvarstående »äfsingarna» i den nerklippta väven. Dessa flätades i olika mönster såsom »sällaflett», »gavlaflett» o. s. v. Ur flätningen är knypplingen utvecklad. — Prov på nu beskrivna tekniker äro utställda i utdragsskärmarna till höger om ingången, liksom å v ä g g III.

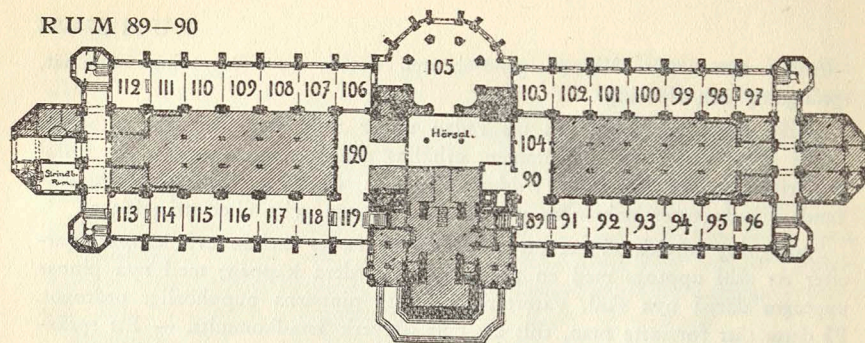
Knypplingen synes hava utbildat sig i Italien vid 1500-talets början. Vid århundradets mitt är den känd i Flandern och Sachsen, och under 1600-talets början når den Danmark. Hos oss erhöles den sitt förnämsta säte i Vadstena från och med 1700-talet. Vid sidan om Vadstenaknyppling existerar hos oss en folklig knypplingskonst i Skåne, Hälsingland och Dalarna.

Den ur reticellaspetsen under orientalisk påverkan vidare utbildade *sydda spetsen* har aldrig blivit en svensk slöjd. — Prov på *spetsar, knypplade* eller *sömmade*, finnas utställda i utdragsskivorna å v ä g g IV. Å mittmontern *Vadstenaknypplingar*, å v ä g g II och v ä g g IV till vänster om utgången *svenska allmogeknypplingar*.

I senare tid hava spetsar *stickats* eller *virrats*. Från slutet av 1700-talet var *trädnig på tyllbotten* en vanlig ersättning för spetsar. — Prov på sådana arbeten i fönstermontern. Här även utställda *redskap* för dessa arbeten liksom för *knyppling, sömnad* och *stickning*. — Stickningen, huvudsakligast inskränkt till ullgarnet, är uråldrig. I Halland och Nordsverige samt på Gotland hade stickindustrien utvecklat sig till en konstslöjd i rika mönster, vanligen svart på vitt eller röd botten.

Rum 88. (Galleriet utanför rum 83—86.) Jfr sid. 60.

Huvudsakligast leksaker, bestående av *dockskåp, dockhus* och *dockor*, kronologiskt ordnade. Mitt i gången *segelbåtar* och *tennsoldater*.

Plan av Bottenvåningen.

SVENSKA ALLMOGEAVDELNINGEN. FORTS. NORRLAND.

Rum 91—96.

Med denna avdelning ha vi nått till det stora, ungefär två tredjedelar av vårt lands ytvidd omfattande område, som kallas Norrland. Att allmogeinventariet på olika trakter inom dessa väldiga vidder skall förete en mängd skiljaktigheter är klart, men i det stora hela är sammanhanget dock överraskande stort. Orsaken härtill ligger uppenbarligen däri, att den mest betydande bygden var belägen vid kusten eller utefter de stora älvarna och sjöområdena inne i landet, vilka skapade förbindelser med kusttrakterna.

Kring Ljusnans mellersta lopp, i nedre Härjedalen och inåt Jämtland har man stark känning av Siljanskulturen i Dalarna. Upp emot Kölen blir norskt inflytande alltmer märkbart. I kustområdena norr om Kvarken börja influenser från kulturen öster om Bottenhavet visa sig.

Vad som framför allt kännetecknar Norrlandskulturen är dess konstnärliga rikedom, en spänstighet i formen, en schwung i den konstnärliga behandlingen och en älskvärd flärdfull yppighet, som den sydsvenska burgna tillvaron aldrig uppnått. Den arkaistiska monumentalitet åter, som mött oss i Dalarna, återfinnes egentligen först i Ångermanland.

Rum 89 o. 90. BYGGNADSHISTORISK AVDELNING

Mitt på golvet dels en modell av ett *eldhus* med motstående *mjölkbod* — prototypen till den ledande svenska hustypen, parstugan — efter förebild från en fäbod i Älvdalens sn i Dalarna, dels en modell av Ljusne gamla masugn i södra Hälsingland. Utefter väggarna en hel rad modeller av eldstadsanordningar i svenska bondehem samt av bastu-ugnar. Märk vidare en serie

stockar belysande byggnadsknutar, framförallt i Dalarna, hörnstocker från Gotland, logtrappor från olika landskap etc. Vidare ett antal modeller av jordbruksredskap.

Rum 91. GÄSTRIKLAND.

De målade *bonaderna* markera närheten till Dalarna. De tillhöra emellertid till övervägande del en mera herrskapsaktig typ, som vi, utom här, träffa i norra Uppland. Här finna vi också museets *äldsta bonad*, v ä g g II, daterad 1639.

Bland möblerna märka vi *kubbstolen* och den medeltidsartade *karmstolen*, v ä g g II, samt det av en enkel skiva utan ben bestående målade *gäststugubordet* från 1590. Det sistnämnda härrör från Delsbo sn i Hälsingland. Å *skåp* och *kistor* erhålla vi den första känningen av Norrlands rikedom i färg och form. *Sellerokarna* förete släktskaper å ena sidan med Siljanssocknarna, å den andra med Roslagen. Den av knäböjda sprötar hopsatta *förningskorgen*, som vi någon gång stött på i sydligare delar av landet, blir numera en vanlig företeelse.

I montern, v ä g g IV, märka vi den rika samlingen av *messmörsformar*. Dessa äro fästmanspresenter, vilka användes som stämplor för messmörskakor, vilka av flickorna sedan bakades och lämnades i gengåva åt stämpelns tillverkare. Samma uppgift, som friaregåvor, hava de *snidade skedarna*.

Rum 92. HÄLSINGLAND

Bonaderna äro av två typer, dels hälsingska, vilka tillhöra det bästa i svenskt allmogemåleri, v ä g g II, dels utförda av kringvandrande dalkarlar, huvudsakligast från Rättvik, v ä g g IV. — Förutom *kubb-* och *karmstolar* märka vi bland möblerna *vägghyllorna*, s. k. tavletter, samt den målade *kistan*, med sneda väggar, daterad 1869, en form, som ofta uppträder i dessa trakter, och som väcker till liv minnet av de här förekommande bodarna med sina inåt sluttande väggar.

Å v ä g g I och II textilverktyg; *skäkträna*, *linrockarna*, *bandvävskedarna* och *rockstickorna* beaktansvärda genom sin karakteristiska målning. Bland *mangelbräderna* möta vi nu för första gången ett par norska typer.

V ä g g III, längst till vänster *runstavar* och längst till höger *karvstockar* för *tobak* och ett *fodral av bleck* för *kritpipor*.

Lergodset, v ä g g IV, förete flera av museets äldsta och präktigaste produkter, däribland den *grönglaserade skålen* daterad 1680, av en typ, som har sitt egentliga hemland i Donauländerna, men som synes hava härifrån över Danzig spritt sig till östra Sverige. Märk även de med Dalarna besläktade *kåsona* samt *knivtyg* i olika former. De sistnämnda medfördes ännu vid 1800-talets mitt av gästerna själva till kalaset.

Selkrokarna, å mittmontern, förete ett stort antal nya former; karaktistiska bli nu för hela Norrland de två motvända djuren uppe på bågkrönet.

Bland dräkterna märkes den så gott som helt och hållet av skinn tillverkade *kvinnodräkten från Bjuråker*, liksom den ålderdomliga mössan till den kvinnliga *Järvsödräkten*. Å monterväggen en av museets äldsta *gördlar* med metallbeslag från omkr. 1600.

Rum 93. JÄMTLAND.

De norska importsakerna bli nu talrikare och kunna konstateras i selbågar, lergods, snidade äskor m. m. Om en kulturell frändskap med nordligare delar av Norge vittnar träornamentiken med *ristade ornament* i en färgad yta.

Bland möblerna möter oss åter den enkla *bordsskivan* utan ben, daterad 1653. De självvuxna *krakstolarna*, vägg IV, beteckna ålderdomliga kulturskikt. *Golvuret* och *vägghyllorna* visa däremot ett särdeles starkt rokokoinslag, en sak, som vi senare återfinna i Ångermanland, och som i Jämtland och Härjedalen delvis sammanhänger med den engelskfärgade norska bondrokoko.

Vägg II. *Selkrokar* dels av *hälsingska* och *norska* typer, dels karaktistiskt *jämtländska* med två motliggande lejon, erinrande om de svenska rikshejonen i barockens altarkrön.

Å fönsterväggen märka vi främst den stora *stampen* för bark till nödbröd, en typ av mycket värnadsvärda anor; bredvid denna till höger de för Jämtland och Ångermanland typiska *skedkaren* och till vänster det väldiga helvuxna *degråget*.

I glasmontern *barkbröd* och *brödstämplor* samt en samling dryckeskärl i fågelform, s. k. *ölgäss*. Ovanpå montern en grupp *dryckeskannor*, gulfärgade med ornament i svart och rött. Typen har en vidsträckt spridning i norra Skandinavien och har sannolikt tillverkats i Ströms vattudal. — Till vänster om montern *smörformor* av för Nordsverige egenartade typer. Vidare *textilverktyg*, varibland vi märka det annars för finnarna typiska *häréträet*.

Rum 94. HÄRJEDALEN.

I dräktmontern äro inrymda två *jämtska dräkter*, en *ungmorsdräkt* och en *kyrkedräkt för gift kvinna*, bägge från *Offerdal*. Inom den *härjedalska* dräktsamlingen förete *skorna* — av *trä*, *näver* eller *utåtvänt skinn* — iögonfallande former.

Å *textilverktygen*, vägg III, intar den förut nämnda ristornamentiken å rödfärgat trä en bemärkt plats. Samma ornamentik träffas även på *äskorna*,

vägg II. Någon gång äro ornamenten ännu geometriska, men även rokokons rankverk har haft en god marknad. — Vidare märkes här ett antal *gratulationer*, däribland några utförda av den under 1800-tales förra hälft verkssamme bygdemålaren *Olof Elf*.

Lergodset, vägg I, intager i det härjedalska allmogehemmet en bemärkt plats. De gula faten med den kraftiga konturteckningen och den bjärta dekoren äro importgods från *Lund'ska kerumakeriet i Trondhjem*. — *Dryckeskärnen* i trä förete talrika likheter med Dalarna. De *snidade skedarna* äro friare- och bröllopskedar, varom deras naturalistiska bildframställningar stundom bära vittnesbörd. — Invid ingången det laggade kärlet med sitt i tidig medeltidsstil snidade lock.

Bland *selkrokarna*, å mittmontern, möta vi jämte hälsingska och norska former även de i Dalarna och övre Värmland förekommande typerna med bundna kläppar.

Rum 95. ÅNGERMANLAND.

Ångermanlands släktskap med Jämtland har förut påpekats i samband med de snidade skedkaren och den jämtska rokokon. Den framhäves ytterligare av selbågsformerna. Andra föremål åter såsom några av *skåpen*, den *snidade morteln*, å montern vägg IV, och de snidade, för Ångermanland typiska *askarna*, till vänster i samma monter, förete mycket ålderdomliga drag och återkalla i minnet något av Dalarnas monumentalitet.

Vägg II. *Ölgäss* samt *dryckeskannor*, varav flera av den ovan nämnda typen från Ström i Jämtland. Å mittmontern den rika samlingen av *selkrokar*, *körtyg* och *textilverktyg*, varibland särskilt *linrockarna* förete stor formrikedom.

Vägg V. *Skedkar* av jämtska typer, *nyckelharpa*, den nordligaste hos oss kända förekomsten av detta musikinstrument.

Rum 96. VÄSTERBOTTEN, NORRBOTTEN.

Här mötes ögat först av de i rika färger *målade kistorna*. Ännu är mångfärgad dekor på *ljusblå botten*, såsom i Ångermanland, vanlig. Längre norrut blir den *röda färgen* — modfärg under övergången mellan medeltiden och renässansen och typisk för Ryssland — vanligare, såsom å *sängen* vid vägg III eller å *rankstolarna* (jämför nedan) å fönsterväggen.

Fönsterväggen. Den pokalformiga *grynstampen* av trä, *bärmesar* och *bärkerokar* äro alla typer av hög ålder; de senare återfinnas, förutom i ålderdomliga trakter av Skandinavien, i de schweiziska och österrikiska alperna. — *Rankstolarna* spändes mellan skaklarna samt över hästens rygg såsom en förstora, för båda sidorna på hästen gemensam selpinne. De tillhöra de osteuropeiska selygsformerna.

Vägg IV. Den i två våningar uppförda *lucksängen*; närmast utgången *textilverktyg*, varibland de för denna landsdel karakteristiska *rockbladen* av svarvade spiror.

I tvårgången: *skåp* av nordsvenska former.

LAPSKA AVDELNINGEN.

Rum 97—98.

Specialvägledning: Lappska afdelningen af N. E. Hammarstedt. 1911. Pris 25 öre.

Lapparna, eller som de av våra förfäder kallades, finnarna, en benämning, som ännu användes i Norge, kalla sig på sitt eget språk *sameh*, *samek* (plur.). De hänföres till de mongoliska folken, men sakna mongolernas sneda ögon. Deras släktskap med andra polarfolk eller med sydligare, nu försvunna folkstammar är outredd. Språket är besläktat med finskan, men enligt den allmänna uppfattningen skulle de fordom hava talat ett helt annat, för oss okänt språk, vilket för ett par tusen år sedan utbytts mot det nuvarande.

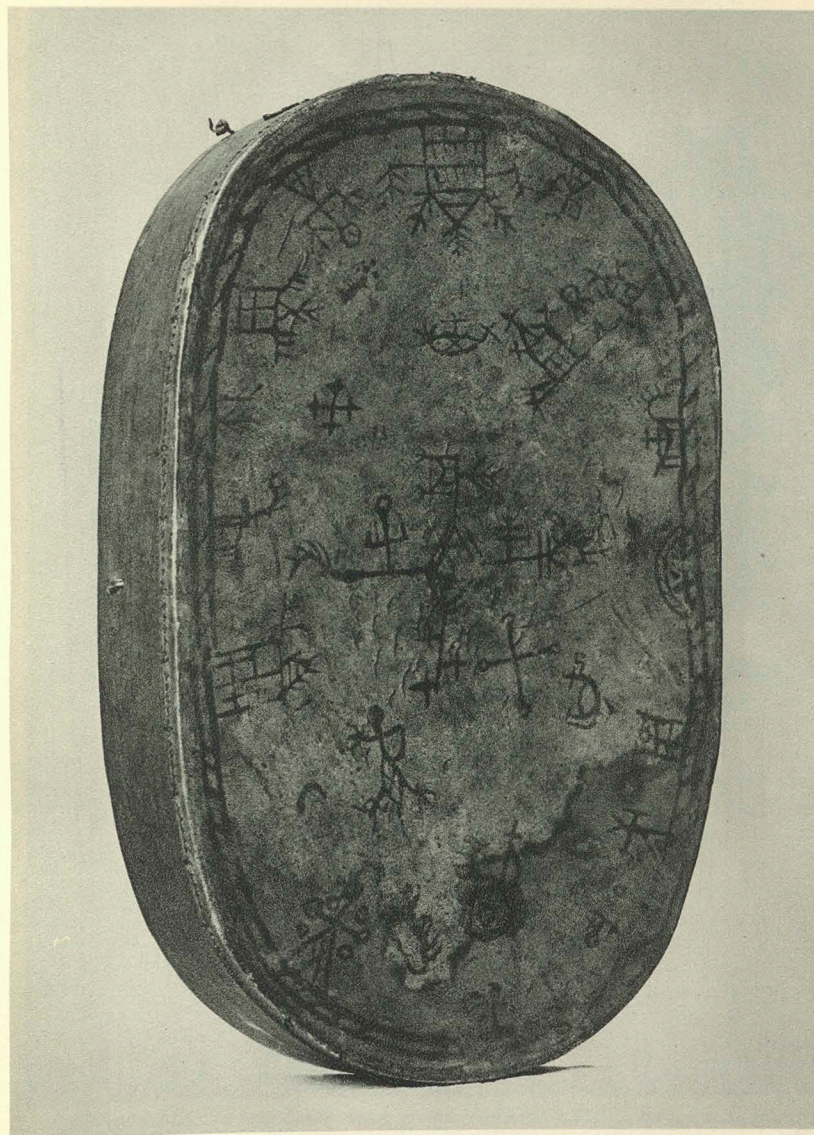
Lapparna hava i äldre tider haft en vidare utbredning mot sydost än nu. Ännu på 1300-talet bodde de vid Onegasjön, och omkr. 1650 försvunno de från norra Savolaks. I Sverige flytta de i stället allt längre mot söder. Vid vår tideräknings början bebodde de vårt lands nordligaste delar, på 1500-talet kommo de till Jämtland, vid 1600-talets mitt till Härjedalen, och 1881 nådde de Idre i Dalarna. — För närvarande träffa vi lappar i Ryssland (på Kolahalvön) i norra Finland, i Sverige, som nämnt, ner till Idre och i Norge huvudsakligast i Tromsö amt och Finnmarken, men även sydligare, i enstaka fall ända ned till Valders och Hardangervidden.

Lapparnas hedniska religion var besläktad med den nordasiatiska sjamanismen, och den för denna utmärkande spåtrumman spelade en framstående roll. Man trodde på övernaturliga väsen och offrade vid heliga stenar eller klippor.

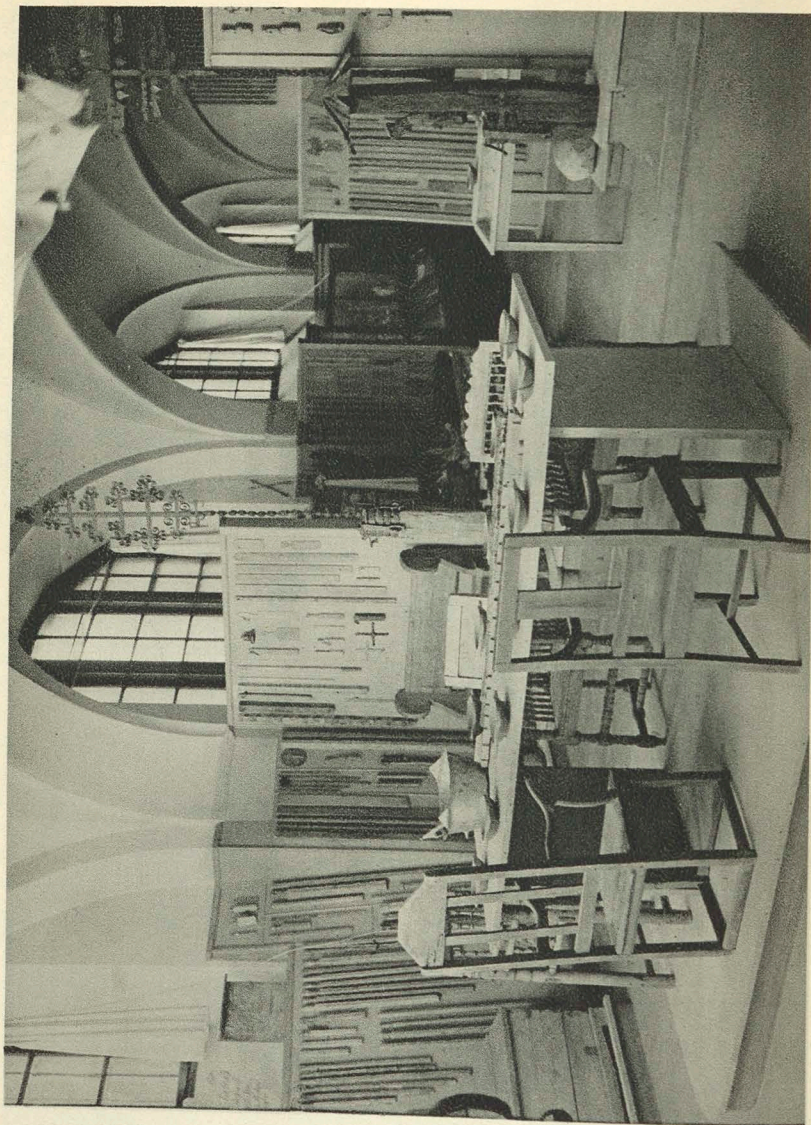
För oss äga lapparna största intresset genom de många lån, de redan i avlägsna tider upptagit från de germanska grannfolken, och som de i mycket ursprungliga former bevarat. — Rörande bostäderna se Skansens vägledning.

Rum 97.

Vid fönsterväggen den åkande *Lule-lappen*. Kring hornroten på renen ligger *grimmman*, vid vilken *körtömmen* är fäst, kring halsen *bjällerremmen* och bakom den mot djurets bringa den i detta fall av renskinn förfärdigade *bogremmen*, vid vilken den under renens buk gående *dragremmen* är fästad. Mitt över kroppen ligger en *gjord*, på ryggen förbunden med *bogremmen*, under buken fasthållande *dragremmen*.

Lapsk »spåtrumma». (Rum 98.)

Samfundsvärdelningen. (Rum 111 och 112.)

RUM 97—98

V ä g g I, till vänster *marväskor*, till höger *tobakspungar*, i mitten *kvinn- och mansbälten*. Dessutom *knivar* och *knivskaft* med ornamentprov från olika lappmarker.

V ä g g II. *Spjut* med *spjutspetsbolkar*, *vandringsstavar*, försedda med en skovel för att söka renmossa under snön. I *montern* *karostickor* för renantalet, *textilverktyg* samt redskap för tillverkning av den för broderierna oumbärliga *tenntråden*. Längst till höger *amuletter* av *björntänder* och av *renben* med naturligt vidvuxna senor, de senare burna kring handlederna mot ledvärk samt en *kalender* av renhorn, besläktad med våra runkalendrar. — Här ovanför *renseldon* med en representativ samling *tennbroderier*.

V ä g g IV, *mjöllestävor* och diverse *matlagningsredskap*. V ä g g V, *stockar* till *armborst*.

Under *montern*, v ä g g I, ett antal *seitar*, stenar, som uppställdes på vissa heliga platser, och till vilka man offrade, samt en *avgud* av trä med tillhörande offerklyka, funnen i Åsele lappmark. V ä g g II, delar av *lapsk båt*, sydd medelst granrötter.

Rum 98.

V ä g g II, *klövjesadlar* samt i *montern* *bandvävskedar* och *väskebyglar* av ben; därunder *näverrenslar*. — V ä g g III, *lappsläddar*, s. k. akjor, diverse *textilverktyg*. — V ä g g IV, *husgeråd*, varibland goda prov på lapska *korgarbeten*. — V ä g g V, *vaggor* från skilda lappmarker; packlådor för ren, vilka hängdes en på vardera sidan av lastdjuren.

Utefter *fönsterväggen* *dräkter*. Lappdräkten är i huvudsak lika för män och kvinnor och består av skor, byxor, kolt, underkolt, bälte och mössa; den företer i olika lappmarker större eller mindre avvikelser. — Å *montergolvet* *skobö*, som användes i stället för strumpor, samt *spåtrummor* med *trummhammare*. Den senare användes så, att man på trumman lade en ring ell. dyl., varefter man hamrade på skinnet med hammaren. Efter de rörelser, ringen gjorde mellan de på skinnet tecknade figurerna, avlästes svaren.

I *mittmontern* *dräktdelar* och *smycken*, varibland *nålhusen* och *söljorna* av ben liksom de utställda *skedarna* lämna tillfällen till jämförelser mellan olika lappmarkers ornamentik.

JAKT OCH FISKE.

Rum 99—100.

Specialvägledning: *Jaktafdelningen* af N. Keyland. 1911. Pris 25 öre.

Den viktigaste näringsform, våra äldsta förfäder kände, var jakten, vare sig den drevs på det större lantvillebrädet eller på fisken i sjöar och floder. Jakten

har utbildats ur två grundmetoder, den ena med giller, den andra med vapen — klubba, pil och spjut. För lantjakten erhöll den senare metoden en allt rikare utbildning ända till den nuvarande med hagel och kula. För fisket blev den förra metoden den mest betydelsefulla. Här har spjutet och ljustret avlagts, under det att nät och mjärdar ytterst återgå på gillringsprincipen.

Rum 99. JAKT.

Gillernanordningarna hade till uppgift dels att levande infånga villebrådet, dels att döda detsamma. Mest känt är gillret numera i form av *varg-* och *räv-saxar*, vägg II—IV, liksom genom den allmänt förekommande råttfällan. Gillernanordningar av det förstnämnda slaget äro utställda vid vägg I, dels i modeller, dels i original. Till det senare slaget höra de vid fönsterväggen utställda »*flakarna*», vilka samtidigt äro inrättade med självskjutande vapen i form av gillrade bössor ell. dyl. Andra hithörande gillernanordningar i modeller å mittmontern. — Till samma kategori höra även de till höger om ingången utställda *snarorna* samt de, vägg IV, utställda jaktnäten.

Av jaktvapen äro *spjut* och *pil* uråldriga. De förra återfinnas i olika typer å vägg II och III. *Skjutvapnen* äro utställda å fönsterväggen. Handbågen har sannolikt redan under medeltiden ersatts av *armborstet*, till höger om utgången. Detta har numera vikit för bössan. — Till vänster om utgången liksom uppe kring väggarna föremål, som använts *vid skallgång*.

Rum 100. FISKE.

Som det äldsta fiskevapnet kunna vi anse spjutet. För större havsdjur har det i form av *harpun*, till höger om ingången, hållit sig till vår tid. För mindre fiskar sattes flera spjut samman och bildade *ljustret*, å fönsterväggen. Till fiskvapen kunna på visst sätt även räknas *metkroken*, vägg IV. Märk även de olika formerna av *metmaskehoar*.

Gillringsmetoden blev dock för fisket på helt annat sätt grundläggande än för jakten. Mycket primitiva fångstredskap äro de vid fönsterväggen uppställda *mjärdarna*. Ur dem ha våra dagars *ryssjor*, vägg III, utvecklats.

Men även nätet är uråldrigt, såsom framgår av fynd från Nordens äldsta stenålder. *Redskap för nätknytning* äro utställda vid vägg IV. — Å vägg II och III *nättypen*.

De äldsta *fiskebåtarna* voro av en hel urholkad stock, stundom för balansens skull försedd med »utliggare», såsom å den vid vägg II utställda. Modeller av senare tiders båtar äro utställda vid vägg IV.

ELDENS EKONOMISKA ANVÄNDNING.

Rum 101—104.

Specialvägledning: Afdelningen för eldens ekonomiska användning af Sune Ambrosiani. 1911. Pris 25 öre

De gamla trodde, att elden av oförvägna människor rövats från gudarna. Elden var helig, och en gång tänd på härden i huset fick den aldrig slocka. Säkert är också, att kännedomen om elden på en gång lyft människan med ett jättesteg framåt från naturtillståndet emot civilisationen. I ett kallt klimat med korta dagar och långa nätter blev elden framför allt oumbärlig, då den värmer och lyser. Och det vill synas, som om bostaden ursprungligen mindre avsett att skydda människan mot vind och väder än att bilda skyddet över den en gång tända härden, som snart också fick en enorm betydelse för födelsens tillagande.

Rum 101.

Vägg I. *Eldgörningsredskap*. Äldsta sättet att erhålla eld var genom gnidning av två trästycken mot varandra. Överst å väggen en *båge för drillning* av en pinne till eldgörning. — Senare användes *eldstål*, *flinta* och *fnöske*. För att lättare få stickorna att tända på det glödande fnösket, blöttes de i svavel. Härur utvecklades till sist *säkerhetständstickan*. I montern även *ljussaxar* från 1500-talets slut och fram till vår tid.

Belysningen, vägg II, erhöles ännu för en mansålder sedan mest från den öppna spisen. Även användes torrvedsstickor, som fastsattes i väggen eller i särskilda ställningar. Ljus av talg stöptes till de stora högtiderna. Även förekommo ljus av kåda eller beck. I västra Sverige voro lampor, som matades med tran eller rovolja vanliga, beroende på att stugan här uppvärmdes med järnugn, som eldades från köket.

Vägg III, *hållare för lysstickor*, *ljuskronor* av järn. — Å mittmontern *ljusstakar* av olika, för allmogen karakteristiska typer. — Vägg IV, *ljusarmar*, såväl enklare av järn, som mera praktfulla av mässing, delvis härstammande från kyrkor. — Å pallen nedanför liksom vid fönsterväggen *järnugnar*.

Denna ugnstyp härstammar sannolikt från Rhentrakten. Till oss synes den hava kommit redan vid 1500-talets mitt. — Dessa ugnar äro dels tillverkade vid svenska järnbruk, såsom *Obs* och *Huseby* i Småland eller *Ljusnedal* i Härjedalen, dels importerade från *Tyskland* och *Norge*. Särskilt i sistnämnda land

har järnugnstillverkningen varit betydande, och museet äger ugnar bl. a. från *Fossum, Bärum* och *Hassels* järnbruk därstädes.

Rum 102.

Under fönstret *kamin* med Lillieska och Stenbockska vapnen, stod förut i gamla operahuset. I spisen tre *järnplattor*, den ena från Ulvsunda slott med Lennart Torstenssons och Beata De la Gardies vapen. — Å mitt monter *ljusstakar* från de högre samhällsklasserna, de närmast fönstret från 1500-talet. — V ä g g III, primitiva *lampor av järn eller lergods* för tran, huvudsakligen från västra Sverige. — Runt väggarna *ljuskronor, sängvärmare, fyrfat* m. m.

Slutligen möta vi här, v ä g g II och IV, *kakelugnen*. För att öka utstrålningssytan insattes i väggen på en vanlig ugn runda kärl av bränd lera. Uppfinningen synes ha gjorts i Alptrakterna. När kärlden så småningom placerades tätare i ugnsväggen, gjordes deras mynning fyrsidig. Med renässansens smak för dekoration fylldes kärlmynningen med en ofta reliefpydd platta av lergods. Sålunda erhöles slutligen det nuvarande kaklet. De äldsta kaklen hos oss äro från 1200-talet. Hela ugnar hava bevarats blott från de två sistförflutna århundradena. En sådan är den *gröna ugnen*, v ä g g II, från omkr. 1700.

Under 1700-talet erhöil kakelindustrin ett betydande uppsving, framför allt genom fajansfabrikernas anläggning. De tidigaste *Rörstrandskaklen* äro från 1727. Rörstrands- och Mariebergsprodukterna imiterades sedan över allt i landet, såväl i *fajans* som i vanligt *lergods*. Prov på sistnämnda typ är *ugnen från 1748*, v ä g g IV, med brokiga figurer i allmogedrakter.

Rum 103 och 104.

Mittmontern. *Kakeltyper, dels jordfynd*, de äldsta från medeltidens slut, dels sims- och bladkakel i fajans. De två stora kakelugnarna, v ä g g III, äro sannolikt *Hamburgerarbete*. Övriga kakelugnar härstamma till övervägande del från *gamla Stockholmshus*. De flesta här utställda järnugnarna äro *norska*.

FORNTRO OCH FORNSED.

Rum 109—110.

Specialpublikation: Svensk forntro och folksed i bild och ord av N. E. Hammarstedt. 1920. Pris kr. 2: 50.

I anslutning till de samlingar, som förklara äldre tiders samfundsväsen (rum 111—112), äro i dessa rum föremål belysande vårt folks forntro och

rituella fornsed utställda. Från sociologisk synpunkt sett är religion näppeligen annat än en av samhället — detta må härvid fattas i trängre eller vidare mått — erkänd eller godtagen trosbekännelse och trossed. De företeelser, som nutiden ofta nog betecknar såsom vidskepelse, övertro, skrock o. s. v., äro i själva verket de sista fortlevande lämningarna av trosföreställningar, vilka en gång varit allmänt gällande och antagna. Särskilt talande vittnesbörd om vårt folks forna livsuppfattning och tro bli därför sådana föremål, som varit förbundna med dessa från släktled till släktled nedärvda trosyttringar, om ock dessa under tidernas lopp urartat till fullkomligt väsenstomma sedvänjor.

Rum 109.

I fönsterväggens skåp *hängkronor* av halm, säv och björkticka, olika typer från nordligare och sydligare Sverige ävensom från Norge. De anbragtes i stugtaket, vanligen över matbordet till julen eller över brudens plats vid bröllop. En av dem, med hängen skurna av björkticka, förskriver sig från Västergötland och bär årtalet 1695, genomskuret i ett av hängena. Särdeles märklig är denna typs påfallande likhet med västgotiska votivkronor av guld från 600-talet. Den största, rombiska kronan (mitt i skåpet) är ämnad för majstång och är kommen från Åland. På golvet *julljusstakar*. Märk fågelfiguren i toppen av några bland dem.

V ä g g II. Av naturen bildade ringar och öglor av träd, *vårdbundna träd*, använda för bot av människor och djur. Antingen genomträdde det sjuka barnet, eller genomgöts något ämne, som därefter gavs den sjuke. Detta bruk går uppenbarligen tillbaka på genomträdning eller genomkrypning av likartade öppningar å på rot stående träd för bot av sjukdomar och åkommor, en sed, som haft särdeles vidsträckt spridning långt utom vårt land. På pallen s. k. *älvkvarnar*, offerstenar, i vilkas fördjupningar man offerat knappålar, mynt o. dyl. samtidigt med att man smort dem med osaltat fett eller smör, såsom en gärd åt älvorna, med vilket ord man tydligen avsett de dödas själar. Älvkvarnskulden har i mannaminne fortlevt endast i våra mellersta landskap, men synes visa hän mot brons- och stenålderstid och har i så fall varit allmän ej blott i vårt land utan ock i många andra länder. Till höger tre *klotformiga kultstenar*, två från järnåldersgravhögar i Södermanland, en — den minsta — från Norge. Om denna sten förmäler år 1785 en författare, att den, i likhet med en motsvarande, varje torsdagsafton smordes med smör framför stugans härd, varefter den avtorkades och sattes i högsätet. Detta skedde till välsignelse för huset.

V ä g g III. Å mittfältet två s. k. *julruskor* eller *julstänger*. Sådana restes till julen ute vid gården, ofta och såsom det vill synas ursprungligen på gödselstacken. Den ena förskriver sig från norra Dalarna, den andra från västra Uppland. Invid dem *julstjärnor*, d. v. s. stjärn- eller cirkelformiga

papperslyktor, som burits av Staffansångare eller julsångare vid deras uppträdande under julen, särskilt annandagen («Staffansdagen») och trettondagen («Heliga tre konungars dag»). På pallen *stomme* till en »julstjärna».

V ä g g IV. I skåpet vid denna vägg bl. a. *träfåglar*, som hängt i stugtaket, särskilt till julen och därför ofta bära benämningen julduvor. Kännetecknande för dessa fågelbilder är emellertid kammen på huvudet, vilken å ett par är bjärt rödmålad och häntyder på en helt annan fågelart, sannolikt hackspett, på grekiska *pelekan*.

I montern mitt på golvet varjehanda troll- och skyddsmedel, såsom *åskeviggjar*, d. v. s. stenredskap från stenåldern, *ältstenar* av sländrissliknande utseende, använda för barnsjukdomen »ältan», *spiritusar*, kräldjursformiga »tjänsteandar» inneslutna i små rundsvarvade trädosor m. m., *dockor* (offer) från älvkvarnar, *elddrill* använd för frambringande av rituell eld, s. k. vrideld, »*trolltyg*», som tillhört den beryktade trollkvinnan »kapten Elin» i början av 1700-talet.

Rum 110

I fönsterväggens skåp varjehanda med julfirandet förbundna *halmfigurer* och andra föremål av halm: »julbockar», »jultuppar», »juldockor» o. s. v. Märk särskilt i högra sidoskåpet *lyktnekarna*, avslutningskärvarna, d. v. s. de sist för året skördade kärvarna, från Värmland, vilka erhöles en särskilt prydlig utstyrelse och förvarades på en hedersplats i stugan till julen. I samma skåp även tre *julbockshuvuden* använda för maskering till julbock. I skåpet till vänster en större figur av halm, ägnad att åskådliggöra utseendet av en å Björkö i Mälaren förr uppträdande maskerad julskepnad kallad »halmstaffan».

V ä g g II. Å väggen *brödstämplor*, använda av stadsbagare för framställande av julkakor. Dessa kakformar äro i regeln alster av utländskt (ofta Nürnberg-) arbete och förskriva sig oftast från 1600-talet. I monterlådan därunder varjehanda *högtidsbröd*, som förekommit såväl vid års- som familje- (spec. bröllops-) högtider.

V ä g g III. *Bröllopsstänger* från Roslagen. Likartade stänger hava i skilda delar av vårt land, liksom i förbigående sagt på många andra håll, rests vid bröllopsgården. I en äldre och ursprungligare gestalt utgöras brudstängerna av avbarkade granspiror med en kvarlämnad grenruska i toppen. Påtagligen ha dessa granstänger åter i sin tur trätt i stället för det på ett och annat håll i vårt land förekommande bröllopssträdet. På smalväggen till vänster en vid ringränning i Skåne använd ringhållare, kallad »*preussare*».

V ä g g IV. I vägglådan *brudstrumpeband*. Det var hos stadsbefolkningen och de s. k. högre klasserna sed, att bruden skänkte bröllopsmarskalken ett av sina strumpeband. Denna sed, som hos oss aldrig varit folklig, om den

ock icke alldeles saknar frändskapsföreteelser hos vår allmoge, är tydligen av utländskt ursprung. Vidare ses här en samling av »*käpp och krycka*», en present till bruden i samband med bröllopslysningen. Även detta är otvivelaktigt ursprungligen en stadssed, ehuru den i vissa orter nedträngt till allmogen. Den omtalas redan på 1600-talet.

I montern mitt på golvet varjehanda särskilt med julen förbundna *brödformer*, såsom »julkakor», »julkors», »julkusar» o. s. v. Särskilt märkliga i religionshistoriskt hänseende äro julkakorna, vilka förvarades till vårarbetet för att då fördelas mellan plöjaren, plogens dragare, plogen och åkern själv. Otivelaktigt möter här en urgammal germansk bonderit. Starka skäl tala för, att dessa jul-, så- eller plogkakor, såsom de omväxlande kallas, ursprungligen framställt av den ur den sist skördade kärven, »julkärven», utskakade säden. Genom dem återvände sålunda det förra årets växtkraft till åkern.

SAMFUNDSVÄSEN.

Rum 111—112.

Specialvägledning: Svenskt samfundsväsen under utarbetning av Sigurd Erixon.

Kulturen är en frukt av mänsklig samverkan. Man kan därför i snart sagt varje kulturföreteelse se en yttring av *samfundsliv*. I den inskränkta bemärkelse samfundsväsendet här fattas avser detta ord i första hand det mänskliga samlivets organisation och nedärvda former. I individens liv innebär detta icke endast gemenskap, sammanhållning och gränser, det yttrar sig likaså i en mångfaldig växelverkan mellan individ och grupp, men också i en utåt, ifrån det individuella riktad aktiv samverkan. Det är lagarna, formerna och medlen härför, som främst utgöra sociologiens forskningsfält.

Hos allmogen och i dess av utvecklingen mera oberörda samhällen, såsom byar, bygdelag, fåbodar och fisklägen, hava de ålderdomligaste samfundsvanorna bevarats. Det blir därför hos allmogen, som det etnologiskt sett värdefullaste materialet står att finna. Uppteckningar rörande hithörande förhållanden, seder och föreställningar jämte kartor och arkivalier bevaras i Nordiska Museets arkiv.

Samfundsaavdelningen (rum 111 och 112) omfattar föremål, som varit direkt anknutna till samfundslivets funktioner och därför besitta framförallt ett dokumentariskt värde. Det mesta är hämtat från allmogen, men även städernas borgare och andra samhällsskikt äro representerade i den mån dithörande föremål ägt sammanhang med äldre folktradition. Däremot äro statsorganisationens speciella attribut så gott som utslutna, där de ej avspegla allmogeseder. Av praktiska utrymmesskäl saknas här också städernas skråväsen, dräk-

ter, mynt, mått, mål och vikt, samfärdsel- och meddelelsemedel, varjämte frieri- och bröllopsgåvor endast obetydligt kunnat medtagas.

Rum III.

Byväsen, familj, bjudlag och bröllop. Bröllopet, liksom övriga viktiga tilldragelser i familjelivet, firades som en angelägenhet för byn eller bygdelaget. Alderdomliga riter kvarleva i bröllopet, ej minst vid skåldrickningen. En ståtlig samling av *brud- och bröllopskannor* och *bägare* utställas på bordet framför fönstret samt i skänkmontern vid vägg III. En del kärl användes att offra penningar i vid dessa fester. Längs bordets långsidor stå *brudbänkar* och *brudstolar*. På fönsterväggen belysa en svit dalmålningar, de flesta från Mora, bröllopsfirandets olika stadier samt kyrktagning, barn-dop och begravning. Den samverkan i form av sammanskott av födoämnen eller arbetshjälp, som uppburit samlivet i bygdelag och byar (bjudlag och byteslag) antydes genom *gästbuds- (bröllops-)kavlar*, *förningskorgar*, *grötbyttor* (vari gröten bars till barnsängskvinnor), *murslättor* från Skåne, nyttjade vid »kline-gillen» etc. (vägg III och IV).

Vid vägg I invid fönsterväggen ett *högsäte* från Dalsland, vidare *busbondekäppar*, *bergsmansyxor*, d. v. s. käppxor, samt *kass-stickor*, som äro ett slags ättelängder. Under mittmontern ett par lyftstenar, »*kampstenar*», nyttjade som kraftprov bland ynglingar i en västgötaby. Den, som kunde lyfta den största stenen, ansågs vara giftasvuxen.

Byn är en uråldrig samhällstyp, som ända upp mot vår tid bevarat flera drag av självständighet, men numera genom jordens utskiftning är stadd i upplösning. Delägarskapet i byn var ej bundet vid ett visst område, utan utgjorde en andel i en kollektiv egendom, och därför finnas de mest skiftande former för ägandet och nyttjanderätten inom byarna, varvid en vidlyftig kontroll och samverkan var nödvändig. Det är framförallt i Dalarna, som den gamla räkenskapsföringen på träkavlar kvarlevat och ernått en rent storslagen utsträckning. Utefter vägg I inåt mot rummet utställas *gårdsgårdskavlar*, *sågstickor* och *kevarnstickor*, i och för räkenskapsföring över hägnadsskyldig-hetens fullgörande samt nyttjandet av byns såg och kvarn. Vallandet av kreaturen skulle också ofta i tur skötas av de olika gårdarna. Budkavlar, s. k. *gät-* eller *vallklubbor* sändes omkring för att markera turgången och på en *vallkavle* antecknades den fullgjorda skyldigheten.

På vägg II belyses byns styrelse och dess organisation. Med *bytrummor*, *byborn* eller *bylurar* skedde sammankallningen till stämma i större byar i Svea- och Götaland. Stämman var byns ting. Den av stämman valde ordföranden eller byföreståndaren kallades vanligen *byälderman*. På sidorna utställas *äldermansstavar*, som tjänat som attribut för denne ledare.

I hans händer förvarades byns handlingar och övriga till organisationen knutna föremål, av vilka må framhållas *byskrinen* på pallen nedtill, vari byarkivet förvarades, samt *bystockar*, stundom kallade *skult-störar*, som utgjorde byns huvudbok och utställas längst ut på sidorna av vägg II. Samma funktion hade *knävlingarna* från Skåne i mittmontern på golvet. Där finnas också prov på arkivalier, kartor samt byarnas lag, den s. k. *byordningen*, som ingalunda varit enhetlig över hela landet.

Det vanligaste och ursprungligaste sättet att sammankalla by- eller granne-laget till stämma var dock att sända budkavle runt byn. Sådana *bybudkavlar* utställas på snedmontern vägg III. Upptill visas *budkavlar* av olika slag, utan givet samband med byorganisationen.

Rum II 2.

Fortsättning av samfundsutställningen. Här belyses först byorganisationen i avseende på åtaganden och skyldigheter gentemot socknen, kyrkan, staten samt i samband därmed fattighjälp, skolundervisning och samfärdselns uppehållande.

Vid ingången mellan rum III—II 2 äro två *gravvårdar* av smidesjärn från Värmland uppsatta. Ätminstone den ena anger sig genom de många påsatta namnplåtarna vara en hel bys minnesvård. Gravplatserna voro förr fördelade efter byalag och hemman. På bordet mitt i rummet äro en enda Västgötaby organisationsattribut upplagda. De bestå av *äldermans-* och *gårdsgårdsstavar* och *budkavle* samt den för bystämmogillet avsedda *brännvinskitteln* med sin *slev* och en rad *snibbskålar*.

På vägg I till höger om ingången synas först *gravkavlar* från Älvdalen, upptagande varje bondes prestation ifråga om gravgrävning, vidare *skolstickor*, i avseende till den ambulerande skollärarens underhåll. Därinvid märkes också en *skolklubba*, som skolläraren skulle medföra, när han kom till en ny gård. För att beveka till givmildhet bär den, delvis med dalrunor, inskriften:

Du skal äls(k)a din nästa som dig själf
får du (h)eder och ingen skam (h)i(g)en.

Vidare finnas här utställda *ringklubbor* för klämtningens fullgörande, *båtstickor* från Siljanssocknarna för byggandet och underhållet av kyrkbåt, vidare på fönsterväggen *prästskejtskavel* och *tiondekavlar* för kontroll av prästtionens erläggande. Nedtill stå tvenne *skampallar* för dem som hade att undergå kyrkobot.

På andra sidan ingången av vägg I belyses fattigunderhållet genom *tiggare* eller *fattigklubbor*, som skulle av den hjälp- eller logisökande i tur föras omkring i de olika gårdarna i byn, samt en *kyrkekista* och *fattigbössa* eller *offerstock*.

Återvända vi till fönsterväggen, är denna helt upptagen av dalska *rotekavlar*, på vilka bygrannarnas eller de efter soldatroteringen indelade rote-deltagarnas olika skattskyldigheter äro angivna och räknenskapsförda. Även finnas särskilda kavlar för soldatunderhållet. På golvet ses en *rotekista* för soldatens persedlar.

V ä g g III upptages av *väg-, skjuts-, snöplogs- och postkavlar* och *-klubb* samt vidare diverse *räkenskapskavlar* och *karvstockar*, vilka senare kunde tjäna såsom ett slags motböcker, ty de klövos i två delar, en för vardera parten, och sammanfogades blott vid inskärningen av räkneskårorna. I övrigt äro här uppräddade ett antal straffredskap, varibland en *spöpåle* och en *spöknippa* från Leksands tingsställe i Dalarna. På pallen stå en bunt *snibbskålar*, vari det plägade drickas vid tingsavslutningarna i denna socken. På v ä g g II utställas föremål belysande *stadsväsendet* med *magistrats- eller stadstjänarestavar*, *trummor*, *lurar*, *skramlor*, *stavar* nyttjade av *natt-, brand- och marknadsvakter* samt *pukor*, en *stadsfana*, *brandvaktssaxar* och *Norrtälje stadsnyckel*, och invid bordet *domare- och nämndemansstolar*.

FARMACEUTISKA AVDELNINGEN.

Rum 113—114.

Specialvägledning: Farmaceutiska afdelningen av K. Ahlberg och A. Kockum. 1916. Pris 1 kr.

Här utställda föremål hava på ett par undantag när tillhört svenska apotek. Med museets egna hava förenats ett antal föremål, deponerade från Farmaceutiska Föreningen och Farmaceutiska institutet.

Ett fullständigt apotek är försett med följande lokaler: officinen, där sluttillredningen av läkemedel och försäljning sker, materialkammaren, laboratoriet, stötkammaren, källaren och drogkammaren.

Rum 113.

V ä g g II. *Laboratorium*. Å och omkring den efterbildade spiseln *retorter*, *destillations- och digestionsapparater*. Å pallen en *alkemistugn* med degel av eldfast lera, som tillhört den ivrige alkemisten, bergshauptmannen August Nordenskiöld (f. 1754. † 1792).

V ä g g I. Officin från gamla *Slottsapoteket å Drottningholm*. I facken svenska *ståndkärl från 1700-talets senare hälft*, de flesta tillverkade vid Rörstrand och Marieberg. — I hörnet mellan v ä g g III och fönsterväggen liknande kärl, bl. a. från C. V. Scheeles apotek i Köping.

Vid fönsterväggen redskap för *tillverkning* av piller samt andra *recepturverktyg*. En samling handlingar såsom *provisorsdiplom*, *recept m. m.*, ävensom ett *porträtt av den ryktbara Kisamor* med versifierad tillägnan.

Kring väggarna *apoteksskyltar*.

Rum 114.

Officin från *apotek i Lidköping*, 1800-tales mitt. I hyllfacken *ståndkärl* av glas, porslin, fajans (Rörstrand och Gustavsberg) och trä, huvudsakligast från 1800-talet. Märk även den praktfulla *morteln*, v ä g g II till höger, daterad 1686, från apoteket Svanen i Stockholm. — Å disken *reseapotek »tillagat på Kongl. Hof. Apotheke Hvita Björn i Stockholm»* 1760.

Å mittmontern *siktrummor* samt större *laboratorieapparater* för tillverkning av kolsyrat vatten, magnesiabränning o. s. v.

Å fönsterväggen *vikter* och *vågar*, *mortlar*, *tvättflaskor*, *filtrerkoner* m. m. samt i vägglådan till vänster tre *miniatyrapotek* med bevarade läkemedel, tillh. greve Wachtmeister, Kristineholm. Dessutom ett antal *reseapotek*.

YRKESAVDELNINGEN.

Rum 115—116.

Specialvägledning: Afdelning för bokhandtverk af S. Ambrosiani. 1916. Pris 25 öre.

Rum 115.

I mitten en *tryckpress från Haggströmska boktryckeriet*. — Till vänster å fönsterväggen *stilgutning*, *sättning* och *stereotypering*; den sistnämnda avser att avforma en av typer sammansatt form och avgjuta den i en fast platta samt användes för sådana verk, varav nya oförändrade upplagor ofta skola tryckas.

Ett stort utrymme upptar framställningen av illustrationstryck. — Till höger å fönsterväggen finna vi *träsnittet* och olika slag av *autotypier*. Å v ä g g I *litografier* och *kopparstick* jämte hithörande *verktyg*, bland vilka kopparstickare J. G. Ruckmans *arbetsbord* med fullständig utrustning. V ä g g II *aqvatintagravyrer* och andra *gravyrtryck* i koppar jämte den stora *koppartryckpressen*. Vidare märkas här prov på *tryckpapper*, *trycktytor* och *tryckstilar*.

Å v ä g g III illustreras *bokbinderiet*, utvisande gången av en boks *häftning* och *bindning*. Utställning av *stansar för bokband* samt *bokbandstyper*.

Rum 116.

Till höger om ingången redskap för *laggkärlstillverkning* och *träskomakeri*.

Till vänster, vägg I, en samling *hyvlar* med *Adolf Fredriks namnchiffer*, vilka tydligen varit konungens personliga egendom. Väggen och motstående del av mittmontern i övrigt upptagas av en fullständig verktygsutrustning från *Aspengrenska snickareverkstaden* i Stockholm. — Som en motsvarighet till denna stadsverkstad möter oss å vägg II en fullständig *snickareuppsättning från en bondgård i Mälardalen*.

Vid vägg III finna vi *svarvningen*, däribland en *svarvstol*, som tros ha tillhört hertig *Fredrik Adolf*, samt mitt emot, å mittmontern, en maskin för *tillverkning av hopplister*.

Å fönsterväggen, vid utgången, *verktyg för hornarbeten*, såsom skedar, kammar m. m. ävensom halv- och helfärdiga produkter. Samlingen härstammar till huvudsaklig del från *Wattmanska kammakareverkstaden* i Uppsala.

Rum 117. METALLHANTVERK.

Vid vägg I och II en fullständig verkstadsutrustning från *Hübinettes kopparslagarverkstad*.

I hörnet mellan väggarna I och IV redskap för *tenngjuteri*. De äldsta gjutformarna äro troligen från 1500-talet, jordfynd från Stockholm. Övriga redskap äro mestadels från N. A. Santessons gjuteri, senast vid Västerlånggatan i Stockholm.

Guldsmedsredskap, såväl för silverarbete som guldarbete, äro utställda vid och på vägg III samt på mittmontern. De flesta redskapen härstamma från ett par mindre verkstäder på Gotland; de ha kompletterats från olika håll.

På mittmonterns baksida *tråddragningsverktyg* såväl för dragning av guld- och silver- som järntråd.

I hörnet mellan vägg III och IV är en mycket god samling *guldslagarredskap* utställd. Detta yrke än nu nedlagt i Stockholm. De båda sista fabrikörerna Fr. Feychting och G. Boman ha utrustat avdelningen med redskap från sina verkstäder.

STRINDBERGSRUMMET.

I gången utanför rum 113.

August Strindbergs arbetsrum med däri vid diktarens frånfalle (14 maj 1912) befintliga möbler och övriga föremål samt innanför detta Strindbergs bibliotek. Det hela utgör en gåva till museet från Strindbergs arvingar.

PUBLIKATIONER

Nordiska Museets tidskrift *Fataburen* utkommer med fyra häften årligen och åtföljes dessutom av en redogörelse för museets och Skansens förvaltning. Tidskriften kostar i bokhandeln och på posten 10: — kr. för årgång. Lösa häften säljas i mån av tillgång för 3: — kr. Till de ledamöter av Samfundet för Nordiska Museets främjande, som äro bosatta utom Stockholm utdelas tidskriften gratis. I huvudstaden boende ledamöter kunna erhålla tidskriften till halva boklåspriset vid rekvisition genom museets expedition å Skansen. Om medlemskap i samfundet se sid. 87.

En äldre skriftserie *Meddelanden från Nordiska Museet* utkom 1881—1903 och kan i mån av tillgång erhållas. Likaså serien *Bidrag till vår odlings hävder*, 1—10 (Sthlm 1881—1910), vars häften betinga ett pris av 75 öre till 3: — kr.

Utom de på respektive avdelningar i det föregående anförda specialvägledningarna samt ett antal vägledningarna vid tillfälliga utställningar inom museet, har museet utgivit vägledningarna genom Skansens kulturhistoriska och zoologiska avdelningar, ävensom en vägledning genom Skansens vagnhall.

Under senare år har museet därjämte utgivit ett antal mindre bildhäften, bland vilka märkas de s. k. stilböckerna, av vilka följande utkommit:

Fredrik I:s tid. 1924. Slutsåld.

Svensk rokokoko. 1924. Pris 3: 75 kr.

Gustaviansk stil. 1926. Pris 3: 75 kr.

Karl Johans-stilen. 1924. Pris 3: 75 kr.

Vidare de s. k. landskapsböckerna:

Södermanland i Nordiska Museet. 1924. Pris 3: — kr.

Uppland i Nordiska Museet. 1926. Pris 4: 75 kr.

Slutligen:

Bilder från Skansen, hus och gårdar. 1924. Pris 3: — kr., inb. 5: — kr.

Andra skrifter, utgivna genom Nordiska Museet eller behandlande föremål inom Nordiska Museet:

- Asplund, Karl: *Julius Kronbergs atelier* och efterlämnade arbeten. 1922. Pris 5:— kr.
- Bäckström, Arvid: *Svensk byggnadskultur, II. Studier i Göteborgs byggnadshistoria före 1814*. 1923. Pris 18:— kr.
- Cederblom, Gerda: *Svenska Allmogedräkter*. 1921. Pris 10:— kr.
- » » *Svenska Folklivsbilder*. 1923. Pris 30:— kr.
- » » *Pehr Hilleström som kulturskildrare*. 1927. Pris 48:— kr.
- Erixon, Sigurd: *Möbler och Heminredning* i svenska bygder, I och II. 1925 och 1926. Pris 60:— kr.
- Erixon, Sigurd och Kjellberg, Sven T.: *Svensk byggnadskultur I. Ronneby byggnadshistoria*. 1918. Pris 5:— kr.
- Hammarstedt, N. E.: *Svensk forntro och folksed* i bild och ord. Del I. 1920. Pris 2:50 kr.
- Keyland, N.: *Svensk allmogekost*, I och II. 1919. Pris 25:— kr.
- » » *Julbröd, julbockar och staffanssång*. 1919. Pris 10:— kr.
- Kielland, Thor B.: *Utländska fajanser* i Nordiska Museet. 1917. Pris 2:50 kr.
- Klein, Ernst: *Runö*. 1924. Pris 6:— kr.
- Löfgren, Albert: *Stockholms kanngjutareshrå*. Det svenska tennhantverkets historia. Del I, Bd 1. 1925. Pris 20:— kr., inb. 24:— kr.
- Selling, Gösta och Wallin, Sigurd: *Artur Hazelius' födelsehus*. 1926. Pris 4:— kr.
- Sidenbladh, Elis: *Urmakare i Sverige* under äldre tider. 1918. Slutsåld.
- Wallin, Sigurd: *Seglora kyrka* på Skansen 1918. Pris 3:— kr.
- Walterstorff, v., Emelie: *Textilt bildverk*. 1925. Pris 50:— kr.
- Wistrand, P. G.: *Svenska folkdräkter*. 1907. Pris 20:— kr.
- Upmark, Gustaf: *Möbler* i afdelningen för de högre stånden. 1912. Slutsåld.
- Upmark, Gustaf: *Guld- och silversmeder* i Sverige 1520—1850. 1925. Pris 40:— kr.
- Från Nordiska Museets samlingar*. Bilder och studier tillägnade Gustaf Upmark. 1925. Pris 48:— kr.

ANVISNINGAR FÖR BESÖKANDE I NORDISKA MUSEET

- Nordiska Museets samlingar hållas öppna:
under sommaren kl. 11 f. m.—4 e. m., sön- och helgdagar kl. 1 e. m.—4 e. m.;
under vintern kl. 11 f. m.—3 e. m. (under mörkaste årstiden —2.30 e. m.), sön- och helgdagar kl. 1 e. m.—3 resp. 2.30 e. m.
- Nordiska Museets kansli med ingång från norra gaveln hålles öppet hela året (vardagar) 10 f. m.—4 e. m. Styresmannens mottagning för allmänheten: 2.30 e. m.—3.30 e. m.
- Inträdesavgifter: alla dagar utom måndagar: 50 öre, måndagar 1 kr. Barn halv avgift. Militärer och skolbarn 10 öre (dock ej måndagar). — Tillträde till Livrustkammarens samlingar är fritt sön- och fredagar.
- Paraplyer, käppar, portföljer etc. måste inlämnas i garderoben. Avgift 10 öre.
- Inom museet finnes också en hiss till de övre våningarna. Avgift 5 öre.
- Personalen äger icke rätt att uppbära drickspengar.
- Årskort till Nordiska Museet erhållas för 6 kr.
- Medlemsskap i Samfundet för Nordiska Museets främjande innebär följande:
Ständig ledamotsavgift 150 kronor. Härför erhåller ledamoten årligen ett årskort till Nordiska Museets samtliga avdelningar — således även till Skansen — samt tidskriften *Fataburen*.
Stiftande ledamot bosatt i Stockholm erlägger en årsavgift av 10 kronor och erhåller årskort samt rätt att för sin närmaste familj (man eller hustru och barn) lösa årskort till museet jämte Skansen till ett pris av 6 kronor per person.
Stiftande ledamot bosatt i landsorten erlägger en avgift av 6 kronor per år och erhåller samma rätt och dessutom tidskriften *Fataburen*.

Fotografering, teckning och målning i Nordiska Museets samlingar:

Rätt till fotografering: »Fotografering inom Nordiska Museets avdelning på Lejonslätten må ske om institutionens verksamhet eller syften därigenom befrämjas. Tillstånd härtill gives av styresmannen eller av de särskilda avdelningsföreståndarna. Fotograferingen måste ske under kontroll av museets personal».

För teckning och målning i samlingarna erfordras ett studiekort, som kan erhållas å museets kansli.

Strindbergsrummet (rum 113) hålles öppet endast efter tillsägelse hos vakten.

Publikationer rörande museets samlingar ävensom *fotografier* försäljas vid en disk i museets hall. Jfr sid 85 f.

Gåvor av föremål, avbildningar och uppteckningar m. m. till Nordiska Museets samlingar:

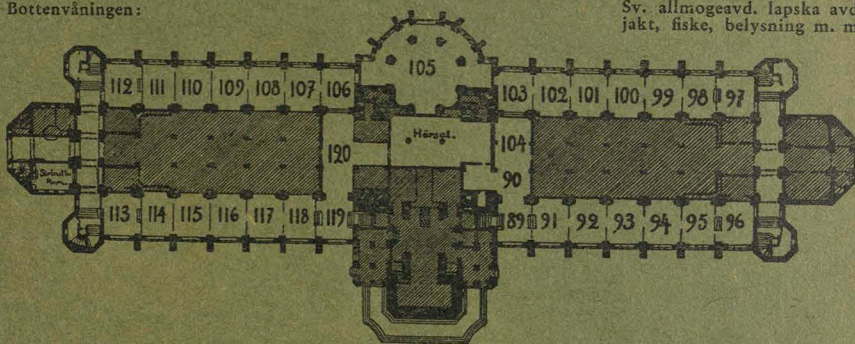
Gåvor till samlingarna mottagas med tacksamhet i museets kansli. Vid varje föremål böra fyndort och givarens namn, titel och adress samt i övrigt varje upplysning, som kan lämnas om föremålets historia eller användning, så fullständigt och tydligt som möjligt angivas.

Fotografier och bilder av kulturhistoriskt eller etnografiskt intresse (byggnader och byggnadsdetaljer, husgeråd, dräkter, utövandet av lantliga sysslor och hemslöjd, idrotter och lekar, forntroföremål o. s. v.) mottagas med tacksamhet av Nordiska Museet.

Uppteckningar om levnadssätt, sysslor och bruk i äldre tider samt om folkseder, lekar, forntro och vidskepelse, sägner o. s. v. äro likaledes särdeles välkomna bidrag till museets arkiv för svensk folkkänedom.

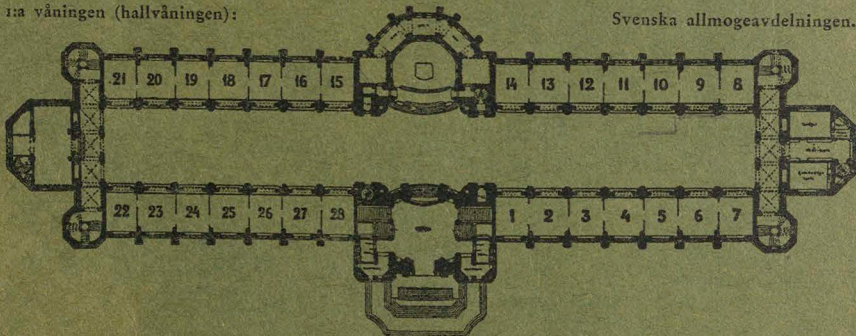
Bottenvåningen:

Sv. allmogeavd. lapska avd.
jakt, fiske, belysning m. m.

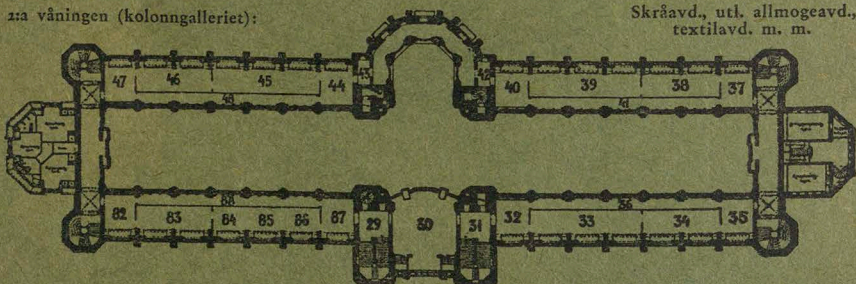
1:a våningen (hallvåningen):

Svenska allmogeavdelningen.

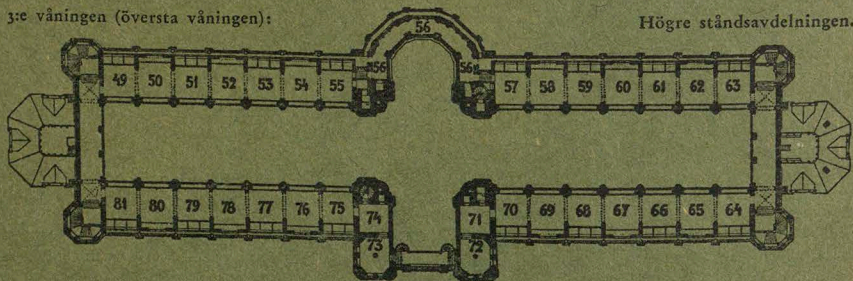
2:a våningen (kolonn-galleriet):

Skråavd., utl. allmogeavd.,
textilavd. m. m.

3:e våningen (översta våningen):

Högre ståndavdelningen.

Nordiska Museets samlingar belysa huvudsakligen svenska folkets kulturhistoria. Det bör därför ligga i allmänhetens intresse att föremålen ej skadas. Varje beröring av föremålen skadar dem.